

ЦЕНТР
українсько-європейського
наукового співробітництва

Науково-дослідний
інститут правотворчості та
науково-правових експертиз
НАПрН України

Центр українсько-
європейського наукового
співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДХОДІВ
ДО ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ
У ГАЛУЗІ ПРАВА**

2 січня – 12 лютого 2023 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

УДК 378.147-048.35:34(062.552)
М74

Члени організаційного комітету:

Кузнєцова Наталія Семенівна – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, віцепрезидент НАПрН України;

Кот Олексій Олександрович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, директор Київського регіонального центру НАПрН України;

Гриняк Андрій Богданович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заступник директора Київського регіонального центру НАПрН України з наукової роботи;

Хоменко Михайло Михайлович – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач відділу забезпечення інтеграції академічної та університетської правової науки та розвитку юридичної освіти Київського регіонального центру НАПрН України.

Модернізація підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права :

М74 матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 2 січня – 12 лютого 2023 року. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. – 120 с.

ISBN 978-617-554-110-4

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Модернізація підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права» (2 січня – 12 лютого 2023 року).

УДК 378.147-048.35:34(062.552)

© Науково-дослідний інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАПрН України, 2023

© Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2023

ISBN 978-617-554-110-4

ЗМІСТ

Юридична освіта в умовах дистанційного навчання Барабаш Н. П.	6
Особливості викладання дисципліни «Службове право» в системі підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації в умовах інституціональних змін Баштанник А. Г., Баштанник В. В.	10
Особливості принципів формування судової правової політики держави Васильєв С. В.	14
Міжнародно-правові аспекти стажування як обов’язкової підстави для набуття особою права на здійснення адвокатської діяльності (на прикладі ФРН, Республіки Польща, Французької Республіки) Вереша Р. В.	16
Окремі аспекти модернізації підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права Вишновецька С. В.	20
Роль професійного навчання поліцейських в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні Голинська Л. О.	24
Щодо окремих недоліків правового механізму підготовки докторів філософії Єрмоленко В. М., Єрмоленко І. М.	28
Започаткування системи підготовки докторів філософії в наукових установах в умовах воєнного стану Єфремова К. В.	31
Роль авторитету наукового керівника в комунікації з аспірантом Живова Ю. В.	34
Цифровізація медичної галузі Карпушина М. Г.	37
Варіативні та інваріантні орієнтири науково-педагогічного працівника при підготовці наукових кадрів Качур В. О.	43
Правило ефективної взаємодії аспіранта та наукового керівника Качурінер В. Л.	46

Наукова школа в Україні: характеристика поняття, принципи та перспективи розвитку Клипа О. П.	47
Поняття та сутність адміністративних послуг для іноземців та ОБГ у сфері міграції Кобрусєва Є. А.	50
Спроможність ЗВО (наукової установи) організаційно та матеріально забезпечити проведення і апробацію результатів наукових досліджень відповідно до тематики здобувачів – невід’ємна складова успішної реалізації ОНП Коломосць Т. О.	53
Податкова підтримка малого бізнесу в умовах воєнного стану Костенко Ю. О.	56
Окремі питання присудження ступеня доктора філософії за новим Порядком Коханюк Т. С.	60
Дотримання принципів академічної доброчесності, морально-етичних норм і стандартів поведінки дослідників як складова процесу підготовки наукових кадрів у галузі права Красицька Л. В.	63
Відповідальність за порушення академічної доброчесності Красюк Т. В.	66
Адміністративно-правове регулювання підготовки науково-педагогічних кадрів: погляд на проблему Крижановська О. В.	69
Передумови формування наукової школи права прикордонної сфери в Україні Курилюк Ю. Б.	72
Дуальна освіта як форма здобуття вищої правової освіти Максимова Л. О.	75
Юридична наука як чинник державотворення Нелін О. І.	79
До питання про формування мовної компетентності докторів філософії Пальченкова В. М., Рябчинська О. П.	82
Правовий механізм одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів Рядінська В. О.	87

Роль юридичної освіти у формуванні правової еліти та визначенні пріоритетів правового розвитку Рязанов М. Ю., Чувакова Г. М.	91
Необхідність модернізації підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права Семенюк-Прибатень А. В.	94
Професійна підготовка викладачів вищої школи: сучасне бачення і підходи Слінько Т. М.	97
Міжнародне співробітництво у питаннях якості наукових досліджень правового характеру Тарасова І. В.	103
Окремі питання отримання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни: правові та практичні аспекти Трюхан О. А.	106
Практичний складник у підготовці докторів філософії спеціальності 081 Право Удовика Л. Г.	112
Особливості підготовки наукових кадрів у галузі права в умовах воєнного стану Шаблистий В. В.	115
Оптимізація нормативно-правового регулювання діяльності у сфері освіти і науки Шилінгов В. С., Чернецька О. В.	117

ЮРИДИЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Барабаш Н. П.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціального права юридичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

В умовах сьогодення традиційні форми отримання вищої освіти – очна та заочна – поступаються місцем такому інноваційному підходу, як дистанційне навчання, яке дає унікальну можливість отримувати нові знання в різних областях людської діяльності, самостійно плануючи місце, час і форму навчання. У всьому світі та Україні дистанційне навчання стає невід’ємним елементом вищої освіти, що зумовлює актуальність питання розвитку цієї форми навчання.

Аналіз особливостей застосування технологій дистанційного навчання у вищій школі представлений у працях значної кількості вітчизняних науковців. Питання впровадження он-лайн курсів у вищій школі стали предметом вивчення українських та зарубіжних науковців А. Е. Бебнева, К. Л. Бугайчука, О. Н. Олейнікова, І. Ю. Травкіна, Н. В. Тихомирової та інших [2, с. 63]. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання на монографічному рівні розкрили О.О. Андреев, К.Л. Бугайчук, Н.О. Каліненко, О.Г. Колгатін, В.М. Кухаренко, Н.А. Люлькун, Л.Л. Ляхоцька, Н.Г. Сиротенко, Н.Є. Твердохлебова [1]. Дослідженню проблем та шляхів практичної реалізації дистанційної освіти присвячені праці Д. Іванченко, аналіз конкретних педагогічних технологій дистанційного навчання представлено Є. Полат [5, с. 85]. Тема дистанційного навчання набуває актуальності й серед західних вчених. Так, теоретичні розробки щодо дистанційної освіти заклали Д. Кормье (D. Cormier), Дж. Сіменс (J. Siemens), С. Даунс (S. Downs), які активно впроваджували в освітнє середовище масові відкриті курси та безпосередньо були їх кураторами. Широка проблематика дистанційного навчання у вищій школі обговорюється у наукових дослідженнях сучасних закордонних науковців, як, наприклад, А. Кей (A. Kaye), Г. Рамбл (G. Rumble), К. Гаррі (K. Harry), А. Роваї (A. Rovai), М. Понтон (M. Ponton), Дж. Бейкер (J. Baker) та ін. [5, с. 85].

Аналізуючи наукові публікації вітчизняної та зарубіжної теорії та практики дистанційного навчання, можна відзначити характерні його особливості: 1) гнучкість: студенти, слухачі, що одержують дистанційну освіту, в основному не відвідують регулярних занять, а навчаються у

зручний для себе час та у зручному місці; 2) модульність: в основу програми дистанційної освіти покладається модульний принцип; кожний окреми курс створює цілісне уявлення про окрему предметну галузь, що дозволяє з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, що відповідає індивідуальним чи груповим потребам; 3) паралельність: навчання здійснюється одночасно з професійною діяльністю (або з навчанням за іншим напрямом), тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності; 4) можливість залучення великої аудиторії: одночасне звернення до багатьох джерел навчальної інформації великої кількості студентів, слухачів, спілкування за допомогою телекомунікаційного зв'язку студентів між собою та з викладачами; 5) економічність: ефективне використання навчальних площ та технічних засобів, концентроване й уніфіковане представлення інформації, використання і розвиток комп'ютерного моделювання повинні привести до зниження витрат на підготовку фахівців; 6) технологічність: використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій, які сприяють входженню людини у світовий інформаційний простір; 7) соціальна рівність: рівні можливості одержання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу; 8) інтернаціональність: можливість одержати освіту в навчальних закладах іноземних держав, не виїжджаючи зі своєї країни; надавати освітні послуги іноземним громадянам і співвітчизникам, що проживають за кордоном [3, с. 222, 4, с. 218–219].

На сьогодні накопичено значний досвід застосування дистанційного навчання в Україні, який набуває особливо значення в умовах сучасних реалій. Впровадження та реалізація дистанційного навчання у вищих навчальних закладах має певні особливості. Пропонується розглянути їх на прикладі юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Задля забезпечення ефективного дистанційного навчання майбутніх фахівців викладачі юридичного факультету Львівського національного університету імені Іванна Франка спрямували зусилля на організацію навчання за допомогою різних форм та методів, серед найбільш активно використаних необхідно відзначити наступні: дистанційне середовище на платформі Moodle; сучасні інформаційні та Internet потужності для оперативного зв'язку зі студентами з метою швидкого вирішення проблемних питань із засвоєння навчальних дисциплін (Viber, Telegram, Zoom, Skype, WhatsApp, E-Mail для електронного листування). Серед викладачів найбільш розповсюдженими стали такі форми навчальної роботи зі студентами, як: самостійне опрацювання електронних та друкованих видань, презентацій лекцій, баз даних з дистанційним доступом; організація та проведення on-line лекцій, в т. ч. у режимі

Zoom, Meet, Microsoft Teams-конференцій, через сервіс YouTube; виконання завдань для самостійної роботи згідно з календарно-тематичними планами роботи, ситуаційних задач, кейсів, підготовка рефератів; контроль виконання завдань з організацією індивідуальної та групової роботи над помилками (з використанням навчальної технології «розбір типових помилок»); моніторинг знань у формі тестування; організація та проведення групових та індивідуальних консультацій.

Використання різних цифрових інструментів дозволяє викладачу: налагодити ефективну систему оперативної комунікації, створити довірливі та партнерські стосунки шляхом надання можливості легкого доступу до контакту з викладачем; змінити систему консультацій, шляхом відмови від практики консультацій у порядку «живої черги», проведення консультацій наживо через цифрові засоби комунікації, створення можливості для попереднього запису на консультацію; збільшити активність студентів на лекційних заняттях, шляхом їх залучення до процесу проведення лекцій, наприклад через сервіс Mentimeter; налагодити проведення лекційних занять. Є можливість для тиражування та зберігання відеолекцій; налагодити ефективне проведення практичних занять, забезпечивши для себе та студентів стабільність, безпеку та якість з'єднання; налагодити взаємодію зі студентами через систему Moodle, шляхом надання широкого доступу до матеріалів визначеному колу студентів.

Як бачимо дистанційне навчання має низку переваг перед іншими формами навчання. Серед переваг такого навчання потрібно відзначити те, що практично не виходячи із дому чи не покидаючи свого робочого місця, можна підтримувати регулярний контакт з викладачем за допомогою телекомунікаційних технологій, у тому числі відеозв'язку, та одержувати структурний навчальний матеріал, представлений в електронному вигляді. При застосуванні цифрових інструментів не обходиться і без складнощів: не вдалося максимально зменшити кількість інструментів, з якими працюють студенти до “al in one”. Студенти використовували і використовують багато інструментів, в яких часто губляться; за браком часу не вдалося розробити внутрішню «Політику використання інформаційних технологій в навчальному процесі»; не вдалося підвищити якість запису відео лекцій; у повній мірі не вдалося забезпечити розуміння студентами змісту інтерактивних методик викладання. У процесі використання відеолекцій окремі особи, користуючись анонімністю, допускали невідповідну поведінку; виникають складнощі під час напрацювання методики для ефективної перевірки та надання зворотного зв'язку на завдання, які студенти виконують та подають через систему Moodle. У разі наявності великої кількості завдань – якість їх перевірки та зворотного зв'язку вимагають

значних зусиль від викладача та підвищують рівень стресу. Серед найбільш розповсюджених проблем під час дистанційного навчання необхідно зазначити й рівень технічного забезпечення для організації дистанційного навчання з дому, проблеми з наданням Internet-послуг із боку провайдерів, в точу числі труднощі зі зв'язком у маленьких населених пунктах. На думку деяких викладачів найбільш болючими для впровадження дистанційного навчання майбутніх юристів залишається: підвищення рівня володіння дистанційними технологіями з боку викладачів, які за об'єктивних обставин не пройшли навчання щодо розробки та впровадження дистанційного курсу; змістовне наповнення навчальних дисциплін, які раніше передбачали дистанційного супроводження; підвищення активності та мотивації студентів щодо дистанційного навчання.

Наявність як позитивних, так і невирішених проблем є актуальною характеристикою сучасного стану дистанційного навчання в галузі юридичної освіти. З одного боку, комп'ютерні мережі певним чином ускладнюють діалог між суб'єктами навчання, але з іншого, надають можливість для ділового спілкування людей, роз'єднаних у просторі та позбавлених безпосередньої взаємодії. Кожен студент-юрист, використовуючи комп'ютерні навчальні програми (що забезпечує індивідуалізацію навчання), може практично застосовувати отримані знання для розв'язання проблемних ситуацій, хоча це лише ілюзія реального процесу. Інформаційно-комунікативні технології на сьогоднішній день можуть забезпечити освітню діяльність різноплановими, компактними та оперативними засобами, що слугують активному пізнавальному творчому розв'язанню студентом-юристом суттєвих суперечностей у теорії і практиці. Проте, навіть в умовах дистанційного навчання інформаційно-комунікативні технології не замінять викладача та його функції організатора навчальної діяльності, експерта, консультанта, який створює психолого-педагогічні умови для тих, хто навчається. Комп'ютер лише виконує функції ефективного за певних умов засобу для суб'єктів навчального процесу. Також потрібно, відзначити, що незважаючи на певні труднощі, інформаційно-комунікативні технології створюють нові широкі та доволі продуктивні можливості для вдосконалення навчального процесу. Сьогодні виклики суспільству надають можливість закладам вищої освіти перезавантажити дистанційне навчання здобувачів вищої освіти й розробити підходи для його більш активного впровадження.

Література:

1. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання / за ред. О.О Андрєєва, В.М. Кухаренка ; ХНАДУ. Харків : «Міськдрук», 2013. 212 с.

2. Бацуровська І. В., Джаландінова А. М. Історія розвитку масових відкритих он-лайн курсів в освіті. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2015. № 1. С. 63–66.

3. Горбова Н. А., Скиба В. А. Дистанційне навчання: аналіз світового досвіду та імплементація в український освітній простір. *Zbiór artykułów naukowych recenzowanych*. 2017. С. 222–223.

4. Греков Є. А., Грекова М. М. Фактори розвитку дистанційної освіти в Україні та світі. *Право і безпека*. 2012. № 4. С. 217–221.

6. Котвітцька А. А., Овакімян О. С., Волкова А. В. Особливості організації навчання в умовах загальнонаціонального карантину на прикладі досвіду Національного фармацевтичного університету. *Фармацевтичний часопис*. 2020. № 2. С. 84–91.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СЛУЖБОВЕ ПРАВО» В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН

Баштанник А. Г.

*кандидат наук з державного управління, заступник директора
Дніпровське регіональне відділення Національної школи суддів України
м. Дніпро, Україна*

Баштанник В. В.

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри державного управління
та місцевого самоврядування
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Сучасна модель підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації у контексті вимог Закону України «Про вищу освіту» є достатньо раціональною з позицій функціонування ЗВО в умовах мирного часу. Разом з тим, така модель в умовах запровадження правового режиму воєнного стану потребує певного удосконалення і певної інтегративності. Мова йде про міжгалузеві комплекси підготовки фахівців у сфері діяльності органів публічної влади, формування освітньо-професійних та освітньо-наукових програм для підготовки здобувачів вищої освіти [1].

Варто вказати на певні інституціональні зміни, що характеризують загальну ситуацію функціонування національної триступеневої системи підготовки здобувачів вищої освіти для системи державної служби в Україні: по-перше, відсутність провідного навчального закладу (закладу вищої освіти або наукової установи), що мав би здійснювати координацію відповідних програм (на заміну Національної академії державного управління при Президентіві України, що припинила свою діяльність); по-друге, наявність понад 200 ЗВО, що здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти і відповідно, наявність такої ж кількості освітніх програм (освітньо-професійних або освітньо-наукових програм); по-третє, широка дискусія щодо особливостей, власне, освітньої спеціалізації для державних службовців у контексті професіоналізації державної служби в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Проблема освітньої спеціалізації підготовки державних службовців на даний момент визначена низкою факторів, основним з яких виступає складність нормативно-правової детермінації понять «служба» і «службова діяльність». Формально закріплене визначення державної служби у тексті Закону України «Про державну службу» інституційно доповнюється поняттями «служба в органах місцевого самоврядування», «патронатна служба», «публічна служба», «перебування на політичних посадах». При цьому широка дискусія і постійні доповнення до нормативно-правових актів з питань організації діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування у мирний період і період воєнного стану сформували широке коло невирішених теоретичних і практичних питань службової діяльності [2–4].

За таких обставин виникає потреба модернізувати підходи до підготовки наукових кадрів у галузі права і споріднених галузей науки, зокрема, науки державного управління, щодо формування основ навчання дорослих, раціоналізації юридичної, психолого-педагогічної, комунікативної, інформаційно-комунікаційної компетенції державних службовців. Разом з тим, означена потреба вимагає зміни сучасної парадигми підготовки наукових кадрів у галузі права, при цьому така підготовка має включати як внутрішньоінституційний формат – у вигляді підготовки фахівців для галузі права, так і зовнішньоінституційний – для інших галузей науки, зокрема, для галузі науки державного управління, у тому числі спеціальності 281 «Публічне управління і адміністрування».

У підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації особнє місце належить дисципліні «Службове право», що є дисципліною, яка, серед іншого, сприяє підготовці фахівців у сфері публічного управління та адміністрування. Здобувачі вищої освіти отримують теоретичні знання і

практичні навички в сфері службових відносин, щодо формування ідеології «служіння народові», виховання неухильної поваги до закону, дотримання законності у всіх формах службової діяльності, відповідальності за порушення прав і свобод людини і громадянина в державі. По завершенню вивчення дисципліни здобувачі опановують передові форми і методи роботи в сфері публічного управління і адміністрування. Мета дисципліни – формування у здобувачів вищої освіти необхідних знань щодо основних категорій службового права, сутності форм і методів державної служби в Україні, складного комплексу теоретичних положень службової діяльності інших державних органів, а також організаційних відносин недержавних організацій, установ та підприємств.

Варто визначити завдання дисципліни «Службове право»: знати і розуміти: 1) сутність теоретичних та методологічних основ службової діяльності, характерних особливостей забезпечення службових відносин на національному, місцевому та регіональному рівнях, зокрема, у контексті сутності сучасних трансформаційних процесів в системі державного управління; 2) сутність планування заходів щодо розвитку інституту публічної служби, напрями застосування сучасних інформаційних технологій у сфері державної служби; 3) організаційно-правові засади діяльності спеціалізованої публічної служби; організаційно-правові засади діяльності мілітаризованої публічної служби.

У процесі підготовки наукових кадрів важливо надати здобувачам здатність вміти: 1) застосовувати інструментарій обґрунтування пріоритетів у сфері публічної служби, у тому числі: аналізувати проблемну ситуацію, здійснювати аналіз альтернатив і розробляти інноваційне рішення з позицій феномену «відкрита публічна служба»; 2) розробляти та обґрунтовувати концепції розвитку публічної служби; критично аналізувати подану на рецензію концепцію регіональної системи службових відносин, розробляти рекомендації для її удосконалення; 3) підготувати публічну презентацію концепції відкритої публічної служби заінтересованим сторонам (стейкхолдерам), здійснювати функції щодо забезпечення законності в публічному адмініструванні з позицій гарантування службової відповідальності.

До результатів навчання і підготовки наукових кадрів у галузі права, а також споріднених галузей науки і знань слід віднести:

1) розуміння теоретичних та методологічних основ службового права, тенденцій розвитку службових відносин, забезпеченні належного рівня та якості службової діяльності;

2) знання характерних особливостей службової діяльності на основі норм права, які регламентують таку діяльність та розуміння основ

розроблення програм підвищення якості службової діяльності в умовах реформування державного управління;

3) розуміння сутності спеціальних правових режимів забезпечення службової дисципліни на місцевому та регіональному рівнях в умовах воєнного стану, вміння розрізнати правові механізми забезпечення службової діяльності, вміння аналізувати проблемну ситуацію у сфері правового регулювання службових відносин, здійснювати аналіз альтернатив і розробляти ситуаційні алгоритми у контексті норм службового права;

4) сутності підходів та інструментів державної політики розвитку інституціональних механізмів службового права при реалізації засад реформування державного управління; 5)

5) розуміння сутності диспозитивного та імперативного методів у службовому праві та усвідомити підходи до оцінювання суспільної корисності спеціального правового регулювання службових відносин

6) здатність обґрунтування внесення змін у правила і процедури службової діяльності, що регулюються нормами службового права. Показати навички розроблення проектів нормативних актів у сфері службового права

7) знати положення службового права та законодавства про проходження служби в органах публічної влади з позицій компетентнісного підходу, аналізувати проблеми, які виникають під час проходження служби, пропонувати шляхи їх вирішення, правильно застосовувати положення чинного законодавства щодо проходження служби в конкретних правових ситуаціях.

У такому форматі підготовка наукових кадрів у галузі права має бути зосереджена на формуванні міжгалузевого освітнього комплексу, метою якого буде розробка навчально-методичного забезпечення дисципліни «Службове право» для здобувачів галузі права і здобувачів галузі публічного управління і адміністрування на основі сучасних досягнень юридичної науки.

Література:

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Службове право» для здобувачів третього (наукового) рівня вищої освіти всіх спеціальностей / Нац. техн. ун-т. «Дніпровська політехніка», каф. державного управління і місцевого самоврядування. Дніпро : НТУ «ДП», 2022. 14 с.

2. Титаренко М.В. Службове право у системі національного права України : питання виокремлення. *Вісник Запорізького університету*. 2018. № 2. С. 89–96.

3. Припутень Д.С. Предмет службового права : деякі аспекти сучасного розуміння. *Науковий вісник Херсонського університету*. 2018 Випуск 3. Том 2. С. 76.

4. Коломоєць Т.О. Службове право – це самостійна галузь права чи елемент системи адміністративного права. Питання адміністративного права. Книга друга. 2018. С. 131–139.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Васильєв С. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін
та економічної безпеки
Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

У сучасній національній науці на теперішній час немає єдності в підході до термінологічного визначення напрямків політики, співвідношення понять «державна політика» – «правова політика» – «судова правова політика», які, на нашу думку, слід розуміти як співвідношення загального, особливого та спеціального.

Як правило, судова правова політика визначається як особливе політико–правове явище, що формується внаслідок системної, науково обгрунтованої діяльності державних та недержавних органів та осіб, спрямованої на визначення стратегії та тактики розвитку судової системи, удосконалення законодавства щодо судоустрою та судочинства, оптимізацію судової практики з метою забезпечення ефективного функціонування судової влади, побудови правової держави та громадянського суспільства.

Домінантними для судової правової політики слід вважати такі позиції: (а) вона ґрунтується на загальновизнаному вченні про права людини і громадянина, що віддзеркалюється у сучасній правовій доктрині держави і істотно впливає на концептуальне оновлення підходів до праворозуміння, правоутворення та правозастосування; (б) вона враховує загальносвітові інтеграційні процеси у праві, з урахуванням принципу примата норм міжнародного права, відповідно з яким здійснюються всі процеси з вдосконалення чинного національного законодавства в цілому та у сфері судового захисту в першу чергу; (в) особливе

значення набуває проблема вдосконалення процесуального законодавства.

Особливість формування судової правової політики знаходить свій прояв, в першу чергу, у специфіці її принципів, що визначаються як – закріплені у конституції, міжнародно-правових актах, законодавстві країни основні, керівні положення (правила, вимоги, ідеї) найбільш загального характеру, що відображають сутність та зміст науково обґрунтованої, послідовної та системної діяльності державних органів та інститутів громадянського суспільства щодо створення ефективного правосуддя та підвищення якості судової діяльності в цілому.

В юридичній літературі виділяють загальні та спеціальні принципи (засади) судово-правової політики [1]. Так, до загальних принципів відносять: (1) соціально-політична обумовленість – прийняті у судовій сфері рішення та акти, дії, що застосовуються, ґрунтуються на об'єктивних потребах та інтересах особистості, суспільства та держави; (2) наукова обґрунтованість – судова політика ґрунтується на положеннях та рекомендаціях юридичної науки; (3) пріоритетність прав та основних свобод людини та громадянина – створення умов для найповнішої реалізації та ефективного судового захисту прав і свобод людини та громадянина; (4) легітимність – більшість населення країни схвалює та санкціонує спрямованість та зміст судової політики держави; (5) демократичний характер – зловживання судово-правовими засобами, використання судової форми на користь виключно вузьких груп суб'єктів чи окремих осіб не допускається; (6) законність – забороняється використання судово-правового механізму та судових процедур, якщо така діяльність пов'язана з порушеннями конституції, законів, підзаконних нормативно-правових актів чи спрямована на досягнення протиправних цілей; (7) облік морально-ціннісних підвалін – судова політика ґрунтується на загальновизнаних у всьому світі моральних цінностях, базується на ідеях гуманізму, справедливості, балансу публічних та приватних інтересів, поваги до інститутів громадянського суспільства; (8) узгодженість із міжнародними принципами правового регулювання; (9) гласність у сенсі відкритості доступу до інформації та інформаційних ресурсів про сутність, цілі, принципи та механізми формування та реалізації судової політики; (10) цілеспрямованість – судова політика виходить із найбільш актуальних на етапі розвитку суспільства пріоритетів; (11) прогнозування – судова політика має проводитись на основі довгострокової програми реформування судової системи, обліку можливих у перспективі варіантів розвитку правового стану суспільства; (12) еволюційний характер реформування судової системи, реалістичність, комплексність, достатність коштів та ресурсів досягнення заявлених у ході судово-правової реформи цілей.

Спеціальні принципи судово-правової політики відображають власне вихідне підґрунтя судової діяльності та виступають засобом відмежування її від інших видів правової політики [2]. До спеціальних принципів судової політики відносяться такі: здійснення правосуддя виключно судом; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; розумні строки розгляду справи судом; забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення; обов'язковість судового рішення; і т. п.

Отже, законодавство України нормативно закріплює базові засади для формування ефективної судово-правової політики нашої країни, закладаючи основу не лише судової, а й правозахисної діяльності.

Література:

1. Тернавська В.М. Категорія «конституційно-правова політика» (теоретико-правовий аналіз). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Том 1. С. 74–77.
2. Музика Л. А. Цивільно-правова політика України : автореф. дис. ...доктора юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2021. С. 4, 28.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАЖУВАННЯ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ПІДСТАВИ ДЛЯ НАБУТТЯ ОСОБОЮ ПРАВА НА ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ФРН, РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА, ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ)

Вереша Р. В.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри кримінального та адміністративного права
Академія адвокатури України
м. Київ, Україна*

ФРН

Основним нормативним актом, який закріплює правовий статус адвокатури в Німеччині, є Федеральне положення про адвокатуру 1959 року, яке з незначними змінами діє і сьогодні.

Процедура набуття права на здійснення адвокатської діяльності. В Німеччині для того, щоб мати право займатися адвокатською діяльністю, потрібно спочатку прослухати курс права протягом 6 семестрів в одному з університетів Німеччини, а потім успішно скласти два спеціальних іспити. Перший іспит випускний, оскільки складається він у тому навчальному закладі, в якому навчався майбутній суддя або адвокат. Наступний етап – стажування (від трьох з половиною до чотирьох років) в органах суду, прокуратури, нотаріату або адвокатури. Оплата стажування – за рахунок скарбниці (спеціальних фондів земельних органів влади). Після закінчення стажування проводиться другий іспит під егідою міністерства юстиції відповідної адміністративної території (землі).

Відповідно до § 59 Федерального положення про адвокатуру 1959 р. адвокат бере на навчання стажерів за наявності наступних умов:

- Адвокат повинен у відповідному обсязі брати участь у навчанні стажерів. Він повинен давати стажеру, який перебуває у нього на практиці, настанови щодо завдань адвоката, керувати його роботою та надавати йому можливості для практичної роботи.
- Предметом навчання повинні бути, зокрема, судова та позасудова адвокатська діяльність, робота із довірителями, професійне право адвокатів та організація роботи адвокатської фірми.

Саме Федеральне Міністерство юстиції розробляє програму іспиту та формує екзаменаційні білети, видає методичні посібники, створює екзаменаційну комісію. Це вже не іспит на знання, а іспит на практичні навички, на оволодіння професією. Той, хто здав його, може стати і суддею, і адвокатом. З цього правила є один лише виняток: і без стажування, і без іспиту адвокатом може стати юрист, що має ступінь доктора права Німеччини.

Особа, що відповідає зазначеним вимогам, звертається із заявою в управління юстиції адміністративно-територіальної одиниці ФРН – землі, де вона постійно проживає. У процесі прийняття рішення управління юстиції бере до уваги думку правління тієї палати адвокатів, на території якої ця особа має намір практикувати.

Закон передбачає випадки, коли особі, яка звернулася із клопотанням, може бути відмовлено в дозволі займатися адвокатською практикою. Такими випадками є:

- якщо особа була виключена з адвокатури на підставі рішення суду, і з дня винесення цього рішення не пройшло восьми років;
- якщо претендент за рішенням суду був позбавлений права займати посади в державному апараті;

- якщо претендент на підставі судового рішення зміщений з посади судді у зв'язку з порушенням конституційних принципів або в дисциплінарному порядку звільнений зі служби в органах правосуддя;
- якщо претендент внаслідок фізичних або розумових вад не в змозі належним чином виконувати функції адвоката;
- якщо претендент займається діяльністю, несумісною з професією адвоката. Особі, яка отримала свідоцтво про право займатися адвокатською діяльністю, зазвичай дозволяється практикувати лише у певному суді загального судочинства.

Республіка Польща

З формально-юридичної позиції, юридичні послуги у Польщі може надавати кожен, навіть не маючи юридичної освіти. Правовою підставою для такої діяльності є Закон про свободу підприємницької діяльності. Зазвичай, такі «юридичні послуги» охоплюють надання усних та письмових консультацій, підготовку претензій і юридичних висновків, а інколи – навіть порад та практичної допомоги при веденні судових справ, зокрема, складання процесуальних документів від імені учасника процесу, але не підписуючи їх, оскільки на представництво осіб у судах в Польщі існує монополія адвокатів та юрисконсультів (*adwokat lub radca prawny*).

Правовий статус адвокатів у Польщі врегульований Законом про адвокатуру від 1982 р. (зі змінами та доповненнями), який визначає основні права та обов'язки адвоката, порядок набуття права на здійснення адвокатської практики й інші аспекти діяльності адвоката. Крім того, процесуальні питання діяльності адвокатів врегульовані в Кодексі цивільного процесу (ст. 87) та Кодексі кримінального процесу (ст. 82). До того ж, польські адвокати повинні дотримуватися Кодексу адвокатської етики, який був ухвалений 2011 року.

Порядок набуття права на здійснення адвокатської діяльності. Закон про адвокатуру встановив, що право на здійснення адвокатської діяльності набувається після адвокатського стажування. Стажування триває чотири роки, не менше одного року в суді, прокуратурі, державному господарському арбітражі та інших органах правової охорони за направленням адвокатської ради. Однак, стажистам після завершення судового, прокурорського чи нотаріального стажування, адвокатська рада може скоротити термін стажування до двох років. Після одного року стажування стажист може стати адвокатом в районному та інших судах (за винятком Верховного та Вищого адміністративного суду), в органах державного управління і установах. Стажування закінчується адвокатським іспитом.

Адвокатське стажування є платним. Оплата стажування здійснюється за рахунок внесків аплікантів (стажерів) до адвокатської ради.

Міністр юстиції, після консультації з Радою адвокатів, визначає суму річного внеску, керуючись необхідністю забезпечення належного рівня освіти аплікантів (стажерів). Оплата стажерам не може перевищувати шести мінімальних розмірів оплати праці. В 2015 році мінімальний розмір оплати праці становив від 1 513 zł (9078 грн/363 дол. США) до 3 109 zł (18 654 грн/746 дол. США). В Польщі мінімальний розмір заробітної плати має 4 ступені та залежить від наявності освіти та наукового ступеня.

За Законом про адвокатуру звільняються від проходження обов'язкового стажування:

- Особи, які мають 8 років стажу роботи на нижчих посадах в юридичних управліннях.
- Особи, які останні 10 років працювали в юридичних фірмах на основі цивільно-правових договорів.
- Особи, які останні 10 років працювали в органах державного управління, пов'язаних із наданням юридичної допомоги.

Французька Республіка

Правовий статус адвокатів у Франції врегульований Законом про статус адвокатів 1990 року. На законодавчому рівні закріплено основні вимоги до кандидата на посаду адвоката:

1) обов'язкова наявність французького громадянства або громадянства держави-члена ЄС, або держави-сторони договору про європейський економічний простір, або громадянства держави чи територіальної одиниці, які хоч і не є членом ЄС чи стороною Договору про європейський економічний простір, але які надали французам право здійснювати професійну діяльність на своїй території на таких самих умовах, на яких її громадяни можуть здійснювати професійну діяльність на території Франції з урахуванням рішень Ради ЄС, або ж мати статус біженця чи апатрида, що знаходяться під захистом Бюро Франції із захисту біженців та апатридів;

2) наявність диплома магістра права 1 ступеня чи еквівалентного йому диплома.

Для отримання Сертифіката про присвоєння статусу адвоката, особа, яка бажає здійснювати адвокатську діяльність, повинна скласти іспити на присвоєння такого статусу. Для цього обов'язково потрібно пройти курс спеціального навчання у регіональному центрі професійного навчання або у школі професійної освіти колеги адвокатів.

Увесь курс навчання складається з трьох етапів, кожен із яких триває 6 місяців.

У процесі першого етапу вивчаються загальні питання діяльності адвокатів, а саме: статус, професійна етика, практичні аспекти адвокатської діяльності.

Другий етап присвячений індивідуальній програмі навчання у CRFPA (Місцевому центрі професійного навчання адвокатів) або в EFB (Професійній школі навчання колегії адвокатів), і виступає в якості професійного проекту, що дозволяє кандидату визначитися з конкретною сферою діяльності.

Суть третього етапу складає стажування адвоката. Після завершення навчання кандидат складає іспит, який включає письмову та усну частини. Особа вважається такою, що успішно склала іспит, якщо у кінцевому результаті набрала 130 і більше балів. Після отримання Сертифіката про присвоєння статусу адвоката, особа складає присягу перед апеляційним судом.

Після цього адвокат проходить ще дворічне стажування зі спеціальності і одержує посвідчення. Лише після цього його ім'я вноситься до відповідних списків.

У французькому законодавстві не передбачені винятки щодо звільнення від обов'язкового стажування для набуття права займатися адвокатською діяльністю.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДХОДІВ ДО ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА

Вишновецька С. В.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права і процесу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Першочергову роль у будь-якому суспільстві, у розвитку соціальної і духовної сфер, матеріального виробництва і самореалізації особистості завжди відігравали освіта і наука. Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Наука – це, насамперед, творчість, нерозривно пов'язана з особистістю вченого, його професійними навичками й компетенціями. Сучасний вчений повинен не тільки володіти необхідним набором компетенцій, уміти орієнтуватися в глобальній системі наукових знань і генерувати інноваційні рішення, а й сприймати реальні потреби в нових знаннях з боку суспільства, прагнути до безперервного особистісного й професійного росту.

Аспіранти є стратегічним резервом вищої школи. Тому вони повинні володіти насамперед дослідницькими компетенціями. Науково-дослідна діяльність аспіранта безпосередньо пов'язана з формуванням у нього аналітичного мислення, ясного та виразного уявлення про наукове завдання, способи і методи його вирішення. Крім цього, науково-дослідна діяльність аспіранта пов'язана і з формуванням вміння застосовувати нові методики і технології збору емпіричного матеріалу, обробки й інтерпретації цього матеріалу, вміння виявити виникаючі в ході аналітичної роботи проблеми й сформулювати перспективи їх вирішення.

Науково-дослідна діяльність, що здійснюється аспірантом, передбачає формування досвіду самостійного проведення дослідження, пов'язаного з виявленням і вирішенням наукової проблеми і особистим отриманням результатів наукового пошуку. Тому самостійній роботі має бути приділена необхідна увага. Адже самостійність проведення дослідження дисертантами є принциповою вимогою до наукової роботи. Як показує практика, найбільш слабкими ланками підготовленості до самостійного наукового пошуку є визначення методологічного апарату дослідження – насамперед формулювання гіпотези і новизни, а також вміння критично співвіднести власні наукові рішення із вже відомими рішеннями вчених, а вже потім – повноцінне викладення результатів дослідження. Необхідною умовою наукової праці є наступництво між особистою науковою роботою і уречевленою в раніше виконаних дослідженнях. Саме тому в організації наукової роботи велику роль відіграє вивчення спадщини попередників, ознайомлення з методами їх роботи.

Якщо торкатися етичних вимог до наукової діяльності, то можна виділити такі її основні принципи: повага до досягнень попередніх поколінь, а також колег-сучасників; націленість на самовдосконалення і пошук принципових рішень; достовірність досліджень; критична (об'єктивна) оцінка власних результатів і досягнень; неприйняття плагіату (присвоєння собі результатів праці інших дослідників); різнобічний, зважений підхід до проблеми (здатність бачити перспективи і оцінювати наслідки); готовність до співпраці з представниками інших професій; негативне ставлення до консерватизму в науковій діяльності.

Отже, в аспірантів повинна сформуватись повноцінна компетенція «здатність до самостійної організації і проведення наукового дослідження» у складі таких субкомпетенцій: 1) здатності до самостійної організації підготовчого етапу дослідження, включаючи вибір напрямку і теми дослідження, формулювання проблеми, гіпотези, вибір об'єкта і предмета, визначення цілі і завдань, формування програми і методології дослідження; 2) здатності до самостійного проведення дослідження, включаючи застосування науково-методологічних підходів і наукових методів до дослідження обраного предмета; 3) здатності до самостійного

узагальнення результатів дослідження і подання їх науковій громадськості у формі наукової доповіді і наукових текстів різного формату (наукової статті, монографії, дисертації).

В контексті модернізації підходів до підготовки наукових кадрів варто зауважити, що в роботі з аспірантами, по суті, застосовуються традиційні однакові форми і методи навчання, які, проте, далеко не завжди дають необхідні результати. Необхідними є творчий індивідуальний підхід і багате змістовне і технологічне наповнення цих форм, а головне – системна робота з навчання основам методології наукового дослідження; відпрацювання індивідуального стилю різножанрового викладу змісту наукової продукції; організації апробації дослідницьких розробок в умовах, що імітують наукові дискусії.

Методологічна забезпеченість конкретного юридичного дослідження є найважливішою передумовою його позитивної результативності. Першочерговою умовою розвитку юридичної науки, подолання її відставання від вимог сучасності є визначення методології наукових досліджень та проведення аналізу методологічних проблем юридичної науки [1, с. 3–6].

Аспірантам важливо розібратися в наявних методологічних підходах і визначитись із можливістю їх застосування до досліджуваного предмета. Адже від вибору філософської основи свого дослідження залежить визначення конкретних методів наукового пізнання.

Належної уваги заслуговує міжгалузевий підхід до дослідження правових явищ, який забезпечує їх об'єктивне і всебічне пізнання, а також міжгалузеву гармонізацію нормативно-правового регулювання суспільних відносин.

Досить часто у поданих дисертаціях методологічні частини не узгоджуються ні із загальною методологічною наукою, ні з методологією права. При цьому правильний вибір методів наукового дослідження безпосередньо впливає на успішність вирішення поставленої наукової проблеми і аргументованість положень новизни.

В аспірантурі необхідно розвивати методологічну компетентність, зміст якої включає методологічну рефлексію, здатність до наукового пошуку, критичного осмислення і творчого застосування певних концепцій і методів пізнання. Методологічна компетентність – це готовність і здатність до наукового пошуку, особливий тип організації знань і дослідницьких умінь, пов'язаний із світоглядом, мотиваційною сферою, життєвою позицією, а також набір особистісних якостей. До змісту цього поняття входять методологічна рефлексія (вміння аналізувати власну наукову діяльність), здатність до наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування певних

концепцій, форм і методів пізнання, управління, конструювання. Це сприяє забезпеченню міждисциплінарності підготовки аспірантів.

Отже, важлива роль має бути приділена методології наукового дослідження й формуванню методологічної культури. На розвиток методологічної культури значний вплив здійснює відповідна наукова школа. Наявність наукової школи, здатної генерувати новий науково-освітній потенціал закладу вищої освіти, є необхідною умовою розвитку інституту аспірантури. Важливим фактором розвитку спеціаліста вищої кваліфікації, підготовленого до університетської науково-педагогічної діяльності, є його розвиток у рамках наукової школи, що має концептуальні орієнтації, парадигмальний стиль, певні методологічні традиції. Можна виділити такі визначальні ознаки наукової школи: існування наукової традиції протягом тривалого часу; створення наукової концепції; визнання її представниками спільних наукових ідей, теоретичних принципів і методології; наявність наступності знань і поглядів у вчених декількох поколінь; наявність оригінальних фундаментальних досліджень у певній сфері (науковому напрямку); наявність злагоджених наукових колективів; поєднання наукової й освітньої діяльності, використання наукових результатів в освітньому процесі; визнання авторитету даної наукової школи з боку інших дослідних та наукових шкіл; наявність формалізованої структури (вузу, факультету, кафедри), в рамках якої формується наукова школа.

Окремої уваги заслуговує наукове керівництво, від якого також залежить якість підготовки наукових кадрів. Саме науковий керівник покликаний розвивати в своєму аспіранті моральні цінності і якості, притаманні справжньому вченому. Це, зокрема, такі як: колективізм і взаємодопомога в організації наукової роботи; свобода пошуку і поширення наукової інформації (обмін ідеями, досвідом); патріотизм, в тому числі регіональний, збереження самоідентифікації зі своєю країною, регіоном, науковою організацією; співпраця із зарубіжними колегами; гуманність; ефективність наукової діяльності; добросовісність (точність фактів, логічність мислення, чіткість висновків; правильність розрахунків та дотримання стандартів); наполегливість у доведенні нових наукових ідей до їх реалізації (боротьба з тяганиною); об'єктивність в оцінці як своїх, так і чужих досягнень (участь у дискусіях не для реалізації своїх амбіцій, а для вирішення проблем, що виникли); тактовність і терпимість до інакомислення (повага до опонента, вміння вислухати та зрозуміти його, не перекручуючи протилежну позицію); професіоналізм і постійне прагнення до самовдосконалення (підвищення кваліфікації, оволодіння новими технологіями і методами пізнання, організації праці); поєднання науковості і практичності; активне просвітництво (боротьба з некомпетентністю); організованість і

дисциплінованість у всьому; відповідальність за виконання взятих на себе зобов'язань і наслідків своєї діяльності (відкрите визнання помилок).

Отже, потребують модернізації підходи до дослідження наукових явищ і процесів, способи отримання знань, що відображають наукову дійсність. А визначальною методологічною тенденцією розвитку науки повинна стати діалектична єдність практики, науки і освіти як орієнтир для інноваційних наукових досліджень в юриспруденції.

Література:

1. Тацій В., Шемшученко Ю. Концепція розвитку юридичної науки і освіти в Україні. *Право України*. 1994. № 1–2. С. 3–6.

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Голинська Л. О.

*слідчий відділу розслідування особливо тяжких злочинів
Слідче управління Головного управління Національної поліції
в Одеській області
м. Одеса, Україна*

Професійна підготовка поліцейських займає особливе значення у службовій кар'єрі поліції. У зв'язку з відкритою агресією російської федерації та введенням правового режиму воєнного стану в Україні за останній рік першочерговими завданнями поліції є забезпечення публічної безпеки та порядку як складової національної безпеки України.

З метою підвищення ефективності професійного навчання здійснюється пошук нових методів та способів щодо зменшення рівня професійною ризику до можливого мінімуму за допомогою системи заходів, що будуть спрямовані на забезпечення особистої безпеки поліцейського, а саме формування розширеного кола знань, думок, обговорень та відповідно компетенції у національному законодавстві України [1].

В залежності від функціонального напрямку службова підготовка поділяється на наступні види: функціональна, загальнопрофільна, тактична, вогнева та фізична, які є взаємообумовленими та взаємопов'язаними [2]. Поліцейські, які навчаються у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання та які проходять первинну

професійну підготовку вже з перших днів починають отримувати знання професійної підготовки, метою якої є формування та вдосконалення рухових умінь, розвитку фізичних якостей, використання прийомів боротьби, спеціальних засобів, правильного застосування вогнепальної зброї та надання першої медичної допомоги. Якщо в більшості країн світу особлива увага приділяється фізичній підготовці і стану дисципліни то, наприклад, британські поліцейські в першу чергу дивляться на юридичну грамотність кандидата, його знання, рівень освіти і комунікативні навички [3].

В умовах правового режиму воєнного стану в Україні створюються нові спецпідрозділи такі як «Сафарі», «Цунамі», «Еней», «Захід», «Лють», забезпечується участь поліції у зведених загонах, **ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій**, підтриманні публічної безпеки та правопорядку на деокупованих територіях України, оперативне реагування на події, пов'язані з використанням вибухових матеріалів, забезпечення повної та правильної фіксації фактів вчинення збройними силами російської федерації військових злочинів та злочинів проти людяності.

За таких умов важливого значення набувають функції координації та взаємодії поліції з іншими правоохоронними органами у формах проведення спільних зустрічей, спільних занять, консультування на місцях факультативних знань між співробітниками різних структур, обмін досвідом та впровадження стратегій задля подолання загроз країні агресора, наприклад: Збройні сили України, військові адміністрації, органи місцевого самоврядування, прокуратура, суди різних інстанцій, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання, Національна гвардія України, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Державна прикордонна служба, Державна міграційна служба, Державна податкова служба, Державна пенітенціарна служба, Державна виконавча служба, а також співпраця з міжнародними організаціями ООН, ОБСЄ, ІСІТАР, НАТО, КМЕС.

Професійне навчання поліцейських в умовах воєнного стану повинне відповідати міжнародним європейським стандартам та використовувати передовий міжнародний досвід у забезпеченні публічного порядку і публічної безпеки в Україні, а також забезпечувати розуміння цих міжнародних стандартів задля розвитку національного законодавства. Тому важливо в рамках професійного навчання поліцейських включити правила міжнародного гуманітарного права, міжнародного поліцейського право, міжнародного військового права. До таких міжнародних стандартів, як приклад, можна віднести Резолюцію Парламентської

Асамблеї Ради Європи від 28.01.2014 № 1968. «Боротьба з расизмом в поліції», яка розкриває поняття війни та її принципи [4].

Окрему увагу заслуговують питання звільнення населених пунктів від окупації, затримання злочинців, які причетні до постачання та виготовлення вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин, здійснення розмінування. Оперативне реагування на події, пов'язані з вибуховими матеріалами, відновлення адміністративних будівель та службового автотранспорту Національної поліції, забезпечення поліцейської присутності в роботі з населенням в умовах сьогодення, тощо.

В рамках професійного навчання поліцейських розглядається впровадження нових систем електронної фіксації дій із затриманими особами таких як “Custody Records” – ця система створена для покращення стандартів захисту прав затриманих через запровадження електронної фіксації інформації про всі дії щодо осіб, які перебувають під контролем поліції, з моменту фактичного затримання і поміщення до слідчого ізолятора або звільнення з-під варти, а також запровадження обов'язкового інтерв'ю (опитування) затриманої особи та поліцейського, який здійснив затримання [5]. ILP (Intelligence-Led Policing) – це підтримка управлінських рішень посадових осіб на основі процесу аналізу інформації з внутрішніх та зовнішніх джерел. [6]. RICAS (Realtime intelligence crime analytics system) – це унікальна інтелектуальна система розвитку кримінального аналізу даних, яка об'єднана в єдиному просторі відображення основні і найбільш передові методи і методики кримінального аналізу та аналітичного пошуку в реальному часі, що дозволяє значно підвищити ефективність і результативність розкриття злочинів по гарячих слідах і не розкритих раніше злочинів, ця програма спрямована на ефективність використанні інформаційних обліків в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні та діяльності охорони громадського порядку [7]. Оцінка загроз тяжких злочинів та організованої злочинності за методологією SOCTA (Serious And Organised Crime Threat Assessment) – надає змогу визначити поточні загрози, пов'язані з організованою злочинністю, її вплив на органи влади, самоврядування та суспільство, а також чинники, що спричиняють подальшу діяльність організованих злочинних груп [8].

З метою покращення професійної підготовки застосовується найкращі міжнародні стандарти тактичної медичної допомоги розроблені НАТО. Наприклад, в основі міжнародних медичних технік найбільш відома є система TCCC “Tactical Combat Casualty Care) – «Тактична допомога поранених в бою». TCCC включає загальний протокол надання першої медичної допомоги на полі бою, алгоритм найважливіших дій не лише з надання допомоги пораненим, а й передусім тактичної складової у вигляді розуміння загальної картини

поля бою та розмежування різних дій на різних етапах бою або в різних його частинах [9].

Таким чином, роль професійного навчання в умовах дії режиму воєнного стану полягає у забезпеченні публічного порядку і особистої безпеки, забезпечення життя та здоров'я населення та надання медичної і тактичної допомоги в рамках здійснення відповідної функціональної підготовки професійної підготовки поліцейського, використовуючи положення міжнародних стандартів у діяльності поліції.

Література:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII / *Верховна Рада України. База даних «Законодавство України»*.

2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ МВС України від 26.01.2016 № 50// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення 01.11.2022).

3. Голинська Л.О. Нормативно-правове забезпечення професійного навчання поліцейських. *Матеріали конференції ОДУВС*. 31.10.2022.

4. Борьба с расизмом в полиции : Резолюция 1968 (2014) Парламентской Ассамблеи Совета Европы. *Совет Европы* : сайт. URL: [https://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/\[Russian_documents\]/%5B2014%5D/Jan2014/Res1968_rus.asp](https://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/[Russian_documents]/%5B2014%5D/Jan2014/Res1968_rus.asp).

5. Custody Records: система, яка змінює обличчя кримінальної юстиції. *Експертний центр з прав людини* : сайт. 04.09.2019. URL: <http://ecpl.com.ua/news/15460/>.

6. Carter J.G., Phillips S.W., Gayadeen S.M. Implementing Intelligence-Led Policing: An Application of Loose-Coupling Theory. *Journal of Criminal Justice*. 2014. № 42. P. 433–442.

7. “RICAS – Realtime intelligence crime analytics system”. URL: <http://ricas.org>

8. Serious and organized crime threat assessment (SOCTA). Identifying the priorities in the fight against major crime. URL: <https://www.europol.europa.eu/socta/2017/organised-crime-groups.html>.

9. Мислива О.О. Основи надання патрульною поліцією невідкладної (домедичної та медичної) допомоги постраждалим особам : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2018 144 с.

ЩОДО ОКРЕМИХ НЕДОЛІКІВ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Єрмоленко В. М.

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права
імені академіка В. З. Янчука
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

Єрмоленко І. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

Застосування у назві цих тез юридичної конструкції «правовий механізм» є дещо незвичним, з огляду на усталене загальнотеоретичне оперування дефініцією механізму правового регулювання. У контексті нашої публікації їх слід рахувати змістовно тотожними поняттями. Однак вбачається доцільним звернути увагу саме на правовий аспект механізму підготовки докторів філософії на фоні існуючих соціальних, політичних, фінансово-економічних та інших аспектів, для чого й використано безпосередньо поняття правового механізму.

Виходячи з провідної ролі саме нормативної складової механізму правового регулювання, яку становлять норми й нормативно-правові акти, варто зупинитись на окремих дискусійних моментах нормативного забезпечення підготовки докторів філософії, тобто на діючому Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12 січня 2022 р. [1] (далі – Порядок). Передусім, зауваження викликає п. 14 цього Порядку, згідно якого компетентність членів разової ради має визначатися *за тематикою дослідження здобувача* і підтверджуватися наявністю не менше трьох наукових публікацій за тематикою дослідження здобувача за останні п'ять років до дня утворення разової ради.

Звідси, потребує чіткого виразного офіційного тлумачення термін «тематика», якого поки що не існує. Так, відповідно до п. 1 Порядку тематика дослідження – це частина предметної (дисциплінарної) області спеціальності (спеціальностей), у межах якої (яких) провадиться

інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань та за якою публікуються наукові результати. Виходячи з наведеного, тематикою досліджень кафедри цивільного права є широке коло різновекторних наукових досліджень, об'єднаних за родовою ознакою належності до предмету галузі цивільного права. Але це суперечить вищенаведеним вимогам п. 14 Порядку, де тематика зводиться до тематики дослідження здобувача.

Звернення до філологічної інтерпретаційної літератури також дає змогу визначити останню як сукупність, коло тем. У свою чергу, під темою розуміються питання, що лежить в основі наукового дослідження [2, с. 1238]. Отже, потребує пояснень і обґрунтування необхідності та виправданість подальшого перенесення (п. 14) і, таким чином, автоматичного звуження наведеного нормативного і філологічного змісту поняття тематики до кола питань конкретного наукового дослідження здобувача ступеня доктора філософії.

Як наслідок, потребує пояснень рівень новизни такого наукового дослідження, щодо якого вже існує щонайменше 15 ґрунтовних публікацій, виходячи з вимог їх наявності у п'яти членів разової ради. Звідси, не ясною є також доля принципово нової теми дисертаційного дослідження, яку до того не торкався жоден з вчених, а наукові праці є лише за суміжною тематикою, тобто за напрямом дослідження, як це вимагалось п. 6 попереднього Порядку, затвердженого урядовою постановою від 6 березня 2019 р. № 167 [3]. За нинішнім нормативним підґрунтям автор такої дисертації має чекати появи 15 відповідних публікацій в умовах «розмивання» результатів, зокрема новизни дисертаційного дослідження.

Крім того, спостерігається пряма суперечність усталеному філософському принципу співвідношення між одиничним і загальним, за яким одиничне, окреме, за своїм змістом, проявом багатше від загального, яке є абстрактним. Однак загальне глибше розкриває зміст, сутність речі [4, с. 226]. Адже створюється ситуація, коли офіційний опонент, будучи широко відомим фахівцем у певній галузі (галузях) юридичної науки, глибоко володіючи загальними знаннями предмету цієї галузі, що підтверджується його науковими здобутками, не визнається компетентним щодо оцінки конкретної одиничної праці у вигляді дисертації доктора філософії.

Викликають певні питання і процедурні аспекти публічного обговорення нововведень. Як зазначалося у звіті Національного агентства забезпечення якості вищої освіти Проект цього Порядку [5] пройшов громадське обговорення впродовж травня 2021 року [6]. Дійсно, у травні 2021 року з боку Національного агентства у вищі та наукові установи надходила пропозиція щодо обговорення зазначеного проекту Порядку,

але з врахуванням відповідної «пробуксовки» бюрократичного апарату, пов'язаної з інформуванням усіх структурних наукових ланок та збором зворотної інформації, задекларований місячний термін, у якому перша третина супроводжувалась масовими святковими і вихідними днями, можна сміливо ділити надвоє, чого явно недостатньо для організованого обговорення таких важливих для науковців питань.

Вважаємо за необхідне вказати ще на одну правову колізію, пов'язану з порушенням основоположного принципу незворотності дії закону в часі, адже аспіранти, які вступили в аспірантуру до прийняття нового положення, мали захищатися за Положенням, яке діяло на час їх вступу, на яке вони були зорієнтовані з самого початку. І лише на аспірантів, що вступили після набрання чинності новим Порядком, повинні поширюватись його вимоги.

Як підсумкове узагальнення слідує висновок, що наукову експертизу наведених суперечностей міг би здійснити НДІ правотворчості та науково-правових експертиз НАПрН України.

Література:

1. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: від 12.01.2022 р. № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

3. Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167. *Офіційний вісник України*. 2019. № 22. Ст. 767.

4. Філософія : навч. посіб. / за ред. І.Ф. Надольного. 7-ме вид., стер. Київ : Вікар, 2008. 534 с.

5. Проект Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/proyekt_Poryadku_pro_pysudjennya_ta_skasuvannya_stupenya_PhD.pdf (дата звернення: 02.02.2023).].

6. Веб-сайт Національного агентства забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/2021/07/проект-порядку-присудження-ступеня-д/> (дата звернення: 02.02.2023).

ЗАПОЧАТКУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В НАУКОВИХ УСТАНОВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єфремова К. В.

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи*

*Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку*

*Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

Національна освіта на всіх рівнях є запорукою консолідації суспільства, збереження соціокультурного простору, забезпечення становлення патріотизму та високої громадянськості, піднесення національної свідомості; а також є осередком збереження національної ідентичності [1].

Останнім часом втрати інтелектуального потенціалу України через вимушену міграцію набули загрозливих масштабів. Водночас потреба у кадрах високої кваліфікації не лише у науковій, а й в усіх сферах економіки, зумовлена процесами глобальної цифровізації та тенденцією швидкого застарівання знань [2].

В таких умовах надзвичайно важливою постає проблема забезпечення належної якості організації започаткування системи підготовки докторів філософії в наукових установах, що є одним з чинників стабілізації та відновлення України, особливо в умовах масштабної вимушеної міграції, як в середині країни, так і за її межі.

Логічним видається відкривати аспірантуру, докторантуру та розширювати перелік наукових спеціальностей в аспірантурі та докторантурі у тих наукових установах, де вже сформовані наукові школи, ведуться потужні наукові дослідження зі спеціальностей, з яких пропонується відкриття аспірантури, докторантури.

Нормативно-правове забезпечення функціонування інституту підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів становить понад 30 нормативно-правових актів. Основним серед яких є Закон України «Про вищу освіту» [3], що закріплює базові положення, які в подальшому деталізовані у підзаконних нормативно-правових актах.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» освітня діяльність підлягає ліцензуванню з урахуванням особливостей, визначених спеціальними законами у сфері освіти [4].

Так, для започаткування аспірантури в науковій установі, перш за все, необхідно керуватися положеннями постанови Кабінету Міністрів

України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» від 30 грудня 2015 р. № 1187 [5] та постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187» від 24 березня 2021 р. № 365 [6], які розроблені відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Необхідно зазначити, що для започаткування та провадження освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти встановлені кадрові та технологічні вимоги.

Так, відповідно до технологічних вимог [6] здобувач ліцензії разом із заявою про отримання ліцензії на провадження освітньої діяльності на рівні вищої освіти подає копії документів, оформлених відповідно до вимог законодавства, що підтверджують право власності чи користування майном для кожного місця провадження освітньої діяльності на строк не менший необхідного для завершення одного повного циклу освітньої діяльності.

В свою чергу, нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30–60 кредитів ЄКТС [3]. Крім того, підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється протягом строку навчання за освітньо-науковою програмою та навчальним планом, які затверджує Вчена рада для кожної спеціальності.

Проте, відповідно до статті 6-2 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про оренду державного та комунального майна» № 2181-ІХ від 1 квітня 2022 року строк дії договорів оренди державного майна, які укладаються під час дії воєнного стану, не може перевищувати 12 місяців після припинення чи скасування воєнного стану [7].

Відповідно до п. 5 Постанови Кабінету Міністрів України «Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану» № 634 від 27 травня 2022 р. [8] договори оренди державного та комунального майна, строк дії яких завершується у період воєнного стану, вважаються продовженими на період дії воєнного стану та протягом чотирьох місяців з дати припинення чи скасування воєнного стану, крім випадку, коли балансоутримувач з урахуванням законодавства, статуту або положення балансоутримувача про погодження уповноваженим органом управління, до сфери управління якого належить балансоутримувач, за 30 календарних днів до дати закінчення договору оренди повідомив орендодавцю та орендарю про непродовження договору оренди з підстав, визначених статтею 19 Закону.

Таким чином, хоч законодавством і передбачена можливість автоматичного продовження договору оренди, проте наукові установи, які на відміну від закладів вищої освіти найчастіше орендують державне чи комунальне майно, а саме приміщення для провадження своєї діяльності, фактично в період воєнного стану не можуть укласти договір оренди на строк більший за 1 рік.

Освіта та наука є майбутній розвитку будь-якої держави, і аспірантура, як третій освітньо-науковий рівень підготовки, є ключовим елементом у продукуванні висококваліфікованих, перш за все наукових та педагогічних, кадрів, саме тому вирішення зазначеної проблеми щодо регулювання започаткування системи підготовки докторів філософії в наукових установах в умовах воєнного стану є актуальною і на часі.

Література:

1. Чупрінова Н. Трансформація вищої освіти України в умовах глобалізації: виклики та перспективи. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2019. Вип. 26. С. 87–94 DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.26.11>.

2. Лозовий В. Проблема підготовки наукових кадрів для інноваційної сфери в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2016. URL: https://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/16127.049.pdf.

3. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

4. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#n129>.

5. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п#top>.

6. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-п/conv#n177>.

7. Про внесення змін до Закону України «Про оренду державного та комунального майна» : Закон України від 1 квітня 2022 року № 2181-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2181-20#Text>.

8. Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 травня 2022 р. № 634. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-osoblivosti-orendi-derzhavnogo-ta-komunalnogo-majna-u-period-voeynogo-stanu-634-270522>.

РОЛЬ АВТОРИТЕТУ НАУКОВОГО КЕРІВНИКА В КОМУНІКАЦІЇ З АСПІРАНТОМ

Живова Ю. В.

*кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Згідно з Постановою Кабінету міністрів від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» аспіранту (ад'юнкту) одночасно з його зарахуванням відповідним наказом керівника закладу вищої освіти (наукової установи) призначається науковий керівник з числа наукових або науково-педагогічних працівників з науковим ступенем.

Науковий керівник аспіранта (ад'юнкта) здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, надає консультації щодо змісту і методології наукових досліджень аспіранта (ад'юнкта), контролює виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану аспіранта (ад'юнкта) і відповідає перед вченою радою закладу вищої освіти (наукової установи) за належне та своєчасне виконання обов'язків наукового керівника [1].

Наукове керівництво – це процес, який триває декілька років, з моменту призначення до моменту захисту дисертації. Весь цей час повинна існувати активна взаємодія керівника з аспірантом на основі суб'єктивних відносин. Запорукою успішної комунікації з аспірантом є авторитетність для нього його наукового керівника.

Авторитет (від лат. *Autoritas* – влада, вплив) – загальновизнаний вплив окремої людини або колективу, організацій у різних сферах суспільного життя. Авторитет – визнання значущості, престижності певної посади, відповідності особи, яка її обіймає [2, с. 42].

Аналізуючи авторитет як вплив наукового керівника на аспіранта, ми повинні пам'ятати, що його діапазон розповсюджується не тільки на наукову, а й на педагогічну й психологічну сферу. Науковий керівник не може обмежуватись виключно перевіркою тексту дисертації, він має бути ефективним провідником дослідження, тобто бути педагогом і навіть психологом. Від цього багато в чому залежить успішність його науково-педагогічної діяльності й авторитет.

Авторитет наукового керівника формується на поєднанні багатьох показників його особистих якостей. Розглянемо, на наш погляд, основні.

Все починається з зовнішнього вигляду. Ми впевнені, що інтелігентний, стильний та навіть просто акуратний зовнішній вигляд наукового керівника викликає захоплення його підопічного, забезпечує комфортність їх комунікації. Не можна про цю умову забувати й під час спілкування по відеозв'язку, що можливо в наших реаліях.

Професіоналізм, високий загальний інтелектуальний рівень, широка ерудиція і глибокі знання своєї науки. Професіоналізм діяльності наукового керівника передбачає оптимальне поєднання педагогічного наставництва з науково-дослідною роботою. Науковий керівник повинен бути дійсно ученим у галузі науки, яку обрав для дослідження аспірант. Авторитетний керівник не тільки ґрунтовно володіє знаннями в межах спеціальності, яка відповідає тематиці дисертації, а й самостійно проводить дослідження конкретної наукової проблеми, ознайомлює підопічного аспіранта з новими теоретичними висновками й науковими положеннями, бере участь у роботі наукових конференцій і семінарів, публікує наукові статті й монографії тощо.

Важливим підґрунтям стійкої поваги дисертанта до наукового керівника, є високий рівень культури його наставника, інтелігентність. На перший план в реаліях сьогодення виходить патріотизм науковця, його громадянська активність. Серед обов'язків науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року називає обов'язок дотримуватися норм педагогічної етики, моралі, поважати гідність осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, прищеплювати їм любов до України, виховувати їх у дусі українського патріотизму і поваги до Конституції та державних символів України [3].

На нашу думку, науковець, який користується авторитетом своїх аспірантів, повинен володіти високим рівнем комунікативних якостей. Вміння встановити контакт, вміння правильно організувати й вести спілкування, уникати конфліктних ситуацій та гідно виходити з них, – це здібності, які може і повинен опанувати науковий керівник, використовуючи знання педагогічної психології. Акцентуючи особливу увагу на налагоджені науково-педагогічного спілкування, необхідно пам'ятати про такі моменти. Перш за все авторитет викликає здатність науковця розуміти психологію дисертанта, його переваги та недоліки. На підставі цього повинна будуватися модель взаємодії керівника і аспіранта (авторитарна, ліберальна, демократична) та найбільш ефективний тип спілкування [4]. Саме на наукового керівника покладається обов'язок забезпечити можливість використання різних форм контакту з аспірантом (особисті зустрічі, електронна пошта, комп'ютерні конференції), обов'язок організувати дискусійний процес, створити атмосферу товариської співпраці, яка дає можливість

здобувачу відстоювати свою точку зору, не соромитися задавати питання і звертатися за допомогою у вирішенні виникаючих проблем. З іншого боку, також важливим є зберігання ролевої дистанції, як підтвердження авторитету. Знайти «золоту середину» в спілкуванні, оптимальну для обидвох, – це запорука плідної співпраці й успішності дослідження.

Авторитетом серед аспірантів користуються відповідальні керівники, які постійно на зв'язку і готові відповідати на питання або редагувати чорнові варіанти дисертації навіть вночі. Вони не забувають нагадувати про терміни проведення дослідження, написання наукових статей і регулярно надсилають на пошту «корисну літературу» для дисертації, завжди готові допомогти і відстоюють інтереси своїх аспірантів.

Підводячи підсумок, зазначимо, що істинна мета наукового керівництва – це супровід, ведіння, консультація та підтримка дисертанта, а науковий керівник – авторитет для нього, і приклад для наслідування.

Література:

1. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету міністрів від 23 березня 2016 р. № 261.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун. 2005. 1728 с.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 року.
4. Костюченко О.Є. Алгоритм взаємодії керівника і аспіранта: до питання про пошук ефективної моделі. *Презентація*. 2023.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Карпушина М. Г.

аспірантка

Академія адвокатури України

м. Київ, Україна,

спеціаліст сектору юридичного забезпечення

Регіональний сервісний центр ГСЦ МВС

в Дніпропетровській області

м. Дніпро, Україна

Зважаючи на реформування на національному рівні, медицина як галузь науки не відстає від сучасних нововведень. Приміром тому наведено Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». У відповідності до розділу II знадуданого Закону, основним завданням розвитку інформаційного суспільства в Україні є сприяння кожній людині на засадах широкого використання сучасних інформаційних комунікаційних технологій, надання можливостей створювати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними, виробляти товари та надавати послуги, повною мірою реалізуючи свій потенціал, підвищуючи якість свого життя і сприяючи сталому розвитку країни на основі цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, Декларації принципів [1], Плану дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства (Женева, грудень 2003 року; Туніс, листопад 2005 року) [2], Постанови Верховної Ради України від 1 грудня 2005 року «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» [3].

В даному випадку, держава взяла за курс створити цифровізацію та інформатизацію громадянського суспільства, дотримуючись основних напрямків державної політики, направленої на прискорений розвиток та впровадження інформаційних та телекомунікаційних технологій, підвищення доступності медичної допомоги, безпеки пацієнта, ефективності та оптимізації роботи усіх складових галузі, а також створення умов (сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури) для впровадження страхової медицини [4].

Реалізуючи у життя цифровізацію (діджиталізацію) медичної галузі на державному рівні було розроблено та впроваджено у використання Електронну систему реєстрації та обміну медичною інформацією між закладами, установами і організаціями системи охорони здоров'я.

Вперше за історичне існування громадського суспільства в Україні, у терміни 2009–2013 роки було імplementовано та проваджено в роботу Систему обміну медичними даними між лікувально-профілактичними закладами з використанням інформаційних та телемедичних технологій», впроваджено такі новації як:

- Введено в дію електронна картка пацієнта та стандартні статистичні форми на електронних носіях інформації;
- Забезпечено лікувально-профілактичні заклади охорони здоров'я доступом до мережі Інтернет;
- Впроваджено регіональні семінари-тренінги для системних адміністраторів, відповідальних керівників лікувально-профілактичних закладів з питань організації та забезпечення роботи локальних електронних систем реєстрації та обміну медичною інформацією.

Система обміну медичними даними між лікувально-профілактичними закладами з використанням інформаційних та телемедичних технологій» суттєво спрощувала роботу з документами та полегшувала опрацювання медичних даних, сприяла раціональному збиранню, зберіганню та накопичуванню даних у медичній галузі в цілому [5; 6].

Також, на виконання «Основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», з метою функціонування Електронної системи реєстрації та обміну медичною інформацією між закладами, установами і організаціями системи охорони здоров'я, на державному рівні від 06 червня 2012 року, було запроваджено в дію електронний реєстр пацієнтів.

У відповідності до пунктів 5 та 7 згаданого Положення, Електронний реєстр пацієнтів є інформаційним ресурсом МОЗ, який ведеться з використанням інформаційних технологій, електронного документообігу та електронного цифрового підпису. МОЗ здійснює централізоване управління, забезпечує створення, впровадження, ведення та оновлення реєстру шляхом реалізації єдиної технологічної політики з урахуванням державних, галузевих і адаптованих міжнародних стандартів у сфері інформаційних технологій [7].

Надалі інформаційна цифрова медична галузь у поєднанні з паперовим та електронним документообігом потребували вдосконалення. Підставою тому можливо розцінювати імplementацію та інтеграцію держави Україна до сучасного міжнародного, інтенціонального та Європейського світового економічного та політичного рівнів розвитку.

Наближення до загальноприйнятих світових та Європейських стандартів надання та отримання медичної допомоги та медичних послуг на національному рівні, зумовило необхідність вдосконалення галузевих медичних та фармацевтичних стандартів, у тому числі й медичних

електронних ресурсів та електронного документообігу, обліку пацієнтів та лікарських засобів.

Враховуючи обумовлений стан подій, на державному рівні було приділено увагу Концепції Національної програми інформатизації. На заміну Електронній системі реєстрації та обміну медичною інформацією між закладами, установами і організаціями системи охорони здоров'я прийнято Електронну систему охорони здоров'я.

З врахуванням Закону України «Про електронні комунікації», Електронну систему охорони здоров'я може бути віднесено до Центральної бази даних електронної комунікаційної мережі (ЦБД МОЗ) [8; 9].

Електронна медична інформаційна система (ЦБД МОЗ України) – інформаційно-комунікаційна система, яка дає змогу автоматизувати роботу суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я, створювати, переглядати, обмінюватися інформацією в електронній формі, зокрема з центральною базою даних (у разі підключення).

Інформаційна система НСЗУ – сукупність інформаційних підсистем щодо укладення та виконання договорів, аналізу даних, формування аналітичних та фінансових звітів, обміну інформацією між користувачами, метою функціонування яких є забезпечення виконання покладених на НСЗУ функцій щодо реалізації державної політики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення.

Медична інформація – інформація про стан здоров'я пацієнта, його діагноз, відомості, одержані під час медичного обстеження, зокрема відповідні медичні документи, що стосуються здоров'я пацієнта.

Набір даних – перелік структурованої інформації, яка обробляється в електронній системі охорони здоров'я.

Центральна база даних – інформаційно-комунікаційна система, яка містить передбачені цим Порядком реєстри, програмні модулі, електронну медичну інформаційно-аналітичну систему з оптимізації роботи оперативного-диспетчерських служб центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, інформаційну систему НСЗУ в частині, необхідній для реалізації державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення, а також забезпечує можливість створення, перегляду, обміну інформацією та документами між реєстрами, державними електронними інформаційними ресурсами, електронними медичними інформаційними системами.

До складу електронної системи охорони здоров'я входять центральна база даних та електронні медичні інформаційні системи, між якими забезпечено автоматизований обмін інформацією, даними та документами через відкритий програмний інтерфейс (API).

Власником центральної бази даних, у тому числі майнових прав на програмне забезпечення центральної бази даних, є держава у особі

НСЗУ. Володільцем відомостей Реєстру медичних спеціалістів, Реєстру суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я, Реєстру медичних висновків є МОЗ. Розпорядником Реєстру медичних спеціалістів, Реєстру суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я, Реєстру медичних висновків є НСЗУ. Розпорядником інших реєстрів та володільцем їх відомостей та іншої інформації у центральній базі даних є НСЗУ, якщо інше не визначено законодавством. Завданням електронної системи охорони здоров'я є забезпечення можливості використання пацієнтами електронних сервісів для реалізації їх прав, зокрема за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення (далі – програма медичних гарантій), автоматизація ведення обліку медичних послуг і управління медичною інформацією, запровадження електронного документообігу у сфері медичного обслуговування населення.

Електронна система охорони здоров'я дає змогу, зокрема, здійснювати виконання таких функцій, пов'язаних з реабілітацією у сфері охорони здоров'я: ведення медичних записів з урахуванням моделі Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я; забезпечення оперативного, прозорого, неупередженого та якісного ведення обліку потреб осіб у реабілітації; забезпечення ефективного надання реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я; інформаційна взаємодія з Єдиною інформаційною системою соціальної сфери; проведення моніторингу та оцінювання якості та результативності надання реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я; унеможливлення подвійного фінансування реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я з різних джерел. Захист інформації у центральній базі даних здійснюється відповідно до законодавства про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах. Обробка персональних даних у електронній системі охорони здоров'я здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних». Технічні засоби центральної бази даних повинні перебувати у межах території України. Сумісність та електронну взаємодію центральної бази даних в установленому законодавством порядку з іншими інформаційними системами та державними інформаційними ресурсами, зокрема з: Єдиним державним демографічним реєстром; Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань; Державним реєстром актів цивільного стану громадян; Державним реєстром фізичних осіб – платників податків; інформаційними системами Мінсоцполітики; Єдиною державною електронною базою з питань освіти; Єдиним державним реєстром Міністерства внутрішніх справ; Інформаційно-аналітичною платформою електронної верифікації та моніторингу; іншими ресурсами, які

зазначені у нормативно-правових актах, що регламентують взаємодію державних електронних інформаційних ресурсів; Можливо надання інших електронних сервісів у порядку, встановленому МОЗ України.

Реєстри центральної бази даних:

У центральній базі даних ведуться такі реєстри:

1) Реєстр пацієнтів, що містить інформацію про пацієнтів.
2) Реєстр декларацій про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу, що містить записи про декларації, внесені до зазначеного реєстру.

3) Реєстр суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я, що містить інформацію про заклади охорони здоров'я, фізичних осіб – підприємців, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та лабораторії, які уклали або мають намір подати заяву про укладення договору за програмою медичних гарантій або залучені надавачами медичних послуг до надання медичних послуг (далі – суб'єкти господарювання у сфері охорони здоров'я).

4) Реєстр медичних спеціалістів, що містить інформацію про осіб, які здобули освіту у сфері охорони здоров'я (далі – медичні спеціалісти).

5) Реєстр медичних працівників, що містить інформацію про професійнопідготовлених осіб, які відповідно до законодавства мають право здійснювати медичне обслуговування (далі – медичні працівники).

6) Реєстр договорів про медичне обслуговування населення, що містить інформацію про договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій, укладені з НСЗУ.

7) Реєстр договорів про реімбурсацію, що містить інформацію про договори про реімбурсацію за програмою медичних гарантій, укладені з НСЗУ.

8) Реєстр медичних записів, записів про направлення та рецептів.

9) Реєстр медичних висновків.

10) інші реєстри, набір даних в яких визначається НСЗУ. Розпорядники реєстрів та володільці їх відомостей, перелік відомостей, що вноситься до них, а також порядок їх ведення затверджуються МОЗ [10].

Підсумовуючи наведене логічно висунути припущення у відношенні раціональності та доцільності продовження шляху цифровізації медичної галузі

Література:

1. Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті. Декларація принципів від 12 грудня 2003 року № 995_с57, Декларація, Міжнародний документ / Видавник Організація

Об'єднаних Націй. *Офіційний вебсайт ВР України*. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_c57 (дата 25.07.2022 р.)

2. План дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства (Женева, грудень 2003 року; Туніс, листопад 2005 року) (дата звернення 25.07.2022).

3. Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні : Постанова від 01.12.2005 № 3175-15/ ВР України. *Офіційний вебсайт ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3175-15> (дата 25 липня 2022 року)

4. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-16. *Офіційний веб сайт ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/537-16> (дата звернення 25.07.2022)

5. Заходи щодо впровадження галузевої програми «Електронна система реєстрації та обміну медичною інформацією між закладами, установами і організаціями системи охорони здоров'я» : Заходи затверджені Наказом МОЗ України від 25 листопада 2008 N 675/ МОЗ України. *Офіційний вебсайт ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0675282-08#Text> (дата звернення 25.07.2022)

6. Електронна система реєстрації та обміну медичною інформацією між закладами, установами і організаціями системи охорони здоров'я [Електронний ресурс] : Галузева Програма, затверджена наказом МОЗ України від 25.11.2008 N 675, *Офіційний вебсайт ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0675282-08> (дата звернення 25.07.2022)

7. Про електронний реєстр пацієнтів : Положення затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2012 р. № 546 / КМ України. *Офіційний вебсайт ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/546-2012-п#Text> (дата звернення 16.01.2023)

8. Концепція Національної програми інформатизації : схвалено Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР (в редакції від 01 січня 2022 року). *Офіційний вебсайт ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр#Text> (дата звернення 10.01.2023)

9. Про електронні комунікації // Закон України від 16.12.2020 № 1089-20 / ВР України. *Офіційний вебсайт ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1089-20> (дата звернення 25.07.2022)

10. Порядок функціонування електронної системи охорони здоров'я / Кабінет Міністрів Країни : Порядок затверджений Постановою КМ України від 25 квітня 2018 р. № 411. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/411-2018-п> (дата звернення 25.07.2022 р.)

ВАРІАТИВНІ ТА ІНВАРІАНТНІ ОРІЄНТИРИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ПРИ ПІДГОТОВЦІ НАУКОВИХ КАДРІВ

Качур В. О.

*кандидатка юридичних, наук, доцентка,
завідувачка кафедри теорії та історії держави і права
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

Глобальні процеси суспільного розвитку зумовлюють інтенсивні зміни у різних сферах життєдіяльності людини. Не стала винятком і сфера освіти, яка є головним ресурсом економічного та соціального розвитку держави і без перебільшення може розглядатися як основа забезпечення сталого розвитку суспільства. Модернізація вищої освіти, викликана входженням України до ЄПВО, вимагає від науково-педагогічного працівника оновлення не лише змісту, форм і методів освітньої діяльності, а й професійного самовизначення. Тому, щоб не втратити головний сенс і сутність професійної діяльності у вирі постійних змін, трансформації, реформування освіти та у протидії глобальним (пандемія) і локальним (воєнний стан) викликам, науково-педагогічний працівник повинен чітко визначити варіативні та інваріантні орієнтири своєї професійної діяльності, особливо при підготовці наукових кадрів.

Варіативність професійної діяльності науково-педагогічного працівника дозволяє йому проявляти творчий підхід до викладання, спонукає до рефлексій, дозволяє долати усталені стереотипи, самовдосконалюватися, шукати нові навчальні технології і методи тощо. Серед варіативних орієнтирів педагогічної діяльності можна виокремити такі:

1) наявність «постформального мислення», основними рисами якого є: не відтворення знань, а «продукування власних знань»; відкриття у собі нових можливостей, самореалізація свого потенціалу; метаморфічне пізнання (можливість бачити зв'язок між протилежними речами); бачити загальне і часткове у їхній взаємодії; розуміння контексту; нелінійне сприйняття причинності та інше [4, с. 43];

2) здатність до системного аналізу соціально-психологічних особливостей здобувача третього рівня вищої освіти. Наприклад, усвідомлення положень теорії поколінь;

3) особливості використання е-навчання. Особливу увагу сьогодні звертають на «педагогічне колесо» А.Каррінгтона, яке дозволяє викладачу ефективно поєднати планові результати навчання, методи їх

досягнення та відповідні цифрові інструменти. Охоплює сектор якості, сектор мотивації, сектор рівнів таксономії Блума, технологічний сектор та сектор «Модель SAMR». У центрі цього колеса знаходиться людина, її характер, переконання, уміння, характеристики;

4) інтенсифікація активного типу навчання та самостійної роботи здобувачів, активізація їх мислення, співвідношення колективних та індивідуальних форм навчання в освіті та ін. Не останнє місце у забезпеченні варіативності відіграють такі методологічні стратегії як побудова індивідуальних освітніх траєкторій майбутніх докторів філософії, комплексне використання джерел інформації, контекстний характер навчання, що передбачає звернення до реалій сьогодення.

Інваріантність на відміну від варіативності вирізняється значною стабільністю та стереотипністю провадження науково-педагогічної діяльності. Серед інваріантних орієнтирів можна виокремити такі:

1) наявність ціннісного ядра у науково-педагогічних працівників при здійсненні ними професійної діяльності. Це зумовлено тим, що «лише той наставник може глибоко, духовно перетворювально діяти на вихованця, який постійно демонструє природжену коректність та сам є носієм усього людського, з незаперечною впевненістю панує над усіма власними нижчими душевними утвореннями» [1, с. 24]. І немає значення вік вихованця – школяр, студент чи майбутній доктор філософії, адже «у виховній площині для нас важливим є ставлення старшого покоління до молоді ... [що] засвідчує, як нація визнає права тих, хто оволодіває її цінностями» [1, с. 21]. Тому можемо віднести сюди такі цінності, як чесність, порядність, відповідальність, доброта, повага, чуйність, екологічність поведінки, конформізм, тверда воля та ін.;

2) креативність та інноваційність науково-педагогічної діяльності, її творча складова. Про наявність такого інваріантного орієнтиру свідчить: а) дотримання головних законів педагогіки творчості (закону педагогічної розвивальної дії, фасилітаційного режиму педагогічного впливу, взаємозумовленість розвитку суб'єктів педагогічного процесу та неперервність творчої реалізації та самореалізації), б) створення інтелектуального ресурсу [4, с. 47];

3) акмеологічна позиція педагога – тобто орієнтації на професійне зростання за умови дотримання правових норм і духовно-моральних цінностей, створенні власної «Я-концепції», тобто системи уявлень про самого себе та образу власного «Я», методів саморегуляції себе як особистості (самоосвіта, самовдосконалення, самореалізація), умінні відстоювати власну позицію [2, с. 96].

4) професійне самопізнання, яке включає самоспостереження, педагогічний аналіз, педагогічну рефлексію, професійну оцінку, самопрогнозування, самопроектування й самоконтроль [3, с. 81];

5) професійна етика, яка за своєю природою є деонтологічною, має імперативний характер і чітко визначає належне, допустиме та обов'язкове у педагогічній професії. Окрім того, вона проявляється у статичній або динамічній формах, які перебувають у взаємодії. Статична форма характеризує рівень сформованості моральних цінностей та принципів особистості і відбиває її наявний етичний рівень. Динамічна форма виявляється в умінні реагувати в різних психолого-педагогічних ситуаціях, не порушуючи норм педагогічної етики. Завдяки динамічній формі створюються умови для педагогічної рефлексії, самовдосконалення, вибору оптимальних професійно-особистісних орієнтирів та шляхів взаємодії з усіма учасниками навчально-виховного процесу [4, с. 52]. Саме професійна етика забезпечує дотримання такого важливого критерію оцінювання якості вищої освіти, як академічна доброчесність, а у багатьох закладах вищої освіти прийняті так звані «етичні кодекси».

Отже, варіативні та інваріантні орієнтири науково-педагогічного працівника при підготовці наукових кадрів покликані сприяти підвищенню якості реалізації освітньо-наукових програм у закладах вищої освіти України загалом та професійно-педагогічному розвитку викладача зокрема.

Література:

1. Бех І. Виховання як духовно-моральне удосконалення особистості. *Рідна школа*. 2014. № 4–5. С. 21–26.
2. Вітковська О. Акмеологічна модель сучасного педагога в системі післядипломної освіти. *«Вересень»*. 2020. Том 3 № 1 (84). С. 90–99.
3. Єрмак, Ю. І. Роль професійного самопізнання в підвищенні педагогічної майстерності вчителя. *Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету ім. Н.В. Каразіна*. 2017. Випуск 40. С. 77–83.
4. Хоружа Л.Л. Інваріантність та варіативність професійної діяльності викладача вищої школи в епоху змін. *Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти* : монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 40–58.

ПРАВИЛО ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ АСПІРАНТА ТА НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

Качурінер В. Л.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Розгляд здобувачів як активних учасників навчального процесу спричинив появу досліджень, спрямованих на розуміння очікувань аспірантів та їх уявлення про наукових керівників.

Дослідження бажаних якостей викладачів показують, що здобувачі віддають перевагу викладачам, які кидають їм інтелектуальний виклик, мають досвід і чітко пояснюють не лише предмет, а й те, як досягти успіху в навчанні [1, р. 421–422].

Важливо, щоб здобувачі були задоволені контролем з боку викладача та їхнім внеском у всі результати навчання. Це означає, що майбутнім науковцям потрібна різна підтримка з боку керівників. Водночас актуальною є проблема сприйняття та оцінювання керівниками результатів наукової діяльності аспірантів та їх здібностей.

Наразі результати навчання та результати наукової діяльності аспірантів залежать не лише від їхніх здібностей та застосованих стратегій навчання, але також від мотиваційних та особистісних факторів, які має враховувати науковий керівник для ефективною взаємодії з аспірантом та отримання необхідних результатів від його навчання та наукової роботи. В свою чергу, розвиток умінь аспірантів у творчих, дослідницьких та наукових проєктах підвищує їх мотивацію та якість роботи.

Отже, важлива роль у сучасній освіті належить дослідницькій діяльності та залученню здобувачів до спільних з науковим керівником наукових проєктів. Дослідницька діяльність відрізняється від традиційної навчальної діяльності. Вона спрямована на отримання нових наукових знань шляхом пошуку та аналізу наукової інформації, формулювання дослідницьких питань і гіпотез, збору й обробки даних тощо. Це вимагає зворотного зв'язку, алгоритмів та пояснення дослідницьких операцій, допомоги в аналізі та інтерпретації даних, та ін.

Недооцінка або переоцінка науковим керівником дослідницьких можливостей здобувача-аспіранта може знизити ефективність їх взаємодії. Важливе значення для успішного вирішення дослідницьких завдань мають пізнавальні інтелектуальні та творчі здібності, що визначають рівень аналітико-синтетичної діяльності здобувачів: уміння

виділяти спільні ознаки та властивості предметів чи понять, порівнювати, абстрактно мислити, оперувати знаннями; перевага аналітичного стилю мислення, гнучкості мислення тощо [2, р. 130].

Насамкінець підкреслимо, що успішна комунікація аспіранта і наукового керівника веде не тільки до вирішення конкретної наукової проблеми, але має важливий вплив на подальший особистісний і професійний розвиток науковців. Дослідницька діяльність є специфічною за змістом і вимогами до здобувачів, дуже важливою для їх особистісного та професійного розвитку. Для успішної комунікації в дослідницькому проекті керівникам необхідно, по-перше, розуміти потреби здобувачів у конкретних ситуаціях на різних етапах дослідницьких та наукових проектів, по-друге, точно оцінювати дослідницький та науковий потенціал аспіранта.

Література:

1. Senko C., Belmonte K., Yakhkind A. How students' achievement goals shape their beliefs about effective teaching: A "build-a-professor" study. *British Journal of Educational Psychology*. 2012. № 82 (3). P. 420–435.
2. Bordovskaia N. Cognitive Features of Students with Different Level of Research Potential and Success in Learning. *International Psychological Applications Conference and Trends*. Madrid, Spain, 2013. P. 129–134.

НАУКОВА ШКОЛА В УКРАЇНІ: ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ, ПРИНЦИПИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Клипа О. П.

*кандидат юридичних наук,
провідний юрисконсульт юридичного відділу
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна*

З моменту проголошення Україною своєї незалежності почався новий етап державного будівництва, який супроводжувався докорінними змінами в усіх сферах життєдіяльності. Ключовою умовою переродження держави є трансформаційні процеси на економічному, правовому, соціокультурному, оборонному, науковому рівнях. Україна успадкувала стару радянську систему розвитку суспільства та модель держави, тому зміна світоглядних позицій є вкрай вагомим кроком, але і досить непростим у відтворенні. Практичні позитивні результати

впровадження реформаційних процесів відкривають нові горизонти, зокрема і на науковій ниві.

На сучасному етапі розвитку нашої держави, у важких умовах боротьби за незалежність, європейське майбутнє та загальнолюдські цінності одними з базових плацдармів є освіта та наука. Сьогодні наукова галузь – не лише дослідження теорій та поглиблення знань, а – надання відповідей, встановлення кращих результатів, рушійна сила прогресу.

Саме завдяки примноженню наукового надбання та розвитку науково-практичного потенціалу забезпечується динаміка наукової думки, зміцнення наукових позицій, розвиток та функціонування наукових шкіл як інструменту предметного дослідження групою науковців різних поколінь, об'єднаних сферою спільного наукового інтересу.

Досліджуючи «наукову школу» як категоріальне поняття, вченими різних часів розроблено ряд різнопланових визначень, що свідчить про неоднозначність, складність та багатогранність вказаного поняття.

Ю.О. Храмов в процесі розробки моделі сучасної наукової школи визначив останню як неформальне творче співтовариство вчених з високими науковими досягненнями, об'єднаних під керівництвом наукового керманіча спільною ідеєю, спільною сукупністю прийомів вирішення наукових завдань, способами відтворення наукової думки, впровадженням дослідницької програми, яка є вагомим авторитетним внеском як для громадськості загалом, так і для наукової галузі зокрема [1, с. 122].

Гнізділова О.А. визначає наукову школу як засновану на інтелектуальному, емоційно-ціннісному підґрунті співтоваристві науковців з різними науковими здобутками, які на чолі з науковим керівником працюють над створенням дослідницької програми, забезпечують її впровадження та реалізацію, мають на меті передачу здобутого наукового досвіду молодим вченим [2, с. 61].

Отже, об'єднуючими факторами досліджуваного поняття є:

1) наявність наукового лідера, наставника, наукового ідеолога, який об'єднує навколо себе команду однодумців, пов'язаних між собою схожим способом мислення;

2) наявність дослідницької програми – плану дій, який містить у собі мету, завдання, очікуваний результат.

Заруба В. виокремлює специфічні ознаки наукової школи, до яких належать: лідер (або лідери), учні та співпрацівники, установи, своєрідна система суджень, науковий журнал [3, с. 770].

За словами Ю.О. Храмова, перетворення наукової системи в Україні дали поштовх науково-технічному та соціальному прогресам, які

завдячують успішному функціонуванню наукових шкіл, оскільки школа збирає творчий потенціал вчених, забезпечує координацію їх діяльності в ракурсі наукових досліджень, знаходить найефективніші шляхи зосередження творчих успіхів молодого покоління вчених і сприяє їх трансформації у досвідчених фахівців своєї галузі, створює нові наукові пошуки та забезпечує їх розвиток [1, с. 123].

На нашу думку, сучасна наукова школа в Україні має неодмінно керуватися принципами:

1) ініціативного лідерства – принцип полягає у постійному самовдосконаленні та навчанні членів наукового колективу, ефективному та продуктивному використанні набутого досвіду;

2) принцип предметного дослідження – принцип спрямований на розвиток та вдосконалення попередніх отриманих результатів;

3) принцип результативної спрямованості – принцип полягає в усвідомленні та практичному застосуванні отриманих результатів;

4) принцип інноваційного розвитку – принцип, який полягає у готовності до застосування та застосуванні новітніх механізмів та інновацій дослідження.

Вектор діяльності наукової школи, як правило, обумовлений сукупністю особистісних якостей лідера, який має вагомий науковий авторитет, здатність урегульовувати амбіційні конфлікти, здатність усвідомлювати прогалини теоретичних аспектів та знаходити дієві практичні механізми застосування.

Так, значення наукових шкіл не можна применшувати, адже результати їх діяльності мають не тільки науково-теоретичний характер, але і забезпечують тісний зв'язок наукової доктрини з практичним запровадженням, що є показником демократичного напрямку розвитку науки і держави.

Наукова школа – рушійна сила трансформаційних процесів, спрямованих на викорінення застарілої моделі розвитку громадянського суспільства, правової свідомості, фінансової грамотності, економічної незалежності, оскільки завдяки теоретичним дослідженням міцніе плацдарм механізмів реалізації.

Література:

1. Храмов Ю.О. Наукові школи в НАН України. *Наука та наукознавство*. 2008. Вип. 4. С. 122–133.

2. Гнізділова О.А. Особливості розвитку наукової школи в педагогічному університеті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2009. Вип. 4 (57). С. 61–69.

3. Заруба В. М. Наукова школа в історичній науці. До постановки проблеми. Україна: культурна спадщина, національна свідомість,

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОБГ У СФЕРІ МІГРАЦІЇ

Кобрусєва Є. А.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного і кримінального права
юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Державна міграційна служба України (ДМС) – є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ [1]. Вона реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Відповідно до ЗУ «Про адміністративні послуги» адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону [2].

Правове регулювання адміністративних послуг у сфері міграції базується в залежності предмету дії нормативно-правових актів у сфері:

- 1) громадянства, що включає питання набуття громадянства України; види послуг для громадян України щодо виїзду за кордон тощо;
- 2) імміграції – прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому законом порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання .

Під час надання адміністративних послуг відбувається взаємодія між фізичною особою та органами виконавчої влади щодо реалізації її прав та повноважень у сфері міграційних правовідносин. Мова йде про відносини, суб'єктами яких є учасники міграційного процесу стосовно реалізації прав і обов'язків, що пов'язані із в'їздом у країну, виїздом з країни, перебуванням і проживанням на її території. Відповідно до ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземець –

це особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

А особою без громадянства (ОБГ) є фізична особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином [2].

Єдиний державний веб-портал електронних послуг та Реєстр адміністративних послуг містить перелік адміністративних послуг; правові підстави надання адміністративних послуг; суб'єктів надання адміністративних послуг; розмір плати (адміністративний збір) за адміністративну послугу (у разі надання послуги на платній основі); інші відомості, визначені Кабінетом Міністрів України.

Зробивши аналіз їх змісту, можна зробити висновок, що до вичерпного переліку адміністративних послуг, що надаються іноземцям у сфері міграції територіальними органами та підрозділами можливо віднести:

- оформлення (у тому числі замість втраченої або викраденої) та обмін посвідки на постійне проживання;
- оформлення (у тому числі замість втраченої або викраденої) та обмін посвідки на тимчасове проживання;
- оформлення іноземцям та особам без громадянства продовження строку перебування на території України;
- оформлення (у тому числі замість втраченого або викраденого) та обмін посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон;
- встановлення належності до громадянства України;
- прийняття заяви про прийняття до громадянства України;
- прийняття заяви про набуття громадянства України (крім прийняття заяви про прийняття до громадянства України);
- видача дозволу на імміграцію в Україну іноземцям або особам без громадянства;
- оформлення (у тому числі замість втраченого або викраденого) та обмін посвідчення біженця;
- продовження строку дії посвідчення біженця (здійснюється під час перереєстрації біженця);
- оформлення (у тому числі замість втраченого або викраденого) та обмін проїзного документа біженця;
- оформлення (у тому числі замість втраченого або викраденого) та обмін проїзного документа особи, якій надано додатковий захист;
- оформлення (у тому числі замість втраченого або викраденого) та обмін посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту;
- продовження строку дії посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту;
- видача посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист;

- продовження строку дії посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист;
- оформлення та видача довідки про звернення за захистом в Україні;
- оформлення (у тому числі замість втраченої або викраденої) та обмін картки мігранта.

Для практичної реалізації завдань ДМС наділена досить значним переліком повноважень, які умовно можна поділити на декілька основних груп, що пов'язані з: нормотворчою діяльністю; реалізацією прав та свобод громадян, іноземців, осіб без громадянства; з державним контролем; організаційним забезпеченням діяльності міграційних органів та виконання ними покладених завдань; співпрацею з іншими органами державної влади, міжнародними установами, громадськими організаціями.

Таким чином, відповідно до чинного законодавства ДМС наділений повноваженнями щодо надання адміністративних послуг для іноземців та ОБГ у сфері міграції.

Література:

1. Положення про Державну міграційну службу України від 17 липня 2009 р. № 750. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України* URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/229966418>
2. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 18.05.2012. № 19–20. С. 833, ст. 179.

**СПРОМОЖНІСТЬ ЗВО (НАУКОВОЇ УСТАНОВИ)
ОРГАНІЗАЦІЙНО ТА МАТЕРІАЛЬНО ЗАБЕЗПЕЧИТИ
ПРОВЕДЕННЯ І АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ВІДПОВІДНО ДО ТЕМАТИКИ ЗДОБУВАЧІВ –
НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ОНП**

Коломоєць Т. О.

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
Заслужений юрист України, декан юридичного факультету
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Успішна реалізація освітньо-наукової програми передбачає, поміж іншого, створення для здобувачів достатніх організаційних та матеріальних передумов для проведення та апробації ними результатів своїх досліджень. При цьому варто усвідомлювати, що такі передумови має створити для здобувачів ЗВО або ж наукова установа, в якій реалізується освітньо-наукова програма, із обов'язковим акцентом на релевантність таких умов для проведення та апробації здобувачами досліджень відповідно до тематики останніх.

Фактично мова йде про декілька умовно виділених блоків умов:

а) умови для своєчасного, повного, безоплатного інформаційного супроводу проведення та апробації досліджень здобувачів, що охоплює діяльність як структурного підрозділу, на базі якого здійснюються такі дослідження, так й інших структурних підрозділів ЗВО (наукової установи), які надають інформацію про будь які можливості (як у межах ЗВО (наукової установи), так і «зовнішні» участі у наукових заходах, долучення до конкурсних процедур з проведення наукових досліджень з фінансуванням із різних джерел, грантових проєктів, для опублікування результатів досліджень (періодичні видання, видання за підсумками проведення наукових заходів, будь-які інші видання). В умовах зовнішньої збройної агресії проти України й активізації різновекторної допомоги з боку міжнародних наукових фондів, установ, зарубіжних ЗВО роль інформаційного супроводу проведення та апробації результатів досліджень здобувачів істотно зростає, в т. ч. й у частині сприяння комунікації здобувачів з іноземними партнерами, отримання індивідуальної допомоги на проведення досліджень у зарубіжних наукових установах, участі у короткострокових програмах міжнародної мобільності тощо. Цей блок умов охоплює не лише надання такої

інформації, а й інформаційний супровід у разі потреби всього процесу проведення досліджень та апробації їх досліджень.

б) умови для забезпечення проведення досліджень та їх апробації, серед яких: матеріальні та організаційні. ЗВО, в якому ОНП реалізується, має створити достатні умови як для таких досліджень, так і для їх апробації. Варто усвідомлювати, що такі умови мають бути саме доступними для здобувачів, і достатніми як для досліджень, так і апробації їх результатів. Доступ до бібліотечних ресурсів (не лише друкованих, а й електронних), серед яких можуть бути як власні ресурси ЗВО (наукової установи), так і ресурси партнерів (з реальною можливістю доступу до них здобувачів). Виваженим має бути підхід до формування бази партнерів реалізації ОНП, із акцентом на індивідуальні потреби здобувачів, надання реальних можливостей до доступу до обладнання, лабораторного фонду, унікального архівного фонду тощо. Обов'язковим має бути наданий здобувачам доступ до інформаційних ресурсів наукових баз даних Scopus, Web of Science, а також до баз спеціалізованих даних, необхідних для проведення здобувачами тематичних досліджень, в т. ч. й баз ресурсів іноземними мовами. Позитивними практиками ЗВО та наукових установ можна вважати забезпечення такого доступу здобувачам до унікальних інформаційних ресурсів установ Національної академії правових наук України, Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України тощо. Не менш значимими у вирішених відповідних питань можна вважати й результати співпраці ЗВО (наукових установ) під час реалізації ОНП із органами державної влади, органами місцевого самоврядування тощо. Здобувачі повинні мати можливість повноцінного доступу до ресурсного забезпечення проведення та апробації результатів досліджень у ЗВО (науковій установі), в т. ч. до бібліотек, читальних залів, комп'ютерних класів, спеціалізованих приміщень тощо, у них має бути можливість працювати (під час проведення досліджень та апробації їх результатів) і безпосередньо у приміщенні того структурного підрозділу, на базі якого реалізується ОНП. При цьому здобувачі повинні мати не тільки можливість доступу до таких приміщень, але й можливість використання тих доступних ресурсів, які є необхідними для проведення досліджень та їх апробації.

ЗВО (наукова установа) організаційно має сприяти останнім завдяки організації і проведенню постійних (з певною періодичністю) наукових заходів, із обов'язковим залученням здобувачів, а також сприяти участі здобувачів у наукових заходах партнерів (із максимальним супроводом такої участі), із можливістю опублікування результатів такої участі у збірках матеріалів. Така організаційна робота у ЗВО (науковій установі) має бути планова, координована, зорієнтована на урахування наукових

інтересів здобувачів. До цієї ж групи умов варто віднести й обов'язкову наявність у ЗВО (науковій установі) друкованих наукових фахових видань (як мінімум видань, включених до «категорії Б»), із наданням реальної можливості доступу до них здобувачів, опублікування у них результатів наукових досліджень останніх. Важливо, щоб у ЗВО (науковій установі) не тільки було таке видання, а у здобувачів ОНП була реальна можливість пройти рецензування рукопису, опублікувати результати своїх досліджень і така можливість була для них доступною (безоплатною). Цілком можливо до цієї групи умов також віднести й спроможність ЗВО (наукових установ) створити реальні можливості для здобувачів, з урахуванням їх наукових інтересів, увійти до складу авторських колективів монографій, навчальних посібників, науково-практичних коментарів тощо, авторських колективів з підготовки наукових експертних висновків за запитами органів державної влади, приватних суб'єктів, проектів нормативно-правових актів, якщо така діяльність здійснюється у ЗВО (науковій установі) на базі якої реалізується ОНП. Фактично мова йде про умови залучення здобувачів до співпраці із науковцями ЗВО (наукової установи) при проведенні досліджень, підготовки колективних праць, що істотно збільшує можливість для комунікації здобувачів із науковцями.

До цієї ж групи умов цілком логічно віднести й спроможність ЗВО (наукової установи) створити реальні можливості апробувати результати наукових досліджень у правотворчій, правозастосовчій діяльності, в освітньому процесі шляхом формування бази партнерів й використання їх ресурсів; залучення експертів галузі до обговорення результатів досліджень здобувачів під час різноманітних наукових заходів, а також атестації у ЗВО (науковій установі), впровадження результатів досліджень здобувачів безпосередньо у діяльність партнерів, створюючи фактично умови для поточної та фінальної фахової експертизи результатів досліджень, можливості своєчасного їх корегування, із акцентом на врахування реальних запитів право творення, правозастосування тощо. Цілком логічно вважати позитивною практикою створення філій кафедр (відділів тощо) ЗВО (наукової установи), на базі яких реалізується ОНП, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, суб'єктах господарювання й ін., в якості «бази-партнера» для реалізації ОНП, апробації результатів наукових досліджень.

Доступ до таких ресурсів (як інформаційних, так і матеріальних, організаційних) для здобувачів має бути реальним, прозорим, недискримінаційним, постійним, із обов'язковим урахуванням їх наукових інтересів, що й забезпечить успішну реалізацію ОНП, підготовку майбутніх дослідників на базі ЗВО (наукової установи).

ПОДАТКОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Костенко Ю. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського та адміністративного права
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

Підтримка роботи українського бізнесу – важливе завдання для забезпечення економічної спроможності нашої країни протистояти викликам війни. Навіть у поточних надскладних умовах держава здійснює відповідні кроки, аби підтримати та активізувати діяльність суб'єктів господарювання, що опинились у скрутних умовах. Підіймаючи питання яким чином на сьогодні проявляється податкове стимулювання треба, мабуть, відійти від класичного розуміння цієї категорії з позиції теорії податкового права. Зменшення податкового тиску, спрощення процедур податкового адміністрування, тимчасовий мораторій на перевірки суб'єктів господарювання, автоматичне подовження до закінчення війни ліцензій, звільнення від штрафів та інших заходів відповідальності за фінансові правопорушення – це все, можна розглядати як форму реалізації податкового стимулювання на період дії воєнного стану в Україні.

Аналіз стану малого бізнесу в Україні свідчить про те, що подальший його розвиток є неможливим без активного втручання держави. Тому для України наразі особливо актуальними є розробка та реалізація обґрунтованої та ефективної державної політики підтримки малого бізнесу, і, в першу чергу, за рахунок модернізації спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

Відповідно до Розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України (далі – ПК України), тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64 затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102 справляння податків і зборів здійснюється з урахуванням певних особливостей [1]. Звернемо увагу на основні зміни, які відбулися в спрощеній системі оподаткування суб'єктів малого підприємництва за час воєнного стану в Україні.

Так, перший блок змін стосується безпосередньо нарахування та сплати єдиного податку через запровадження з 1 квітня 2022 року до

припинення воєнного стану ставки єдиного податку для третьої групи платників у розмірі 2% від отриманого доходу. При цьому слід враховувати наступне:

1) платниками єдиного податку третьої групи можуть бути фізичні особи – підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми. Тобто, до таких осіб не застосовуються обмеження щодо обсягу доходу та кількості осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах;

2) такі платники використовують спрощену систему з місяця, наступного за місяцем подання заяви;

3) суб'єкти господарювання, оборот яких складає до 10 млрд грн сплачують єдиний податок в розмірі 2% за правилами, які встановлені для 3-ї групи платників податків;

4) податковий (звітний) період дорівнює календарному місяцю;

5) оплата податку здійснюється щомісячно, до 10 числа місяця, наступного за звітним;

6) платники звільнюються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на додану вартість (далі – ПДВ) з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, та при ввезенні товарів на митну територію України;

7) реєстрація платником ПДВ є призупиненою.

Хотілося б підкреслити, що відповідно до п. 9.5 п. 9 підрозділу 8 Розділу XX ПК України не враховуються в обрахунку показника SHаклОтр суми ПДВ за отриманими платником ПДВ податковими накладними та/або розрахунками коригування до таких податкових накладних, зареєстрованими в Єдиному реєстрі податкових накладних, що складені за операціями, дата виникнення податкових зобов'язань за якими припадає (припадала) на період, протягом якого платник податку застосовував спрощену систему оподаткування з урахуванням особливостей оподаткування, встановлених п.п. 9.5 п. 9 підрозд. 8 розділу XX «Перехідні положення» ПК України [1].

Не дивлячись на низку позитивних вад, слід звернути увагу, на певні обмеження встановлені законодавцем при застосуванні платниками ставки єдиного податку у розмірі 2%. Зокрема, не можуть відноситись до таких платників наступні суб'єкти господарювання: 1) юридичні особи та фізичні особи – суб'єкти підприємництва, які здійснюють обмін іноземної валюти; виробництво, експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в емностях до 20 літрів, роздрібною торгівлі підакцизними товарами); видобуток, реалізацію корисних копалин (крім видобування підземних та поверхневих вод підприємствами, які надають послуги центра-

лізованого водопостачання та водовідведення); 2) страхові (перестрахові) брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії та інші фінансові установи; 3) представництва, філії, відділення та інші відокремлені підрозділи юридичної особи, яка не є платником єдиного податку; 4) юридичні та фізичні особи, які не є резидентами України.

Другий блок змін стосується нарахування та сплати єдиного соціального внеску (далі – ЄСВ). Так, з 1 березня 2022 року до припинення (скасування) воєнного стану в Україні та протягом 12 місяців після його припинення (скасування) приватні підприємці незалежно від системи оподаткування мають право не нараховувати та не сплачувати ЄСВ за себе. Таке положення розповсюджується й на осіб, що проводять незалежну професійну діяльність і членів фермерських господарств. У розрахунку ЄСВ до відповідної податкової декларації за періоди звільнення дані не заповнюються.

Платники єдиного податку третьої групи – фізичні особи – підприємці, які використовують особливості оподаткування за пільговою 2% ставкою єдиного податку, при визначенні та сплаті ЄСВ зобов'язані подати звітність за звітний період – грудень як податкову декларацію платника єдиного податку за IV квартал податкового (звітного) року, в якій розраховують зобов'язання платників єдиного податку наростаючим підсумком та зазначають відомості про суми ЄСВ, нарахованого, обчисленого і сплаченого в порядку, визначеному законом для даної категорії платників.

Окремо слід звернути увагу, що фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності другої та третьої групи єдиного податку та підприємства третьої групи єдиного податку можуть не нараховувати ЄСВ на заробітну плату мобілізованих працівників. Проте, в разі прийняття такого рішення, обов'язок щодо сплати ЄСВ приймає на себе держава.

І останні зміни, які мають пряме відношення щодо підтримки малого підприємництва пов'язані зі спрощенням процедур податкового контролю та послабленнями щодо застосування заходів відповідальності за податкові правопорушення. Відповідно до п. 69.2 підрозділу 10 Розділу XX ПК України податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються, за виключенням: а) камеральних перевірок в частині перевірок декларацій та уточнюючих розрахунків (у разі їх подання), до яких подано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування); б) документальних позапланових перевірок за зверненнями платника податків; в) фактичних перевірок [1].

Відповідно до п. 69 підрозділу 10 Розділу XX ПК України платники єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподат-

кування єдиним податком за ставкою 2% звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання податкових обов'язків, граничний термін виконання яких припадає на період починаючи з 24 лютого 2022 року до дня переходу таких платників на застосування особливостей оподаткування єдиним податком третьої групи за ставкою 2%, за умови виконання ними таких податкових обов'язків щодо реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, подання звітності, сплати податків і зборів, протягом 60 календарних днів з дня переходу на систему оподаткування, на якій такі платники податку перебували до обрання особливостей оподаткування єдиним податком за пільговою ставкою. При цьому, порядок підтвердження можливості чи неможливості виконання платником податків зазначених обов'язків та перелік документів на підтвердження затверджується Міністерством фінансів України [2].

З урахуванням викладеного слід зазначити, що забезпечення державної підтримки суб'єктів малого підприємництва на сьогодні відбувається за рахунок податкового стимулювання, основною метою якого є збалансування податкового навантаження, що визначено податковим законодавством України та матеріальними можливостями суб'єктів господарювання. На період дії воєнного стану передбачено низку податкових послаблень для фізичних та юридичних осіб – суб'єктів малого підприємництва, які знаходяться на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності, ключовими серед яких є: 1) спрощення щодо адміністрування єдиного податку (запровадження пільгової ставки єдиного податку у розмірі 2% від отриманого доходу; скасування обмежень щодо обсягу доходу та кількості осіб для платників єдиного податку третьої групи; звільнення від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з ПДВ за низкою операцій; спрощення переходу на сплату єдиного податку); 2) встановлення права щодо виконання обов'язку з нарахування та сплати єдиного соціального внеску (далі – ЄСВ) в добровільному порядку; 3) тимчасовий мораторій на податкові перевірки суб'єктів господарювання та звільнення від відповідальності за несвоєчасне виконання низки податкових обов'язків.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

2. Порядок підтвердження можливості чи неможливості виконання платником податків обов'язків, визначених у підпункті 69.1 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України, та переліків документів на підтвердження : Наказ Міністерства

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ЗА НОВИМ ПОРЯДКОМ

Коханюк Т. С.

*кандидат юридичних наук,
завідувач відділення організації освітньо-наукової підготовки
(докторантури та аспірантури (ад'юнктури))
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Як відомо, з початку 2022 року присудження ступеня доктора філософії здійснюється відповідно до положень Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (далі – Порядок). Слід зазначити, що частина норм цього положення ґрунтуються на Тимчасовому порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 (далі – тимчасовий Порядок), проте є багато новинок, які вже протягом майже року використання нового Порядку викликають запитання або ж можуть трактуватися по різному.

На нашу думку, значна кількість таких проблемних моментів виявляються саме під час внесення відповідної інформації до інформаційної системи Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі – Агентство), що передбачено пунктом 18 нового Порядку. Частина питань знаходять свою відповідь на офіційному веб-сайті Агентства, а саме у розділі «Інструкція для користувачів Інформаційної системи Національного агентства», де окрім опису саме технічного процесу роботи із інформаційною системою, наявні і відповіді на найбільш поширені запитання користувачів. Вважаємо, що окремі із цих питань виникають через неуважність користувачів або ж значну прив'язаність до попередньої процедури захисту, передбаченої тимчасовим Порядком. Для прикладу, аналіз інформації щодо перших захистів за новим Порядком, що розміщені в інформаційній системі та на офіційних веб-сайтах закладів вищої освіти (наукових установ)

показує, що разовим спеціалізованим вченим радам присвоюється відповідний шифр. Слід зазначити, що такий шифр присвоювався МОН України відповідно до тимчасового Порядку, за новим ж Порядком присвоєння шифру не передбачається. У той же час, для зручності користувачів на сайті Агентства розміщено відповідну «Інструкцію для користувачів Інформаційної системи Національного агентства», що значним чином полегшує вивчення процедури розміщення інформації щодо захисту та утворення разової ради.

Аналізуючи інформацію про утворення разової ради у інформаційній системі Агентства, зокрема щодо захистів зі спеціальності 081 «Право», у нас також виникла низка питань стосовно складів разових спеціалізованих вчених рад. Здавалося б, більшість вимог до складу разової ради викладені у пп. 14–16 Порядку. Відповідно до п. 19 Порядку, у разі виявлення порушень МОН зупиняє роботу разової ради шляхом внесення відповідної інформації до інформаційної системи із зазначенням підстав для усунення виявлених порушень. Дійсно, такі листи МОН про виявлені порушення розміщено в інформаційній системі, де з ними можна ознайомитися не лише ініціатору створення рада, але й іншим зацікавленим суб'єктам. Проаналізувавши перші із листів МОН «Про зупинку роботи разових рад» вважаємо, що їх ґрунтовними та вичерпними, позаяк викладено зауваження до кожного опонента/рецензента/голови ради про наявні публікації у виданнях, що не включені до Переліку фахових видань України або ж невідповідній кількості наукових статей за тематикою дослідження здобувача чи т. п. Вивчаючи ж аналогічні листи МОН більш пізнього періоду, таких детальних роз'яснень щодо невідповідності опонента/рецензента/голови ради вимогам п. 14–16 Порядку вже немає, лише загальні формулювання. На наш погляд, деталізовані зауваження у такій ситуації здатні принести більшу користь, аніж лаконічні.

Також, у Порядку є окремі положення, які деталізовані щодо здобувача ступеня доктора філософії, але не зрозуміло чи мають стосуватися осіб, які пропонуються до складу разової ради. Так, наукові результати дисертації здобувача у вигляді статті, якщо число співавторів у такій статті (разом із здобувачем) становить більше двох осіб, прирівнюється до 0,5 публікації (п. 8 Порядку). У той же час, такої вимоги щодо публікацій члена разової ради немає, точніше у Порядку про це не йдеться. Вважаємо, що все-таки ця вимога має стосуватися і публікацій опонента/рецензента/голови ради, якщо ця публікація є науковою статтею, опублікованою у науковому виданні, включеному на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Проте, на даний момент, це лише наше бачення з даного приводу.

Також необхідно звернути увагу на те, наскільки по-різному вносяться у інформаційну систему дані про наявні публікації членів ради, які визначають їх компетентність. На нашу думку, бібліографічний опис публікацій членів ради має формуватися з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». У той же час, зараз в окремих випадках, для того, щоб зрозуміти якою саме є ця публікація, необхідно докласти додаткових зусиль. Необхідно перейти за посиланням публікації, оскільки у інформаційній системі Агентства відображено лише назву (для прикладу) статті, але немає бібліографічного опису, а це не додає зручності під час користування системою.

Із завершенням 2022 року стикаємося із тим, що окремі публікації здобувачів ступеня доктора філософії або ж осіб, які пропонуються до складу разової ради, не мають активного ідентифікатора DOI (Digital Object Identifier), що передбачається п. 9 Порядку. На жаль, хоч Порядок діє практично рік, але ця його норма деколи залишається поза увагою і може виявлятися уже на стадії внесення пропозицій до складу разової ради (якщо йдеться про публікації члена разової ради). Зрозуміло, що такий склад ради вже не може бути затверджено і необхідно вживати заходів до пошуку нових рецензентів/опонентів або ж оновлювати публікації запропонованих із врахуванням усіх вимог Порядку. У той же час слід зазначити, що вимога щодо активного ідентифікатора DOI, яка описана у п. 9 Порядку, стосується статей здобувача наукового ступеня, про склад разової ради тут не йдеться. На практиці ж, під час внесення інформації про публікації члена разової ради, зазначення DOI для публікацій від 2022 року є обов'язковим.

Ще одним із проблемних питань, яке, як ми вважаємо, потребує нагального вирішення, є виконання п. 18 в частині подання електронного примірника дисертації до державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації». Вказана процедура передбачена протягом 5 днів з дати видання наказу про утворення разової ради, проте тут повна невідповідність р. V. Порядок подання облікових документів дисертацій, які не містять відомостей з обмеженим доступом Порядку державної реєстрації та обліку науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій, затвердженого наказом МОН України від 24.03.2022 № 271, оскільки навіть сама реєстрація в системі віддаленої електронної реєстрації ОКД передбачена за використання у якості ідентифікатора номера спеціалізованої вченої ради, присвоєння якого не передбачено новим Порядком.

Отже, ми висвітлили лише окремі проблемні питання присудження ступеня доктора філософії за новим Порядком, з якими ми зіткнулися під час реалізації його положень. На нашу думку, вони потребують додаткових роз'яснень, окремі з них знайдуть своє вирішення вже найближчим часом. Все це дозволяє прийти до висновку, що ці проблемні питання не перешкоджають застосуванню чинних положень щодо утворення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи) та присудження нею ступеня доктора філософії, а також скасуванню рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження зазначеного ступеня у разі виникнення такої необхідності.

**ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ
НОРМ І СТАНДАРТІВ ПОВЕДІНКИ ДОСЛІДНИКІВ
ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ
У ГАЛУЗІ ПРАВА**

Красицька Л. В.

*доктор юридичних наук, професор,
в.о. завідувача відділу науково-правових експертиз
Науково-дослідний інститут правотворчості та науково-правових
експертиз Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Підготовка наукових кадрів у галузі права неможлива без дотримання принципів академічної доброчесності, морально-етичних норм і стандартів поведінки дослідників, що безпосередньо впливає як на якість вищої освіти, так і на взаємовідносини, що складаються в науковому середовищі. Формування науковця як особистості відбувається під час навчання в аспірантурі, де закладаються підвалини майбутньої наукової діяльності здобувача вищої освіти, віддзеркалюються його ставлення до недоброчесної поведінки в сфері науки та освіти, дотримання ним самим вимог академічної доброчесності. Навчання в аспірантурі, спілкування з науковим керівником та іншими науковцями якраз й сприяють становленню науковця і формуванню його поведінки на майбутнє.

Дотримання академічної доброчесності є вимогою для всіх учасників процесу підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-

науковому) рівні вищої освіти з метою здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії.

Відповідно до ч. 2 ст. 42 Закону України «Про освіту» дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [1].

Згідно з ч. 3 ст. 42 Закону України «Про освіту» дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [1].

Відповідно до абзацу першого-другого пункту 15 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, аспіранти (ад'юнкти) і докторанти зобов'язані виконувати всі обов'язки здобувачів вищої освіти, визначені Законом України «Про вищу освіту». З метою забезпечення належного проведення наукових досліджень аспіранти (ад'юнкти) і докторанти також зобов'язані дотримуватися принципів академічної доброчесності, морально-етичних норм і стандартів поведінки дослідників у відповідній галузі (професії), встановлених закладом вищої освіти (науковою установою) [2].

У процесі підготовки науковців у галузі права особливу увагу треба звертати на таку вимогу щодо дотримання академічної доброчесності, як посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей. Спілкування здобувача вищої освіти ступеня вищої освіти доктора філософії з науковим керівником завжди полягає в обміні ідеями, науковими думками, твердженнями, тому важливо розмежовувати висновки та твердження самого здобувача вищої освіти і наукового керівника, не нав'язати здобувачеві вищої освіти ступеня доктора філософії думки та ідеї наукового керівника, надати можливість самостійно творчо розвиватися аспірантові й одночасно врахувати

рекомендації наукового керівника. Взаємовідносини здобувача вищої освіти доктора філософії і наукового керівника за принципом «рівності прав, проте не їх однаковості» сприятимуть якраз дотриманню академічної доброчесності. Особистий приклад наукового керівника, зокрема, щодо дотримання академічної доброчесності й неприпустимості її порушення, стандарти поведінки наукового керівника як науковця, як людини взагалі мають стати прикладом для майбутнього науковця.

На жаль, Єдиний державний реєстр судових рішень містить інформацію щодо розгляду справ, пов'язаних з порушенням академічної доброчесності, зокрема, щодо виявлення в дисертаційних дослідженнях ознак академічного плагіату. Вбачається, що такі справи необхідно обговорювати науковим керівникам зі здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії, аналізувати порушення академічної доброчесності, заходи юридичної та академічної відповідальності, які застосовуються до правопорушників.

Отже, принцип «нульової толерантності» до порушень вимог академічної доброчесності, неетичної поведінки науковця має бути засадничим в процесі підготовки науковців у галузі права.

Література:

1. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

2. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Красюк Т. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Одним з важливих елементів системи забезпечення якості освіти є соціальний інститут академічної доброчесності, тому цілком логічним і закономірним стало правове закріплення інституту академічної доброчесності та відповідальності за її порушення в освітньому законодавстві України.

Сьогодні в Україні існує нормативна база, що регулює відносини, пов'язані із забезпеченням принципів академічної доброчесності та відповідальності за їх порушення. Закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту» в новій редакції значно посилили увагу закладів вищої освіти до питання академічної доброчесності, видів її порушень та шляхів їх подолання.

Академічна доброчесність не є зовсім новим поняттям для вітчизняних закладів вищої освіти. Законодавець із прийняттям законів України «Про вищу освіту» та «Про освіту» запровадив й інститут академічної відповідальності. На жаль, законодавець не дав визначення таких важливих понять, як «академічна відповідальність», «види академічної відповідальності», «академічний проступок», що через вплив суб'єктивного фактору в їх трактуванні значно ускладнює реальне притягнення до академічної відповідальності педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів освіти та здобувачів освіти. Відсутність таких дефініцій, безумовно, не тільки робить зазначені закони недосконалими, а й не сприяє успішній правозастосовній практиці, тож необхідно якомога скоріше усунути цей недолік і надати на законодавчому рівні визначення вказаних понять.

Закон України від 05.09.2017 р. «Про освіту» виокремлює десять форм порушення академічної доброчесності: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикацію (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі і або наукових дослідженнях); фальсифікацію (свідому зміну чи модифікацію вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень); списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання

допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання [1]. Цілком поділяємо думку М. Ожевана в тому, що помилкою принципового методологічного змісту, якої припустилися розробники Закону «Про освіту», є намагання охопити різні форми недоброчесності, які стосуються як освітнього, так і науково-дослідницького процесів. Водночас недостатня диференційованість у цьому Законі питань, пов'язаних з підготовкою кадрів вищої кваліфікації (магістрантів, докторантів та ін.), призводить наразі до того, що питання хабарництва й обману тут поставлені у спільний контекст, тоді як насправді між освітніми закладами різних рівнів існують досить істотні відмінності [2, с. 100]. Отже, постає нагальна потреба встановити в освітньому законодавстві диференціацію порушень академічної доброчесності, пов'язаних з підготовкою кадрів вищої кваліфікації.

З урахуванням масовості порушень етичних правил, принципів, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання й/або наукових (творчих) досягнень, уведено поняття «академічна відповідальність». Зауважимо, що Законом України «Про освіту» не визначено змісту цього важливого поняття, проте окремі аспекти та загальні правила відповідальності врегульовано.

У ч. 5 ст. 42 Закону України «Про освіту» закріплена можливість притягати до академічної відповідальності за «порушення академічної доброчесності педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів освіти, зокрема, шляхом відмови у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади» [1]. Підтримуємо думку Н. Давидової, що перелік видів академічної відповідальності в наведених нормах є вичерпним [3, с. 33], проте зауважимо, що, з нашого погляду, такий перелік не зовсім відповідає практиці та потребам освітньої сфери. Разом із тим важливого значення набуває питання правозастосовного характеру, яке вбачається досить проблемним через неоднозначність відповідей на запитання: за які види порушень академічної доброчесності, який вид стягнення може бути

застосовано до порушника. З приводу цього вважаємо, що в освітніх законах необхідно чітко визначити об'єктивні критерії підстав конкретного виду академічної відповідальності, яка настає за конкретне порушення академічної доброчесності.

Відповідно до частини 9 статті 42 Закону України «Про освіту», форми та види академічної відповідальності закладів освіти визначаються спеціальними законами. Зауважимо, що сьогодні ні Закон України «Про освіту», ні закон «Про вищу освіту» не містить відповідних норм.

Міністерство освіти і науки у листі «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» від 23.10.2018 № 1/9-650 зазначило, що академічна відповідальність не є різновидом юридичної відповідальності і не заважає притягненню осіб чи закладів (установ) до юридичної (кримінальної, адміністративної, цивільної чи дисциплінарної) відповідальності у випадках, передбачених законами. Зауважимо, що українська правова система розрізняє види юридичної відповідальності залежно від галузі права: конституційну, дисциплінарну, адміністративну, цивільну, кримінальну тощо [3, с. 35]. Порушення академічної доброчесності може бути підставою для притягнення не лише до академічної відповідальності. Педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників можна притягти і до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом. Зокрема, порушення академічної доброчесності може бути підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності (ст. 147–152 КЗпП України), цивільно-правової відповідальності (загальні правила відшкодування шкоди встановлено главою 82 Цивільного кодексу України), адміністративної відповідальності (ст. 52-1 «Порушення права на об'єкт інтелектуальної власності»), кримінальної відповідальності (Кримінальний кодекс України містить норми відповідальності за фабрикацію, обман, хабарництво) та ін. [4, с. 6]. Погоджуємося з висновком Н. Давидової, що академічна відповідальність може бути юридичною (цивільною, трудовою, адміністративною, кримінальною), соціальною, морально-етичною, корпоративною відповідальністю. Таким чином, академічна відповідальність має точки перетину з юридичною відповідальністю [3, с. 35].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що академічна відповідальність є багатозначним поняттям, зокрема, видом соціальної, корпоративної, морально-етичної, юридичної відповідальності, різновид державного примусу. Відсутність чітко прописаних правил та норм щодо порушення академічної доброчесності учасниками освітнього процесу призводить до неможливості застосування санкцій на практиці. У зв'язку із цим положення освітнього законодавства потребують узгодження з КЗпП України, Цивільним кодексом України,

Кримінальним кодексом України та іншими законами, в яких будуть регламентовані види та міри покарання за порушення академічної доброчесності.

Література:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.

2. Ожеван М. А. Академічна доброчесність як політико-правова та морально-етична проблема. *Стратегічна панорама*. № 2. 2018. С. 94–104.

3. Давидова Н. О. Юридична відповідальність та академічна відповідальність: співвідношення понять. *Академічна відповідальність* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 квіт. 2021 р.). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 31–35.

4. Тицька Я. О. Академічна доброчесність як елемент системи забезпечення якості освіти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2018. Вип. 34. С. 4–7.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Крижановська О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший слідчий слідчого відділу*

*Одеське районне управління № 1 ГУНП в Одеській області
м. Одеса, Україна*

Підготовка науково-педагогічних кадрів в галузях освіти і науки охоплюється механізмом адміністративно-правового регулювання як системи адміністративно-правових засобів, що сприяють упорядкуванню соціальних зв'язків у сфері державного управління освітою та наукою для їх організації відповідно до цілей, завдань та принципів державно-управлінської діяльності та нейтралізації факторів, що перешкоджають цьому.

Крім того, дана підготовка має пріоритетне значення для всієї системи освіти та науки, оскільки від належної (насамперед правової) організації підготовки кадрів залежить якісне наповнення педагогічної та наукової діяльності. Внаслідок реалізації державою відповідної

політики формується значна кількість працівників, а саме науково-педагогічний склад організацій вищої освіти, готуються наукові кадри для формування галузевих наукових організацій.

Значення кваліфікованих кадрів як для вищезазначених організацій, так і в цілому для системи державного управління полягає в тому, що вони утворюють собою так звану «рушійну» силу, що визначає елемент структури тих чи інших органів або організацій та успіх їхньої діяльності [1, с. 61].

Підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації є частиною державної кадрової політики, в рамках якої законодавчо та на рівні підзаконних нормативних правових актів визначаються умови та порядок здобуття громадянами відповідного рівня вищої освіти та інші способи підвищення наукової кваліфікації.

В науковій галузі сучасна державна кадрова політика проводиться відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, яку схвалено урядом 23 лютого 2022 року [2].

Стратегія визначає напрями розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни, а також виокремлює її основні характеристики, що повинні бути сформовані до 2032 року.

Також серед пріоритетів розвитку вищої освіти в Україні, які визначають концептуальну модель вищої освіти, є: прозорість і відкритість управління; колегіальність і залученість учасників освітнього процесу до процесів реформування системи вищої освіти; відповідальність; прагматичність у виборі моделей розвитку; партнерство; несприйняття корупції; академічна доброчесність; академічна свобода; професіоналізм; тісний зв'язок освіти з наукою, економікою [3].

Одним із пріоритетів адміністративно-правового забезпечення державної кадрової політики в галузі підготовки науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації можна визначити впровадження цілісної системи підготовки та професійного зростання науково-освітніх та наукових кадрів, що сприяє створенню конкурентоспроможних колективів та наукових лабораторій, здійсненню молодими вченими наукових розробок та досліджень. У зв'язку з цим передбачається формування комплексу взаємозалежних рівнів видів освіти, а також інструментів державної підтримки учнів, системи стимулювання та кар'єрного зростання, внутрішньої української мобільності студентів, науково-педагогічних та наукових працівників.

Разом з тим, Конституція України встановлює базові засади адміністративно-правового регулювання державної політики у сфері освіти, закріплює конституційне право громадян на освіту та державні гарантії його реалізації [4].

Як бачимо, Основний Закон у найбільш загальному вигляді визначає гарантії здобуття освіти та здійснення наукової діяльності, забезпечуючи при цьому можливість організації підготовки науково-педагогічних кадрів. У цьому сенсі конституційні норми не встановлюють жорстких рамок такої підготовки, дозволяючи законодавцю враховувати тенденції суспільно-політичного, соціально-культурного та економічного розвитку, що можуть вплинути на неї, не тільки в загальнодержавному, а й у глобальному масштабі.

Сьогодні підготовка дисертаційного дослідження в аспірантурі (ад'юнктурі) та прикріплення до відповідного закладу вищої освіти для підготовки дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії без освоєння програми підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів в аспірантурі (ад'юнктурі) не розглядаються як частина освіти, а віднесені виключно до сфери наукової діяльності [5].

Якщо говорити про «свободу наукової творчості», то вона не є тотожною праву на участь у науковій діяльності. Якщо порівняти закріплені у Конституції «право на освіту» і «свободу наукової творчості», то у першому випадку очевидний організаційний компонент: фактично у ст. 53 Основного закону закладено основи системи освіти. Свобода ж наукової творчості відображає лише окремий аспект наукової діяльності; основи організації системи української науки у ст. 54 Конституції України не виділяються [4].

Так, ми бачимо, що через високий рівень інтеграції науки та освіти не були введені нові конституційні норми, що визначали основи організації підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів, оскільки ці питання повною мірою охоплені організаційно-правовими аспектами реалізації права громадянина на освіту.

На законодавчому рівні певна відмінність аспірантури (ад'юнктури) від докторантури та здобування полягає в тому, що в рамках першої реалізуються освітні програми. Проте мета та результат роботи аспіранта полягає у підготовці та захисті дисертаційного дослідження, а реалізація освітніх програм має допоміжне значення.

Статус особи, яка пройшла навчання в аспірантурі, визначається присудженням їй наукового ступеня, без якого таке навчання втрачає сенс. Таким чином, досягнення єдиної мети – підготовки та захисту дисертації (кандидатської чи докторської) – поєднує перелічені види діяльності у науково-освітній сфері.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що задля ефективної організації вищої освіти організаційні правовідносини у сфері підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів мають бути предметом регулювання єдиного законодавства. При цьому законодавцю необхідно

враховувати конституційні вимоги щодо реалізації особи прав та організації публічного управління у галузях науки та освіти.

Література:

1. Тицька Я.О. Державна політика у сфері освіти: правовий аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 2 (23). С. 55–60.
2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Розпорядження Кабінету міністрів від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022> (дата звернення: 10.02.2023).
3. Ефективна інноваційна конкурентоспроможна економіка та забезпечення високих стандартів якості життя – уряд схвалив стратегію розвитку вищої освіти в Україні до 2032 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news> (дата звернення: 10.02.2023).
4. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР> (дата звернення: 10.02.2023).
5. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016> (дата звернення: 10.02.2023)

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ПРАВА ПРИКОРДОННОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Курилюк Ю. Б.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ, Україна*

Однією з найважливіших закономірностей розвитку науки є суворонаступність ідей, концепцій, методів дослідження, які складають зміст будь-якої науки. Люди різних поколінь, здійснюючи процес наукового розвитку, ніби передають із рук в руки нагромаджений ними «духовний капітал». У зв'язку з цим постає відома споконвічна проблема учителів і учнів, старшого і молодого поколінь в науці, засновників нових наукових напрямів та їхніх продовжувачів, коротше кажучи, проблема

наукових шкіл. Створення наукових шкіл – добра вітчизняна традиція, яка є наслідком особливостей культурно-історичного розвитку України [1, с. 7].

Переважна більшість науковців традиційно характеризують наукові школи з погляду їх функціонування завдяки окремого провідного вченого, який ініціює виникнення поля комунікацій між дослідниками, що зберігається довгий час завдяки його власного впливу [2, с. 115]. Водночас, наукові школи виступають поширеною формою об'єднання вчених, що відіграють помітну роль в розвитку науки. В умовах сучасних тенденцій спеціалізації та міждисциплінарності наукових досліджень все важче досягти значних результатів самому, тому сьогодні, як ніколи, необхідна кооперація вчених, концентрація зусиль багатьох дослідників для вирішення фундаментальних та прикладних наукових завдань [3, с. 107].

У цьому контексті варто відзначити справедливую думку вчених, які відзначають, що вихідною точкою наукової школи може виступати не лише видатна особистість, але й спільний напрямок і спрямованість наукових досліджень різних учених, або ж праця в межах одного структурного підрозділу [4, с. 146].

В умовах триваючої російської військової агресії, що посягає на територіальну цілісність і суверенітет України, не аби яку актуальність мають наукові дослідження правових аспектів виникнення, становлення та розвитку суспільних відносин у прикордонній сфері. Говорити про сформовану вітчизняну наукову школу права прикордонної сфери зарано, проте в Україні вже доволі активно проводяться наукові дослідження у цій сфері, що дає змогу визначити їх загальні ознаки.

Основними такими ознаками, що характеризують сучасну українську наукову школу права прикордонної сфери, є:

1) усебічне теоретико-прикладне і прагматичне вивчення проблем формування та реалізації прикордонної політики України, спрямованої на забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні, а також проблем дотримання прав і свобод прикордонників. У цьому контексті науковцями здійснюється дослідження не тільки вітчизняних проблем у цій сфері, але і досвід держав, які межують з Україною та інших, що мають доволі розвинену систему охорони державних рубежів. На основі цього визначаються стратегічні напрями й завдання щодо правового регулювання інтегрованого управління кордонами й тактики розвитку українського прикордонного відомства;

2) проникнення за допомогою різноманітних методологічних підходів специфічного міждисциплінарного спрямування, які ґрунтуються на фундаментальних положеннях філософії та теорії права,

використовують також науковий потенціал військової науки, державного управління та інших, що дає змогу побудувати надійне теоретико-методологічне підґрунтя для формування ефективної системи забезпечення правопорядку в прикордонній сфері;

3) формування особливого освітнього виміру для проведених досліджень, що проявляється у широкій освітньо-науковій апробації їх результатів і заснуванні інноваційних, принципово нових дисциплін і навчальних посібників, які в переважній більшості підготовлені представниками української наукової школи права прикордонної сфери вперше в Україні та становлять повноцінний науковий продукт, що культивує наукові знання спеціалізованої сфери правового регулювання;

4) можливість здійснення науково-дослідної роботи і проведення практичної апробації досліджень з використанням платформи правоохоронного органу спеціального призначення – Державної прикордонної служби України, що дає змогу нарощувати подальший прикладний базис отриманих теоретичних напрацювань наукової школи.

Оскільки провідна роль права прикордонної сфери належить забезпеченню правопорядку на державному кордоні, зусилля представників наукової школи зосереджуються передусім на дослідженні різних аспектів правоохоронної складової діяльності прикордонників. Доводиться, що Державна прикордонна служба України є специфічним і самостійним правоохоронним органом із широким спектром компетентностей, які дещо обмежені відсутністю у прикордонного відомства держави слідчих повноважень. Спроби розв'язання правових проблем прикордонної сфери чи то на основі законодавчої зарегульованості прикордонної політики держави, чи то шляхом необґрунтованого зменшення законодавчого тиску на процеси, пов'язані з перетинанням державного кордону, з метою забезпечення права на вільне пересування людини, не дають і, зрештою, не можуть дати очікуваних результатів, що задекларовані у проведених дослідженнях. Подолання таких проблем, на мою думку, повинно ґрунтуватися на давно існуючому демократичному механізмі стримувань і противаг, що передбачає максимально можливе узгодження інтересів як особи, так і держави.

Незважаючи на те, що українська правова наука у прикордонній сфері певний час розвивається, є всі підстави констатувати незначні успіхи у формуванні наукових шкіл у цій царині в Україні. Наразі, сучасна українська наукова школа права прикордонної сфери здебільшого формується при Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького та характеризується доволі чіткою ідеологією, що проявляється у підтримці державної політики та сліпим обґрунтуванням позиції влади у публічних роботах, але мають місце деякі несміливі висловлення і слабо обґрунтовані судження, які

йдуть у розріз позиції державного владного механізму, проте у наукових роботах закритого характеру.

В Україні існують об'єктивні передумови для формування та становлення української наукової школи права прикордонної сфери, що має актуальний науковий напрям і перспективну наукову проблематику, може поєднувати науково-педагогічний потенціал та зусилля науковців, практиків і викладачів, має вагомі результати у вигляді монографій, посібників і підручників, підтверджених упровадженням у навчальний процес та практичну діяльність, значне висвітлення юридичних аспектів проблем прикордонної сфери на наукових конференціях, симпозіумах і семінарах.

Література:

1. Гончаренко С. Теоретико-методологічні проблеми розвитку освіти дорослих в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 6. С. 7–28.
2. Надвична Т. Розвиток наукових шкіл як суспільна проблема. *Психологія і суспільство*. 2003. № 3. 114–222.
3. Нікіфорова О.М. Передумови становлення наукової школи військового перекладу в Україні. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2015. С. 107–120.
4. Іщенко Д.А. Формування наукових шкіл у криміналістиці. *Право і суспільство*. 2013. № 3. С. 145–151.

ДУАЛЬНА ОСВІТА ЯК ФОРМА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ

Максимова Л. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач навчальною лабораторією «Юридична клініка»
Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства
м. Київ, Україна*

В ст. 49 Закону України «Про вищу освіту» однією з форм освітнього процесу визначено дуальну форму, яка передбачає навчання здобувачів на робочому місці на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації [1].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 660-р схвалено Концепцію підготовки фахівців за

дуальною формою здобуття освіти, яка направлена на розв'язання проблем недостатнього рівня готовності багатьох випускників закладів вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти (далі – заклади освіти) до самостійної професійної діяльності на перших робочих місцях, що відповідають здобутій освіті.

Проявами цієї проблеми визначено:

- неготовність випускників працювати за фахом;
- незадоволеність ринку праці якістю освіти, що призводить до потреби у додатковому навчанні на робочому місці, розширення системи навчання на підприємствах;
- низький рівень роботи закладів освіти, включаючи неефективне використання бюджетних коштів, про що свідчить надмірно велика частка випускників закладів освіти, які не працюють (часто взагалі не планують працювати) за здобутими професіями;
- неефективне використання найкращого для навчання часу здобувачів освіти з питань здобуття професійних компетентностей;
- встановлення вимог до наявності досвіду самостійної професійної діяльності (стажу роботи) у випускників закладів освіти, які влаштовуються на роботу вперше [2].

На сьогоднішній день, ці проблеми не минули і підготовку майбутніх правників.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 1296 від 15 жовтня 2019 р. затверджено перелік закладів фахової передвищої та вищої освіти для впровадження упродовж 2019–2023 років пілотного проекту з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти за окремими обраними спеціальностями [3]. На жаль, на той час, заклади вищої освіти, які готують здобувачів за спеціальністю 081 «Право» не були залучені до участі в даному пілотному проекті.

З часом, наказом Міністерства освіти і науки України від 15 вересня 2021 р. № 991 було внесено зміни і до переліку сімдесяти дев'яти навчальних закладів залучених до пілотного проекту було включено два навчальних заклада, які готують фахівців за спеціальністю 081 «Право», а саме:

- Вінницький національний аграрний університет;
- ВСП «Мукачівський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» [4].

На сьогоднішній день, наказом Міністерства освіти і науки України від 23 вересня 2022 р. № 850 до пілотного проекту впровадження дуальної форми здобуття освіти долучено вісімдесят шість навчальних закладів. З них, перелік навчальних закладів, які готують фахівців за спеціальністю 081 «Право» залишилися не змінним [5].

Безперечно, дуальна освіта набуває великої популярності, але в освітньому процесі юридичної сфери є не так поширена як, наприклад, в сфері обслуговування, харчування, комп'ютерних технологій та ін. При цьому, варто наголосити, що для вивчення юридичних освітніх компонент застосування саме дуальної форми освіти є важливою складовою, яка допомагає майбутньому правнику адаптуватися в юридичному професійному просторі та навчитися застосовувати норми законодавства в юридичній діяльності.

Ознайомившись зі змістом сайтів закладів вищої освіти та освітніми програми спеціальності 081 «Право» стає зрозуміло, що забезпечення підготовки здобувачів права за дуальною формою здобуття освіти покладається лише на автономію, «фантазію» та «спритність» вищого закладу освіти. Прикладами дуальної форми освіти майбутніх юристів можна назвати: організацію практики, проведення практичних занять, зустрічей, ознайомчих (гостьових) лекцій з юристами-практиками та стейкхолдерами та інше. Окремо, варто відмітити організацію в закладах освіти роботи юридичних клінік, де під керівництвом викладачів-кураторів здобувачі освіти мають можливість набути практичні навички та закріпити теоретичні знання шляхом надання первинної правової допомоги, навчитися спілкуватися та критично мислити, правильно виявляти правову проблему та пропонувати шляхи її вирішення.

Заслуговує на увагу система заходів, які сприятимуть виробленню та вдосконаленню практичних навичок у здобувачів-правників зазначених в проєкті Концепції розвитку юридичної освіти. Для забезпечення якості підготовки правників підтримується думка розширення практичної підготовки студентів за допомогою юридичних клінік при факультетах, участі студентів у навчальних судових засіданнях, турнірах із судових дебатів, стажуваннях в органах державної влади, нотаріату, прокуратури, адвокатури судах та інших юридичних особах публічного і приватного права, залучення юристів-практиків до викладання окремих курсів чи проведення занять [6].

Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти визначає наступні критерії очікуваних результатів для здобувачів освіти:

- поєднання отриманих теоретичних знань з практичним досвідом роботи на одному чи кількох підприємствах, в установах чи організаціях;
- збільшення шансів на отримання постійної роботи відразу після закінчення закладу освіти;
- наявність до закінчення навчання стажу роботи, необхідного для подальшого професійного зростання, а також реалістичного бачення власного кар'єрного шляху;

– отримання практичного досвіду під час навчання та можливості отримання грошової винагороди в процесі навчання [2].

Особливо варто на це звернути увагу при підготовці здобувачів-правників, які навчаються за державним замовленням та після закінчення навчального закладу не направляються на роботу в державні органи. Частіше, з причини низької заробітної плати в державних органах, вони працевлаштовуються в приватні юридичні структури, або взагалі не працюють за здобутою професією. Це говорить про неефективне використання бюджетних коштів та залишає проблему кадрового дефіциту в державних, судових та правоохоронних органах не вирішеною.

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що конкуренція на ринку юридичних професій та неготовність випускників-правників працювати за фахом вимагають від закладу освіти акцентувати особливу увагу на дуальній формі освіти. Поєднання дуального навчання та забезпечення працевлаштування за фахом молодих юристів стане ефективним, дієвим показником підвищення якості підготовки здобувачів вищої юридичної освіти.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 06.02.2023 р.)

2. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 06.02.2023 р.)

3. Щодо запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 15 жовтня 2019 р. № 1296. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zaprovadzhennya-pilotnogo-proektu-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti-z-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti> (дата звернення 06.02.2023 р.)

4. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 15 жовтня 2019 року № 1296 : Наказ Міністерства освіти і науки України № 991 від 15.09.2021р. URL: https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2019/09/nakaz-mon-991-15.09.2021-zminy-do-1296-1_compressed.pdf (дата звернення 06.02.2023 р.)

5. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 15.10.2019 № 1296 та визнання таким, що втратили чинність, наказів Міністерства освіти і науки України від 15.09.2021 № 991 та від

30.11.2021 № 1278 : Наказ Міністерства освіти і науки України № 850 від 23.09.2022 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/87447/ (дата звернення 06.02.2023 р.)

6. Проект Концепції розвитку юридичної освіти: URL: https://minjust.gov.ua/ndd/yurydychna_osvita/proyekt_kontseptsiyi_rozvytku_yurydychnoyi_osvity (дата звернення 06.02.2023 р.)

ЮРИДИЧНА НАУКА ЯК ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Нелін О. І.

доктор юридичних наук, професор

*Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства
м. Київ, Україна*

Реформування системи підготовки юридичних кадрів в Україні є передусім одним із важливих політичних кроків держави щодо реалізації запитів суспільства на справедливий суд, ефективний захист правохоронних органів. Але це надскладний і тривалий процес, що потребує наукового підґрунтя. Фундаментальні реформи в цій сфері варто проводити з урахуванням особливостей побудови системи освіти в Україні, національної правосвідомості, співмірності рівня витраток державного бюджету із очікуваними позитивними наслідками.

Перш за все, це пов'язано з такими фундаментальними цивілізаційними викликами, з якими зіткнулася вища освіта загалом і юридична освіта зокрема: глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального суспільства із загальною комп'ютеризацією та системним програмуванням в усіх сферах виробництва, широким використанням лазерної техніки й мікропроцесорів, застосуванням телекомунікацій зі зворотнім зв'язком тощо. Крім того, процес глобалізації змушує сумніватися у самій життєдіяльності вищої юридичної освіти як соціального інституту через появу нових виробників освітніх послуг в умовах «освіти без кордонів», зміни методів і форми організації навчання у результаті наступу електронного навчання, підвищення значення ринкових механізмів у сфері вищої юридичної освіти, а також появи глобального ринку високорозвиненого людського капіталу у сфері права. Усе це зумовлює необхідність формування нових вимог до вищої юридичної освіти, які пов'язані з постійними змінами соціокультурних умов та обставин [1, с. 22].

Огляд наукових публікацій свідчить, що серед головних проблем юридичної освіти в умовах трансформації сучасної правової системи України фахівці виділяють наступні: невідповідність системи юридичної освіти реальним потребам суспільства і держави; велика кількість юридичних вузів і факультетів у нашій країні; дискусійність і невизначеність питання щодо змісту галузевого стандарту юридичної освіти; нагальна необхідність підвищення її якості; складні процеси інтернаціоналізації та інтеграції вищої юридичної освіти в Європейський і світовий освітній простори; зниження рівня правової культури і правової освіченості абітурієнтів; успадкування і деякою мірою консервування радянської системи теоретичної і практичної підготовки юристів, що полягає у спотвореній корпоративності професії юриста, орієнтації майбутніх фахівців на збереження та розвиток саме примусово-заборонних правових норм, існування, окрім «писаного», ще й «телефонного» права, відсутності реальної публічності в правових відносинах узагалі та в захисті прав людини і громадянина зокрема [2].

Нині реформа вищої юридичної освіти спрямована на підготовку правників відповідно до професійних стандартів правничої діяльності, що передбачає модернізацію змісту юридичної освіти з урахуванням сучасних вимог ринку праці та завдань професійної діяльності правників у різних сферах економіки. Конституційно-правова політика України у питанні реформування вищої юридичної освіти цілком виправдано формує тенденцію посилення практичних аспектів сучасних компетентностей майбутнього фахівця-юриста з метою його конкурентоздатності на ринку праці та забезпечення всіх секторів економіки і державного управління висококваліфікованими юристами. Разом із тим модернізація змісту навчально-методологічного комплексу не повинна відбуватися за рахунок максимального зменшення обсягу загально-теоретичних знань у системі вищої юридичної освіти. В Україні має залишатися академічно-прикладна модель юридичної освіти, фундаментальність якої повинна забезпечуватися шляхом інтеграції базових фахових вузькоспеціалізованих знань майбутніх спеціалістів, що тільки підвищить якість їхньої професійної підготовки. Такий підхід дозволить забезпечити якісну підготовку висококваліфікованих кадрів у сфері юридичної діяльності, що мають сформовану систему професійних правових знань, високий рівень правосвідомості та професійної правової культури для належного здійснення державного управління, судочинства та державної служби, а також захисту прав і свобод людини, забезпечення правового супроводу діяльності суб'єктів господарювання [3, с. 142].

Отже, ефективність юридичної освіти та її високий рівень залежать від низки факторів, серед яких важливе місце посідають використання

результатів сучасних наукових досліджень при підготовці правників, застосування цифрових ресурсів, що дає змогу вирішити комплекс завдань: доступ студентів до результатів наукових досліджень, оприлюднених в електронній формі, електронних навчальних посібників/підручників і навчально-методичної літератури, участь у наукових і науково-практичних конференціях та інших наукових заходах, а також юридичних клініках, що застосовують дистанційне надання консультацій/правової допомоги. Реалізації ефективної освітньої політики сприятиме збалансованість традиційної освіти в галузі юриспруденції з використанням юридичного електронного навчання. У зв'язку з тим що електронне навчання в основному функціонує з використанням цифрових технологій, існує необхідність уточнити цифрові права не лише учасникам навчального процесу, а й претендентам на електронні транзакції, що реалізуються за допомогою Інтернету. Одним із основних напрямів реалізації цифрових прав учасників освітнього процесу є забезпечення доступу до електронних платформ навчальних закладів. Сучасна юридична освіта має ґрунтуватися, як це й традиційно передбачається, на досягненні правової науки в поєднанні з навичками юридичної практики, а в сучасних умовах – із широким використанням надбань цифровізації, які дають змогу використати потенціал і юридичної освіти, і юридичної науки навіть в екстремальних умовах обмежень реального спілкування [4, с. 87].

Зміни в юридичній освіті вкрай потрібні, але вони мають бути взаємопов'язані з реформою вищої освіти загалом. Програмні документи, що розроблені з метою реформування юридичної освіти, повинні окреслювати конкретні цілі, досягнення яких сприятиме покращенню якості юридичної освіти. Запропоновані проекти потребують суттєвого доопрацювання. Адже через численні недоліки та спірні положення такі програмні документи здатні нанести вітчизняній системі підготовки юридичних кадрів значної шкоди та призвести до великих втрат [5, с. 316]. Отже, питання реформування юридичної освіти в Україні і надалі мають бути предметом наукових розвідок з метою розроблення досконалої моделі підготовки українських правників.

Література:

1. Комаров В. Вища юридична освіта: нові виміри. *Право України*. 2017. № 10. С. 20–27.

2. Стецюк Л. О. Проблеми вищої юридичної освіти та шляхи їх вирішення. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv; Крупчан О. Д. До питання про якість юридичної освіти. *Правове регулювання економіки*. 2013. № 13 С. 48–52; Сущенко В. М. Сучасні проблеми реформування юридичної освіти і науки в Україні. *Наукові праці*.

наук.-метод. журнал. Політичні науки. Правознавство. 2007, Том 69. Вип. 56 С. 184–187.

3. Тернавська В.М. Сучасні тенденції реформування вищої юридичної освіти (конституційно-правовий аспект). *Нове українське право*. Вип. 2. 2022. С. 142–148.

4. Вінник О., Шаповалова О., Попович Т. Юридична наука, юридична освіта і цифровізація: окремі аспекти взаємодії. *Господарське право і процес*. 2021. № 3. С. 83–89.

5. Янчук Н.Д. реформування юридичної освіти в Україні: осмислення та перспективи. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 2. С. 311–316.

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Пальченкова В. М.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного, адміністративного
та трудового права
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

Рябчинська О. П.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Класичний приватний університет
м. Запоріжжя, Україна*

На сьогодні в Україні немає затвердженого стандарту вищої освіти з підготовки докторів філософії з права, відтак програмні результати навчання повинні відповідати вимогам Національної рамки кваліфікацій (далі – НРК) [1], за якою ступінь доктора філософії відповідає восьмому рівню НРК та третьому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Формулюючи змістовну складову комунікації в описі кваліфікаційних рівнів, НРК виокремлює таке: 1) вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою,

суспільством у цілому та 2) використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях.

Вимоги НРК щодо необхідного рівня комунікації мають бути забезпечені в освітній програмі (далі – ОП) низкою результатів навчання, як-от здатність до вільної презентації та обговорення з фахівцями і нефахівцями результатів досліджень, наукових та прикладних проблем права *державною та іноземною мовами*, оприлюднення результатів досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.

Поділяючи позицію, згідно з якою «в гуманітарній складовій підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії мовна компетентність формується глибинними знаннями норм літературної мови на всіх її рівнях: лексичному, граматичному, стилістичному, орфографічному, пунктуаційному, умінням грамотно застосувати в професійному спілкуванні вимоги наукового стилю» [2, с. 91], вважаємо, що продовження формування мовної компетентності, розпочатої в межах освітніх рівнів бакалавра, спеціаліста чи магістра, на вищому рівні має бути невід'ємною складовою комунікативного компонента освітньої програми докторів філософії з напрямку 081 – Право, адже саме ця компетентність має визначальне значення в процесі науково-дослідної роботи та представлення її результатів як державною, так і іноземною мовами.

У науці обґрунтовано чимало тлумачень понять мовної компетентності, детальний аналіз яких у межах тез подати вельми складно. Тож, узагальнивши наявні позиції, доходимо висновку, що здебільшого мовно-комунікативну компетентність розуміють як здатність послуговуватися нормами української літературної мови у сфері наукової та професійної діяльності, належний рівень комунікативних навичок, уміння аналізувати власне й чуже висловлювання, знання професійного дискурсу, ціннісне ставлення до мови тощо [3, с. 82]. Близьке розуміння сутності мовної компетенції зустрічаємо й в інших джерелах [4, с. 54].

У ЗУ «Про забезпечення функціонування української мови як державної» зазначено, що українська мова є визначальним чинником і головною ознакою ідентичності української нації [5]. Підтримка української мови здійснюється шляхом сприяння, зокрема: володінню українською мовою громадянами України; застосуванню української мови відповідно до вимог українського правопису та інших стандартів державної мови; вживанню замість іншомовних українських слів, словосполучень і термінів у разі, якщо в українській мові існують рівнозначні відповідники, та підвищенню рівня обізнаності громадян про них; запобіганню вулгаризації української мови та змішуванню її з іншими мовами; вивченню української мови в Україні тощо. Обов'язок володіння державною мовою у сфері освіти і науки покладено, зокрема,

на керівників закладів освіти всіх форм власності та педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, крім іноземців чи осіб без громадянства, які запрошені до закладів освіти та/або наукових установ та працюють на тимчасовій основі як наукові, педагогічні, науково-педагогічні працівники або викладачі іноземної мови (ст. 9). Відповідно заклади освіти забезпечують обов'язкове вивчення державної мови, зокрема заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, в обсязі, що дає змогу провадити професійну діяльність у вибраній галузі з використанням державної мови.

Стаття 22 цього Закону визначає засади використання державної мови в сфері науки, зокрема: використання державної мови в наукових публікаціях, підготовки та публічного захисту дисертації; під час проведення публічних наукових заходів (наукові конференції, круглі столи, симпозіуми, семінари, наукові школи тощо).

У зв'язку із цим актуалізується проблема визначення підходів розробників ОП щодо вибору навчальних дисциплін, спрямованих на забезпечення формування мовної компетентності належного рівня як складової комунікативного компонента освітньої програми докторів філософії з напрямку 081 – Право.

Аналіз 50 навчальних планів 27 ЗВО, які здійснюють підготовку докторів філософії за напрямом 081 – Право, розміщених у вільному доступі на сайтах цих закладів, надав змогу виявити такі тенденції.

Передбачаючи в ОП у тій чи іншій трактовці такий програмний результат навчання, як здатність до вільної презентації та обговорення з фахівцями і нефахівцями результатів досліджень, наукових та прикладних проблем права державною та іноземною мовами, оприлюднення результатів досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях, більшість ЗВО в цикл загальної підготовки включають вивчення саме іноземної (здебільше англійської) мови. Відповідні дисципліни мають різні варіації назв, як-от: «Іноземна мова за фаховим (професійним) спрямуванням»; «Професійна (ділова) іноземна мова»; «Академічне письмо та спілкування іноземною мовою»; «Академічне письмо та риторика іншомовного спілкування»; «Іноземна мова в науковій сфері»; «Продвинутий англійський для наукового спілкування» тощо.

Окрім вище надають можливість здобувачам розширити знання іноземних мов і додатково пропонують дисципліни на вибір, наприклад, «Корективний курс англійської мови» або «Редагування наукових текстів англійською мовою (Києво-Могилянська академія); «Ділова іноземна мова» (НУ «Львівська політехніка»).

Рідше до навчального плану вносять дисципліни, спрямовані на набуття мовних компетентностей не лише іноземною, а й українською мовою, як-от: «Українська наукова мова» (у циклі загальної підготовки)

(Національна академія внутрішніх прав); «Українська наукова мова» (вибіркова дисципліна) (Київський національний університет ім. Тараса Шевченка); «Презентація результатів наукових досліджень та управління науковими проектами українською науковою мовою» (у циклі спеціальної підготовки) (Дніпровська політехніка); «Науковий дискурс української мови» (Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського).

В ОП низки ЗВО в циклі загальної підготовки передбачені такі дисципліни, як: «Комунікації у науковому середовищі»; «Академічне мовлення»; «Культура наукової мови»; «Основи академічного письма», «Мова і термінологія наукового дослідження», «Мовна компетентність науковця-юриста» тощо, – метою вивчення яких визначено формування вміння створювати наукові тексти з якнайбільшою комунікативною доцільністю відповідно до норм української літературної мови та презентувати результати наукового дослідження в усній і письмовій формах (НУ «Києво-Могилянська академія»), становлення наукового стилю сучасної української мови (Львівський національний університет імені Івана Франка), вивчення українськомовного академічного письма як різновиду наукового (академічного) спілкування (Криворізький державний педагогічний університет); поглиблення мовної компетентності здобувачів про науковий стиль української мови та його різновиди (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого) тощо.

Вважаємо правильним підхід тих ЗВО, які дотримуються розумного балансу у формуванні комунікативної мовної компетентності при підготовці докторів філософії, а не роблять акцент виключно на вивченні іноземної мови.

Ураховуючи нормативно-правові вимоги щодо забезпечення функціонування української мови як державної в Україні, розробники ОП мають створювати рівні умови для формування здатностей використання академічної української та іноземної мови в професійній діяльності й дослідженнях, до вільної презентації та обговорення з фахівцями і нефахівцями результатів досліджень, наукових та прикладних проблем права державною й іноземною мовами, як це передбачено НПК. Ще на етапі вступу до аспірантури здобувач має продемонструвати належний рівень знання не лише іноземної мови, який протягом навчання в аспірантурі вдосконалюватиме, а й української мови, з такою саме перспективою його вдосконалення, що має бути реалізовано через обов'язкові освітні компоненти.

Вважаємо, при підготовці майбутніх докторів філософії до провадження професійної діяльності в обраній галузі перспективним є запит при розробленні національного стандарту вищої освіти з підготовки докторів філософії з права вирішити питання формування мовної

компетентності, рівня використання академічної української та іноземної мови в професійній діяльності й дослідженнях, максимально наближеного до утверджених нормативно стандартів С1 та С2 щодо володіння державною мовою з відповідними критеріями оцінювання.

Література:

1. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів від 23.11.2011 № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

2. Пивоваров В. М. Формування мовних компетентностей у гуманітарній складовій підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія. Серія: Філологія*. 2018. Вип. 1 (69), ч. 2, березень. С. 87–91.

3. Гриджук О. Є. Теоретико-методичні засади формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)». Херсон : Херсонський державний університет, 2018. 863 с.

4. Колодій Н. Сутність професійної мовленнєвої компетенції бакалаврів соціальної роботи. *Освітні обрії*. 2018. № 2 (47). С. 53–56.

5. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 21. Ст. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 05.02.2023).

6. Про затвердження класифікації рівнів володіння державною мовою та вимог до них : рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 24.06.2021 № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-21#n17> (дата звернення: 05.02.2023).

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ОДНОРАЗОВОГО (СПЕЦІАЛЬНОГО) ДОБРОВІЛЬНОГО ДЕКЛАРУВАННЯ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ НАЛЕЖНИХ ЇМ АКТИВІВ

Рядінська В. О.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності Міністерства
Державний науково-дослідний інститут МВС України
м. Київ, Україна*

З прийняттям 15 червня 2021 року Закону України № 1539-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» в нашій країні було запроваджено особливий порядок добровільного декларування фізичною особою належних їй активів, розміщених на території України та/або за її межами, якщо такі активи були одержані (набуті) за рахунок доходів, що підлягали в момент їх нарахування (отримання) оподаткуванню в Україні та з яких не були сплачені або сплачені не в повному обсязі податки і збори відповідно до вимог законодавства з питань оподаткування та/або міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та/або які не були задекларовані в порушення податкового та валютного законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, протягом будь-якого з податкових періодів, що мали місце до 1 січня 2021 року – одноразове (спеціальне) добровільне декларування активів фізичних осіб [1].

Правовий механізм одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів закріплений в нормах підрозділу 9-4 розділу ХХ Податкового кодексу України і передбачає, що особи, які відповідають встановленим вимогам і мають намір скористатися амністією капіталів, протягом визначеного періоду мають розмістити кошти в національній та іноземній валютах у готівковій формі та/або банківських металах на поточних рахунках із спеціальним режимом використання в банках України (спеціальні рахунки) [2]. Механізм розміщення таких коштів закріплюється у Положенні про порядок відкриття та ведення поточних рахунків із спеціальним режимом використання в національній та іноземних

валютах, банківських металах для цілей одноразового (спеціального) добровільного декларування, затвердженому Постановою Правління Національного банку України від 2 вересня 2022 № 222 [3]. Лише після цього фізичні особи можуть подати до Державної податкової служби України в електронній формі одноразову (спеціальну) добровільну декларацію за формою, затвердженою Наказом Міністерства фінансів України від 02.08.2021 № 439 «Про затвердження форми одноразової (спеціальної) добровільної декларації та Порядку її подання» [4]. До одноразової (спеціальної) добровільної декларації додаються копії документів, що підтверджують вартість об'єктів декларування, які знаходяться (zareєстровані) на території України та зобов'язаний додати копії документів, що підтверджують вартість об'єктів декларування, у разі якщо такі об'єкти знаходяться (zareєстровані) за межами України (абз. 9, 10 підпункту 7.2 пункту 7 підрозділу 9-4 розділу XX Податкового кодексу України) [2].

При цьому, на дату подання такої декларації кошти декларанта в національній та іноземній валютах, банківських металах мають бути розміщені на поточних рахунках із спеціальним режимом використання в банках України або на рахунках у банках та/або інших фінансових установах за кордоном (кошти декларанта в іноземній валюті) (абз. 3 підпункту 8.1 пункту 8, абз. 3 підпункту 8.2 пункту 8 підрозділу 9-4 розділу XX Податкового кодексу України) [2]. Процес відкриття (закриття) рахунків із спеціальним режимом регулювався Положенням про порядок відкриття та ведення поточних рахунків із спеціальним режимом використання в національній та іноземних валютах, банківських металах для цілей одноразового (спеціального) добровільного декларування, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 5 серпня 2021 року № 83 [5], в яке було внесено зміни Постановою Правління Національного банку України від 3 вересня 2021 року № 7 [6].

Після внесення на спеціальний рахунок коштів у готівковій формі та/або банківських металах для цілей одноразового (спеціального) добровільного декларування банк здійснює належну перевірку особи декларанта відповідно до вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і встановлення джерел походження цих активів у випадках, передбачених законодавством у сфері фінансового моніторингу (абз. 4, 5 підрозділу 9-4 розділу XX Податкового кодексу України) [2].

Згідно пункту 5 Положення про порядок відкриття та ведення поточних рахунків із спеціальним режимом використання в національній та іноземних валютах, банківських металах для цілей

одноразового (спеціального) добровільного декларування, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 5 серпня 2021 року № 83, банк уживає заходів щодо встановлення джерел походження коштів у національній та іноземних валютах, банківських металів, для чого може звертатися з запитом до державних органів, державних реєстраторів, а також органів виконавчої влади, правоохоронних органів, які надають відповідь згідно з Порядком надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 року № 968 [7].

Сума збору з одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів визначається в одноразовій (спеціальній) добровільній декларації декларантом самостійно і вважається узгодженою, після чого декларант протягом 30 календарних днів з дати подання такої декларації сплачує збір. Розмір збору і базу оподаткування декларант обирає самостійно залежно від виду об'єктів, що декларуються. Одноразова (спеціальна) добровільна декларація підлягає в порядку, передбаченому цим підрозділом, камеральній перевірці, яку Державна податкова служба України проводить протягом 60 календарних днів, що настають за днем подання відповідної декларації (підпункт 15.1 пункту 15 підрозділу 9-4 розділу XX Податкового кодексу України) [2].

Отже, правовий механізм одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів передбачає, до фізична особа, яка має намір скористатися амністією капіталів, фактично повинна самостійно визначити майно, яке набуто нею з порушенням вимог податкового чи валютного законодавства, та подати інформацію про це майно з додаванням копій документів, що підтверджують його вартість, або розмістити кошти на спеціальних рахунках в банках. Ефективність амністії капіталів з таким правовим механізмом можлива за умови високого рівня довіри до влади, що забезпечується наданням гарантій не притягнення декларанта до відповідальності.

Література:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету : Закон України

від 15.06.2021 № 1539-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text>.

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

3. Положення про порядок відкриття та ведення поточних рахунків із спеціальним режимом використання в національній та іноземних валютах, банківських металах для цілей одноразового (спеціального) добровільного декларування : Постанова Правління Національного банку України від 2 вересня 2022 № 222. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0200500-22>

5. Про затвердження форми одноразової (спеціальної) добровільної декларації та порядку її подання : Наказ Міністерства фінансів України від 02.08.2021 № 439. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/nakazi/76033.html>

6. Положення про порядок відкриття та ведення поточних рахунків із спеціальним режимом використання в національній та іноземних валютах, банківських металах для цілей одноразового (спеціального) добровільного декларування : Постанова Правління Національного банку України від 05 серпня 2021 року № 83. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0083500-21#n11>

7. Положення про порядок відкриття та ведення поточних рахунків із спеціальним режимом використання в національній та іноземних валютах, банківських металах для цілей одноразового (спеціального) добровільного декларування : Постанова Правління Національного банку України від 3 вересня 2021 року № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-21#Text>

8. Порядок надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 року № 968. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/968-2020-п#n11>

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ЕЛІТИ ТА ВИЗНАЧЕННІ ПРІОРИТЕТІВ ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ

Рязанов М. Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальної теорії права та держави
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Чувакова Г. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальної теорії права та держави
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Авторитет права і держави, рівень правової свідомості, правової культури населення багато в чому визначаються професіоналізмом юридичних кадрів. Це особливі соціальні суб'єкти, діяльність яких має безпосередньою метою створення, формалізацію правових інститутів, підтримку та викарбовування правових традицій, забезпечення функціонування юридичних норм, та інших об'єктів правової спадщини, в яких закладено уявлення про справедливість, а також наукове пізнання правової системи суспільства. Цим особам властивий високий ступінь розуміння правових явищ, відповідно саме на них покладається збереження та культивування правової спадщини.

Будучи втіленням досягнень людства в сфері права, правова спадщина крізь правову культуру передбачає трансляцію правових цінностей наступним поколінням. З цим процесом нерозривним чином пов'язана юридична освіта [1, с. 152]. Як вважає Б. Чупринський «роль правових знань у формуванні професійної культури майбутнього юриста визначається так, що вони є основою, на якій ґрунтуються правові погляди, уявлення, переконання, визначаються спрямованість та установки поведінки. Правові знання надають можливість юристам сформувати правильні правові переконання, правове мислення, правові установки, які не суперечать закону й допомагають обрати відповідний варіант поведінки. Адже юрист повинен не лише володіти знаннями окремих юридичних норм, а й проявляти широку правознавчу освіченість, розуміти характерні тенденції та закономірності еволюції і збагачення законотворчої практики суспільства. Це важливо тому, що саме такий рівень і характер юридичної освіти може спонукати

правозахисників не лише до відповідального, а й насамперед шанобливого ставлення до правових цінностей у житті людини. Вищим рівнем правових поглядів є перехід від простого знання права до його наукового пізнання, що відбувається через розуміння права в його цілісності та єдності із суспільним буттям» [2, с. 111–112].

Поряд з практичною юридичною діяльністю, яка є фактором впливу на формування високого рівня професійної правової культури, є важливою її взаємодія і взаємопроникнення з теоретичною (науковою) правовою культурою, яка грає не менш важливу роль. Тут акцентується увага на вищій університетській юридичній освіті, яка повинна залишатися передусім університетською освітою, що передбачає й надання глибоких загальнонаукових, гуманітарних знань. Університетська освіта має на меті виховання в цілому високоосвіченої особи, яка повинна здобути справді універсальні та глибокі знання [3, с. 145]. За допомогою юридичної науки професійна юридична спільнота дала змогу вирішити протиріччя в соціальному й історичному становищі різних народів. Діяльність знавців права дала поштовх для інституціоналізації процесу вирішення конфліктів в авторитетних юридичних текстах, що зумовило процес нормативної маніфестації правової реальності, у межах якої завдяки правовим інститутам виражається предметна правова реальність [1, с. 154].

Зараз для України питання формування юридичної еліти та визнання за нею пріоритету визначати правовий розвиток всієї соціальної спільноти має стати пріоритетним. Для вирішення цієї проблеми, особливе значення має формування правового мислення та усвідомлення правової ідентичності, що відповідають вимогам часу. Їх формування є визначальним завданням юридичної підготовки професіоналів. На цьому шляху мають бути визначені пріоритети підготовки фахівців з необхідним філософсько-правовим і загальнотеоретичним юридичним знанням, а також вузькопрофесійним специфічним знанням про право і державу [4, с. 5].

Формування професійної правової культури юриста в процесі надання юридичної освіти являє собою подвійний процес: накопичення правових знань; перетворення цієї накопиченої інформації в особисті переконання. Ефективність навчання професійним знанням залежить від наявності розвиненого мислення у студентів, що в значній мірі забезпечується шляхом формування понятійного апарату через вивчення теоретико-методологічних аспектів юридичних дисциплін. У процесі юридичної освіти формується образ понятійного юридичного мислення, його стиль і деонтологічні установки, інтуїція справедливості і законності прийнятих рішень, що безпосередньо залежать від якості юридичної освіти.

Юридична освіта і наука, як слушно відмічає В. Кахнич, мають глибокі коріння та власну традицію розвитку [5, 1]. Університетська юридична наука та освіта України відіграє особливу роль у становленні професійної спільноти юристів й утвердженні їхньої інтелектуальної самостійності. Тому її фундаментальні напрацювання нерозривно пов'язані з європейською правовою традицією, із формуванням уявлення про право як систему, що органічно розвивається за внутрішніми механізмами. Пізнання, дослідження та розвиток таких механізмів необхідне для юридичної спільноти задля підтримки власної інтелектуальної самостійності, власної ідентифікації себе в культурі в цілому, та правовій зокрема та має спиратися на дослідження власної внутрішньої історії, яка у професійній свідомості не має бути заглиблена в політичні, економічні та інші процеси «зовнішньої історії».

Література:

1. Рязанов М.Ю. Юридична наука у формуванні та трансляції правової спадщини. *Публічне право*. № 3 (43). 2021. С. 151–157. URL: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-43-17>
2. Чупринський Б. Правова культура як основний складник професійної культури юриста. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. Вип. 27. С. 111, 112.
3. Погрібний С.О. Юридична освіта в Україні: проблеми і перспективи. *Реформування юридичної освіти: виклики часу* : збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Наталії Семенівни Кузнецової / відп. ред. О.В. Кохановська та О.О. Кот. Київ : ПрАТ «Юридична практика», 2019. 528 с.
4. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.] ; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2012. С. 5.
5. Кахнич В. С. Становлення і розвиток правової освіти та науки на юридичному факультеті Львівського університету (XVII–XX ст.): історико-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2012. С. 1.

НЕОБХІДНІСТЬ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДХОДІВ ДО ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА

Семенюк-Прибатень А. В.

*кандидат юридичних наук, старший викладач
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка*

м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

Наука є важливим двигуном розвитку держави на шляху до прогресу у галузі права. Вона є актуальною для кожної сфери суспільного життя і змінює його щоденно. Сучасні виклики, з котрими стикається Україна, дають можливість сконструювати нову систему відносин між суспільством та наукою, підвищити їхню актуальність для науково-правового прогресу, сферу інноваційної діяльності, зміцнити законодавство країни.

Трансформація українського суспільства в період воєнного стану значно змінює попередню наукову діяльність у галузі права. Значний вплив відчувається за рахунок прискорення модернізаційних процесів у цей складний період для країни. На сьогодні модернізовані тенденції українського суспільства впливають всі сфери наукової діяльності, не оминаючи і правову інституціональну систему. Ключовим вектором соціальних трансформацій виступають процеси інформатизації, діджиталізації та науково-технічної революції. Діяльність перерахованих процесів інтенсифікується за ступенем інтеграції українського суспільства у глобальний світ, де роль об'єднуючої технології визначає Інтернет і дії, що виконуються на його основі в різних сферах діяльності, дотично до яких, у будь-якому випадку, мають наукові кадри у галузі права.

Незважаючи на суттєвий внесок у розробку методологічно-правової бази українських науковців, загальні особливості методологічної ситуації в сучасному вітчизняному правознавстві та тенденції розвитку його методології на тлі формування нової системи правових цінностей, розширення впливу процесів інтеграції та глобалізації на функціонування правової системи України та її різних складових є ще недостатньо розвиненими. Крім того, потребують додаткового осмислення світоглядні основи методології сучасної юриспруденції, поєднання закладених у ній світоглядних базисів класичного, неокласичного і постмодерністського шляхів удосконалення кадрового потенціалу у галузі права.

Модернізовані підходи до підготовки наукових кадрів у галузі права дозволять науковцям, бізнесменам, державним службовцям і політикам зосередитися на досягненнях і функціонуванні української науки під час

війни та привернути увагу до проблем, пов'язаних з її прагненням сприяти розвитку швидкого завершення, а також необхідність інтеграції української науки в Європейський дослідницький простір у рамках правової діяльності.

У галузі права, на відміну від інших наук, постійна тенденція до узагальнення знань. Стійка диференціація правового знання безпосередньо веде до зворотного процесу – його інтеграції, яка свідчить про існування різних векторів правового знання та необхідність використання відповідних методів пізнання права та держави [2, с. 122]. Вивчення правових явищ за допомогою багатоманітних методологічних підходів та положень дає змогу з'ясувати природу тих чи інших явищ у сфері держави і права, а також визначити погляд на проблеми у сфері права та внести пропозиції щодо модернізації відповідних процесів у правовому контексті.

Рис. 1. Підстави для визначення шляхів розвитку правової освіти в Україні

Джерело: [4, с. 110]

Процес підготовки майбутніх науковців-юристів нереальний без опрацювання методології юриспруденції та отримання важливих навичок цілеспрямованого і технологічно правильного застосування методів наукового пізнання, без котрих неможливо досягти якісних змін правової дійсності. Цей аспект є особливо важливим з огляду на те, що не всі результати наукових досліджень можна перевірити на практиці соціальної дійсності [1, с. 141]. Тому варто використовувати інші способи – вивчати те, що вже досягнуто, що інші держави вже перевірили у своїй державно-правовій практиці. А також, варто, враховувати наявну систему соціологічних і психолого-педагогічних методів вивчення правової дійсності в Україні.

Безсумнівно, що організація процесу дослідження юриспруденції також нездійсненна без правил використання наукового інструментарію та практичних навичок дослідників, як ним користуватися, тобто без дослідницьких технологій. Виходячи з такої форми навчання, важливо донести це до майбутніх наукових працівників, а також практикуючих юристів [3, с. 91].

Також варто зазначити, що в період війни для українських науковців у галузі права відкрилися можливості міжнародної допомоги. Однак інструменти такої підтримки стосуються переважно лише невеликої частини науковців, які виїхали за кордон, а значна більшість з них залишилася в Україні. Так, 47,2% перебувають в Україні і не змінили місця проживання через війну. 38,1% науковців знаходяться в Україні, але змінили місце проживання через війну, і лише 14,7% науковців перебувають за кордоном. Ці цифри свідчать про необхідність модернізації наукових кадрів у всіх сферах діяльності, а особливо в галузі права, адже саме в умовах війни правові аспекти можуть створити рівні можливості для всіх інших галузей в Україні [5].

Важливим фактором, який визначає розвиток держави в теперішніх умовах, є кадрове забезпечення науки і права. Пріоритетною функцією держави на сьогодні є реалізація національної наукової політики, яка об'єднує в собі визначення стратегічних напрямів розвитку системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації у сфері права. Подальші дослідження для оптимальної моделі є надважливими, адже, спрямовані на реалізацію вітчизняної науки та сучасну вищу освіту світового рівня, зберігаючи свою оригінальність, національну самобутність та ріст інтелектуального потенціалу країни.

Література:

1. Безклубий І., Гриценко І., Козюбра М. Методологія в праві: монографія. Київ: Грамота, *Серія «Про українське право»*. 2017. 658 с.

2. Білозьоров Є.В., Власенко В.П., Горова О.Б., Завальний А.М., Заяць Н.В., Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Теорія держави та права : навч. посіб. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

3. Пархоменко Н., Безклубий І., Гриценко І., Козюбра М. Сучасні засади методології правознавства. *Методологія в праві* : монографія. Київ: Грамота, 2017. С. 89 – 111.

4. Світлак І.І. Модерні підходи до підготовки кадрів у правничій сфері. *Цивільне право і цивільний процес. Правничий вісник Університету «КРОК», Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»*. Вип. 31. Київ, 2018. С. 107–115.

5. Халавка Ю. Чого потребують українські науковці в часи війни та що вони можуть дати країні? *ТОВ «ЗН УА»*. 31.07.2022 р. URL: <https://zn.ua/ukr/science/choho-potrebut-ukrajinski-naukovtsi-v-chasi-vijni-ta-shcho-voni-mozhut-dati-krajini.html>

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ І ПІДХОДИ

Слінько Т. М.

*кандидатка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри конституційного права України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Однією з відмінних рис кінця ХХ – початку ХХІ століття фахівці визнають стрімкі глобалізаційні процеси, які стали своєрідним каталізатором переходу до інноваційних науково-інформаційних технологій, розширення інформаційного середовища і динамічних змін ринку праці. З огляду на це зросла потреба у всебічно розвинених спеціалістах, здатних швидко адаптуватися до вимог сьогодення, оволодівати новими знаннями, вдосконалювати і набувати нових навичок і компетентностей. Виходячи з цього, стала очевидною необхідність суттєвого структурного оновлення системи вищої освіти відповідно до тенденцій розвитку суспільства, звісно, з урахуванням національних традицій та зарубіжного досвіду. За такої ситуації значно підвищилися вимоги до викладачів з боку зацікавлених сторін (держави, суспільства, роботодавців, студентів). Як наслідок, упровадження новітніх інформаційних технологій (НІТ) у процес навчання стало невід’ємною складовою модернізації

юридичних наук й підвищення професійного потенціалу майбутніх викладачів вищої школи.

Отже, підготовка сучасного висококваліфікованого, всебічно й гармонійно розвиненого фахівця – професіонала, майстра своєї справи не можлива без постійного саморозвитку й підвищення кваліфікації викладачів вищого навчального закладу, що до того ж мають носити перспективний характер задля відповідних змін у професійній свідомості й поведінці педагога. Проте є й зворотній бік цього, будь-які педагогічні ідеї, інновації та реформи можуть бути впроваджені в освітню практику лише за умови їх сприйняття як студентською спільнотою, так і викладацьким складом.

Так, під час спілкування авторів статті зі студентською спільнотою й юристами-науковцями з'ясовано, що більшість викладачів юридичних дисциплін дотримуються думки, що саме підвищення кваліфікації, обмін й поширення прогресивних підходів до проведення лекцій, практичних занять здатні покращити якість юридично-наукової підготовки майбутніх юристів. Заслуговує на увагу й той факт, що за результатами проведеного нами опитування з'ясувалося, що нині для більшості українських викладачів основними бар'єрами у професійній діяльності є відсутність системи знань про принципи впровадження інноваційних освітніх технологій, незнання іноземних мов, неволодіння, а то й сором'язливість користуватися сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, наявність певних стереотипів у мисленні. Крім того, стало очевидним, що їм бракує чітких орієнтирів оновлення педагогічного інструментарію. До того ж на тлі динамічного впровадження оновленої нормативно-правової бази системи освіти України виник певний дисбаланс між необхідністю вдосконалення методики формування професіоналізму майбутніх викладачів вищої школи і їх готовністю до впровадження педагогічних інновацій у професійну освіту. Однак першопричиною вищевказаного переважна більшість респондентів визнає те, що сама викладацька спільнота ще не підготовлена до модернізації професійної підготовки викладачів вищої освіти.

Не меншою проблемою слід визнати й те, що між національними державними освітніми стандартами середньої (повної) загальної освіти і новими стандартами вищої освіти існує певна невідповідність.

Звісно, за наявності таких суттєвих проблем спостерігається тенденція до пошуку ефективних шляхів модернізації професійної підготовки викладачів вищої школи з метою забезпечення їх високого професіоналізму. Спираючись на все викладене, вважаємо за доцільне проаналізувати думки українських науковців щодо впливу підвищення кваліфікації на якість їх професійної діяльності.

Так, дослідження як вітчизняної, так і зарубіжної педагогічної літератури дає підстави констатувати, що нині є певні зрушення у визначенні основних орієнтирів і шляхів розвитку системи освіти. Такий висновок зроблено завдяки детальному вивченню публікацій деяких авторів. Наприклад, Н. Реннстром обґрунтував необхідність реформування педагогічної освіти в контексті глобалізації та рефлексивної модернізації світової економіки, висловив думку про важливість переходу від економічно орієнтованого глобалістського підходу в педагогічній освіті й освіті в цілому до багатовимірного, космополітичного підходу (RÖNNSTRÖM, 2013) [1]. Автори колективної монографії бачать майбутнє за інноваційною моделлю освіти, бо за неї розкривається потенціал викладача, його творча здатність генерувати нові ідеї, «що зумовлено професійною установкою на досягнення пріоритетних завдань; уміннями проектувати і моделювати свої ідеї на практиці». Науковці акцентують на тому, що «викладачу-новатору притаманний високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів; новизна, оригінальність у проведенні занять, дослідницька спрямованість, висока результативність. Головне ж, на нашу думку, те, що «сутністю інноваційних процесів в освіті є, по-перше, вивчення, узагальнення і розповсюдження передового педагогічного досвіду, і, по-друге, впровадження досягнень психолого-педагогічної науки у практику [2, с. 73]. Як стверджують учені, обираючи між електронними освітніми ресурсами й педагогічною практикою, професійний викладач завжди шукатиме більш раціональні технологічні й дидактичні можливості навчання [2].

Узагальнивши погляди науковців, вважаємо за доцільне професіоналізм викладача вищої школи розглядати як складне особистісно-діяльнісне утворення. Більш того, ми визначили структурні компоненти цього феномену: мотиваційно-аксіологічний (сформованість внутрішніх мотивів досягнення успіху в майбутній професійній діяльності; сформована система мотиваційних мотивів досягнення успіху в майбутній професійній діяльності, педагогічні цінності, прагнення до наукової та освітньої діяльності); інноваційно-пізнавальний; професійно-діяльнісний (готовність до науково-педагогічної діяльності, наявність професійно важливих якостей, практичних навичок і методичних навичок професійної діяльності, здатність моделювати навчальний процес і генерувати нові ідеї, інформаційно-технологічна компетентність, здатність реалізовувати навчальний процес) на основі новітніх технологій); дієво-рефлексивний (потреба в саморозвитку й самоактуалізації, здатність до самоаналізу, прогнозування результатів своєї діяльності, готовність до професійного самовдосконалення).

Не менш важливо й те, що більшість викладацької спільноти майже одноставно сходиться в тому, що майбутнє за електронною системою підтримки навчального процесу, а основними перевагами її використання, як і професійного творчого прояву майбутніх викладачів вищої освіти є: надання максимальної інформації, усунення дублювання змісту навчального матеріалу з різних курсів, контроль якості розроблення електронних навчально-методичних комплексів дисциплін, своєчасне коригування навчальної програми, підбір індивідуальних розкладів навчання й науково-дослідної роботи.

На даний момент найпоширенішою є технологія Coworking. Крім того, електронний коворкінг є методом актуального міждисциплінарного аналізу, успішної соціалізації, мінімізації часових й економічних ресурсів, розширення ділового партнерства, взаємодопомоги й комфортної атмосфери. Віртуальний освітній коворкінг дозволяє реалізацію внутрішньо- та зовнішньосистемної комунікації, координацію комунікативно-педагогічних дій, фіксування й коригування навчальних результатів [3]. Завдяки цьому вдасться виконати головне завдання вищої школи, яким на переконання Т. Григоренко, надання можливості саморозвитку особистості, сприяння пошуку власної індивідуальності, самореалізації, що є необхідною складовою наукових розвідок [4, с. 134]. Науковці зазначають, що в Україні «технології коворкінгу» – інноваційно-освітній контент у вищій освіті. Виходячи з того, що юридично-наукова підготовка майбутніх юристів має інтегративну сутність, вона потребує Coworking space. Нині коворкінг розглядається як віртуальний кластер із закріпленими на ньому всіма освітніми продуктами, де створюється база платформа для освітнього контенту. Вважаємо, що він також може бути середовищем проєктування й моделювання навчального процесу, осередком, де відбуваються чат-розмови, анкетування. На нашу думку, технології коворкінгу безпосередньо корелюють з інтегративним характером отримання знань, обміну ними й обговорення в живому дискурсі. На наш погляд, Р. Бункен цілком справедливо обґрунтовує організацію університетських коворкінгів як таких, що допоможуть побудувати інтегровану концепцію роботи університетів, підприємств і громадських структур, очікування нових послуг і продуктів. Ця взаємодія базується на формуванні спонтанних нових спільнот, їх міжнародному характері (відсутність бар'єрів), вільному «поточи знань», пробудженні «самоефективності, натхнення та автономії» (Bouncken, 2018, p. 38) [5]. У межах Коворкінгу міжнаукова, соціальна та міжінституційна цілісність сприяє їх синергії та новому типу самоуправління знаннями та їх практичного застосування. На наш погляд, вітчизняним викладачам треба докладати максимум зусиль для формування Coworking простору, а отже, набуває

актуальності дослідження готовності українських науковців до цього. Звісно, це не можливо без вивчення міжнародного досвіду, обміну напрацюванням. Допоможе в цьому нова внутрішньо- та міждисциплінарна науково-практична комунікація BarCamp. Навіть у західному науковому дискурсі вона є досить новим явищем, суть якого полягає в спонтанно організованій онлайн-розмові або віртуальній зустрічі, «де кожен може зробити свій внесок, сформулювавши відповідну тему та започаткувавши дискусію» (Azzimonti et al., 2015). Зараз в європейських університетах проходять численні експерименти, де підтверджено придатність технологій BarCamp для отримання, передачі й якісного обговорення статистичних знань. Це може бути корисним для прогнозування, виявлення латентних зон розвитку, можливості залучення до дискусій різних спеціалістів й осіб.

Вбачається, що залучення до цього процесу педагогічних кафедр сприятиме організації технологічних і комунікаційних зв'язків між суспільними потребами, підприємствами, навчальними закладами та «домашніми сценаріями» підготовки та участі осіб. Примітно, що К. Рейлі прогнозує можливість лавиноподібного ефекту від використання цих технологій: «Оскільки вони розуміють дисциплінарні норми і можуть говорити зі своїми колегами про конкретні освітні потреби, які ці технології можуть забезпечити, то такі технологічно досвідчені викладачі можуть зацікавити своїх колег використанням таких технологій. У свою чергу, ІТ можуть познайомити викладачів команди, особливо новачків, із спектром технологій і ресурсів, які підтримуються в кампусі» (Reilly, 2005) [6]. Таким чином можна організувати технологічно-інформаційні ініціативи, які будуть ресурсом для забезпечення інтеграції технологій, науки й практики на найвищих рівнях суспільства.

Підтверджує висловлене й теоретичне узагальнення опитування викладачів вищих навчальних закладів, які здобули досвід підвищення кваліфікації у Краківському педагогічному університеті, а також за міжнародними програмами “ERASMUS+», “PROM”, “Podwójny Dyplom-Double Degree”, за результатами якого можна зробити висновок: про інтуїтивне або свідоме відчуття потреби в інноваціях і чесності. Проте, видається, що це поки що не сприяє практичним змінам.

Таким чином, можемо сміливо стверджувати, що сутність процесу модернізації професійної освіти майбутніх викладачів вищої школи полягає в комплексному оновленні системи їх професійної підготовки відповідно до тенденцій розвитку суспільства, нових вимог до сучасного викладача вищої школи, які передбачають науково-орієнтоване й практично спрямоване вдосконалення навчального процесу, професійно-педагогічної взаємодії його учасників в інформаційному

освітньому середовищі з використанням інноваційних технологій навчання, забезпечення умов для професійного саморозвитку.

До того ж розвиток професійного потенціалу, формування педагогічної майстерності – це безперервний процес, що забезпечує адекватну реакцію на мінливі вимоги суспільства, системи освіти й виявлений неререалізований рівень готовності до професійної діяльності.

Література:

1. Rönström N. (2012). From globalist to cosmopolitan learning: on the reflexive modernization of teacher education. *Ethics & Global Politics*. Vol. 5, № 4. P. 193–216.

2. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.

3. Бойко І. Віртуальний освітній коворкінг у професійній підготовці майбутніх викладачів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 2 (106). URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/19.pdf>

4. Григоренко Т. Формування майбутнього вчителя-філолога в умовах освітньо-комунікативного середовища ЗВО. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 9 (103). URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/92020.pdf>

5. Рикарда Б. Боункен и Андреас Дж. Ройшл (2018). Коворкинг-пространства: как феномен экономики совместного использования создает новую тенденцию для рабочего места и предпринимательства. *Review of Management Science*. Springer. Vol. 12(1). С. 317–334, январь (2018).

6. О’Рейли, Т. (2005). Что такое шаблоны проектирования Web 2.0 и бизнес-модели для следующего поколения программного обеспечения. URL: <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПИТАННЯХ ЯКОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Тарасова І. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка наукового відділу*

*Київський кооперативний інститут бізнесу і права
м. Київ, Україна*

Покращення якості результатів наукових досліджень правового характеру це питання складне та неоднозначне. Наразі у науковому житті України, як і в інших сферах життя, відбувається злам у свідомості, у тому числі щодо підходів у розумінні науки, освіти, підготовки кадрів. Кожна зміна у нормативному регулюванні цих питань викликає багато дискусій та суперечок, навіть без врахування проблем викликаних війною в Україні.

Процес здобуття ступеня доктора філософії це питання в більшому ступені науки чи освіти? Направленість міжнародного співробітництва в отриманні ступеня доктора філософії слід розвивати в межах освіти чи науки? Якщо брати за основу той аспект, що доктор філософії це певний статус, який отримує здобувач вищої освіти, як результат публічного захисту кваліфікаційної роботи після закінчення навчання на третьому рівні вищої освіти, то можливо все ж таки більше освіта [1]. З цієї точки зору, покращення якості кваліфікаційних робіт правового характеру, нормативного регулювання процесу здобуття ступеня доктора філософії та розвиток міжнародного співробітництва, ці питання у контексті заданої тематики, необхідно розглядати у розрізі вищої освіти.

Відповідно до закону України Про вищу освіту, питання міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, відноситься до положень реалізації державної політики, але підкреслюється, що інтеграція має бути «за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи» [2, ст. 3].

Спираючись на законодавство України та Стратегію розвитку вищої освіти в Україні [1; 3] ключовою метою міжнародного співробітництва є розвиток міжнародних відносин університетів для їх інтеграції у світову та європейську систему освіти. Законом Про вищу освіту визначено, що на першому місці серед напрямів міжнародного співробітництва закладів вищої освіти є: «участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного і міжуніверситетського обміну

студентами, аспірантами, докторантами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками» [1, ст. 75].

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, яка розроблена МОН (схвалено розпорядженням КМУ) закріплює імператив: «Не менш як 20 відсотків випускників в Європейському просторі вищої освіти повинні пройти навчання за кордоном», що виглядає як створення додаткового державного тиску на ЗВО без гарантій та підтримки. В той же час, у Стратегії визнається існування ідентифікованої ключової проблеми: «недостатнє залучення кращого іноземного досвіду, його носіїв, відсутність механізму залучення іноземних інвестицій у розвиток закладів вищої освіти» [3, с. 10].

Маємо погодитись з твердженням, що: «Одним із ключових засобів розвитку Європейського дослідницького простору є обмін науковими стратегіями на міжнародному, національному і регіональному рівнях. Ключовим моментом у цьому процесі є активний обмін досвідом...» [4]. Але, звертаючи увагу, на те що в даних тезах розглядається питання отримання ступеня доктора філософії як результат закінчення третього рівня вищої освіти, маємо підкреслити, що за якість результатів роботи здобувача, який виходить на публічний захист відповідає не лише здобувач та/або науковий керівник. Заклад вищої освіти також відповідає за підготовку в аспірантурі та за якість освітньо-наукової програми за певною спеціальністю, тому питання доступності для здобувачів вищої освіти третього рівня міжнародних програм обміну, можливості ознайомлюватись з міжнародним досвідом, бути учасником міжнародних досліджень має бути покладено на ЗВО.

Об'єктивна дійсність вимагає від учасників освітнього процесу в Україні поглиблення міжнародного співробітництва, однак для підвищення якості кваліфікаційних робіт здобувачів третього рівня вищої освіти, на мій погляд, не достатньо нормативно формалізувати кількісну складову висвітлення результатів дослідження, як то обов'язковість статей у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus [1]. Як відомо, особливо гостро це стосується наукових публікаціях щодо досліджень правового характеру. А також, слід відмітити, що для здобувачів вищої освіти-правників, кількість обмінних міжнародних програм дуже обмежена, та має дуже звужену спеціалізацію. Як правило, це програми з міжнародно-правовим нахилом для студентів рівню магістр, рідше бакалавр, що не підходить для більшості здобувачів третього рівня вищої освіти – молодих дослідників національного права.

Окремо, слід зауважити, що останнім часом спостерігається тенденція у наукових дослідженнях правового характеру присвячувати третій розділ роботи міжнародному досвіду або законодавству

європейських країн з тематики дисертації. Звичайно, дослідження міжнародного законодавства позитивно впливає на повноту дослідження, але хочеться звернути увагу, що деякі питання національного права не мають аналогічного чи відповідного нормативного регулювання у розвинутих країнах Європи. Крім того, часто здобувач має доступ до інформації щодо міжнародного регулювання того чи іншого питання з відкритих інтернет джерел, але не має доступу до аналітичних даних та практики застосування тих чи інших норм. Таким чином, іноді висновки щодо позитивності існування нормативного регулювання окремих правовідносин є хибними або перебільшеними.

Підсумовуючи окреслені проблемні питання можемо зробити висновки, що розвиток міжнародного співробітництва в університетському середовищі має позитивний вплив на якість наукових досліджень правового характеру. Для покращення ситуації з розширення міжнародного співробітництва для здобувачів третього рівня вищої освіти, на мій погляд, слід направити зусилля закладів вищої освіти та МОН на збільшення залучення науково-педагогічних працівників провідних іноземних ЗВО до проведення відкритих лекцій чи відкритих курсів на базі ВНЗ України. Таке співробітництво дозволить практично залучити до Європейського дослідницького простору широке коло науковців, як молодих так і досвідчених. В той же час, враховуючи, що українське законодавство наразі перебуває у стадії трансформації, процесу позбавлення атавізмів та архаїзмів та гармонізації з законодавством ЄС, наукові дослідження правового характеру, все ж мають дотримуватись принципу збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи.

Література:

1. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії : Постанова Кабінету Міністрів від 12 січня 2022 р. № 44. *Кабінет міністрів*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>

2. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Верховна Рада*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження від 23.02.2022 р. № 286-р. *Кабінет міністрів*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>

4. Зміни у пріоритетах європейського дослідницького простору для мобілізації наукових досліджень, спрямованих на сталий розвиток усіх сфер суспільства. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/articles/zmini-u-prioritetah-ievropeyskogo-doslidnickogo-prostoru-dlya-mobilizaciyi-naukovih>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ ОСОБИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ: ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Трюхан О. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Повномасштабна війна в Україні назавжди залишить слід в пам'яті кожної родини. Адже війна скалічила не тільки десятки мільйонів долів українців, але й принесла багато випробувань та загибель близьких. Загальновідомо, що із початком війни багато наших військових зазнали поранень, ушкоджень та отримали інвалідність. Через бойові дії в Україні, які, на жаль, ще досі тривають, кількість осіб з інвалідністю зростає, але важливо й те, що практично всі вони потребують дорого-вартісної та тривалої реабілітації. Тому питання отримання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни хвилює багато українських сімей.

Доречно наголосити на тому, що в Україні сформовану правову базу щодо порядку надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. Але щоб отримати цей статус, потрібно пройти тривалий шлях його присвоєння. Так, це питання врегульовано Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року. Підкреслимо, що стаття 7 зазначеного Закону містить вичерпний перелік осіб, що належать до осіб з інвалідністю внаслідок війни [1].

Окремо необхідно акцентувати увагу, що постановою Кабінету Міністрів України від 08.03.2015 року № 685 затверджено Порядок надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в анти-терористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх

проведення, під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України (далі – Порядок № 685). Так, Порядок визначає: процедуру надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни; коло осіб, яким надається статус особи з інвалідністю внаслідок війни; підстави для надання особам статусу особи з інвалідністю внаслідок війни тощо [2].

Звернемо увагу, що після поранення, контузії, каліцтва, захворювання військовослужбовець проходить лікування у шпиталі. Після завершення лікування військовослужбовцю видають виписний епікриз (тобто стислий висновок лікаря про перебіг хвороби) та направлення на військово-лікарську комісію (далі – ВЛК). До речі, військовослужбовцям направлення на обстеження видають у військовій частині після проходження ВЛК. Проходження ВЛК – це один із етапів отримання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. Зазначимо, що Положенням про військово – лікарську експертизу в Збройних Силах України затверджене Наказом Міністерства оборони України від 14.08.2008 року № 402 (ред. від 16.04.2021 року) врегульовано порядок проходження та діяльність ВЛК [3]. Так, відповідно до Положення (п. 6), звертається увага, які документи подаються на військовослужбовців, що направляються на медичний огляд ВЛК (п. 6.2). Також акцентується увага, що на осіб, які направляються на огляд з приводу поранень, травм, контузій, каліцтв, одержаних у період проходження ними військової служби, подається оригінал довідки про обставини одержання травми (поранення, контузії, каліцтва).

Слід наголосити, що після поранень, контузії, каліцтва, захворювання військовослужбовець повинен отримати довідку про обставини одержання травми, яку зобов'язаний підготувати командир військової частини та віддати її військовослужбовцю або надіслати до відповідного шпиталю. Без цього документа неможливе проходження ВЛК та медико-соціальної експертної комісії (далі – МСЕК). До списку документів, які треба зібрати, належать витяг із наказу командира військової частини про виключення зі списків особового складу частини. Доцільно також зазначити, що для військовослужбовців строкової військової служби необхідно отримати копію військового квитка (для звільнених зі служби).

Довідка про обставини одержання травми необхідна для правильного формулювання висновку ВЛК. Адже саме ВЛК після лікування та відпустки за станом здоров'я (якщо така була надана) ухвалює рішення про ступінь придатності до подальшої військової служби та видає постанову про причинний зв'язок поранення та свідоцтво про хворобу. Окрім цього, зазначена довідка впливає на розмір виплат одноразової

грошової допомоги. Якщо зазначену довідку не було видано, необхідно звернутися з рапортом до начальника військової частини. Отже, ВЛК виносить рішення як щодо можливості отримати статус особи з інвалідністю внаслідок війни, так і щодо розміру одноразової грошової допомоги за поранення. Рішення ВЛК може бути оскаржене до ЦВЛК, а рішення ЦВЛК може бути оскаржене у судовому порядку.

Наступним етапом задля отримання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни (після отримання довідки ВЛК) є проходження МСЕК. Слід акцентувати увагу, що в Україні також сформовано правову базу щодо встановлення інвалідності, зокрема це постанова Кабінету Міністрів України «Питання медико – соціальної експертизи» від 03.12.2009 року № 1317 та наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності» від 05.09.2011 року № 561. Безперечно, неможливо не звернути увагу на деякі новації щодо встановлення інвалідності, зокрема на той факт, що на період дії воєнного стану суттєво спрощено процедуру встановлення та продовження інвалідності. У науковій літературі звертається увага, що у період воєнного стану встановленням інвалідності й надалі займається МСЕК [4]. Проте вимоги для проходження цих комісій на період дії воєнного стану суттєво спростили. Основними нормативно-правовими актами, якими регламентуються питання, що спрощують проходження експертизи у воєнний час, є постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення до деяких постанов Кабінету Міністрів України змін щодо строку повторного огляду осіб з інвалідністю та продовження строку дії деяких медичних документів в умовах воєнного стану» від 30.03.2022 року № 390 та постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України» від 08.03.2022 року № 225.

Звернемо також увагу, що нещодавно уряд доповнив критерії визначення інвалідності, зокрема набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності» від 02.12.2022 року № 1356. Так, в п. 19-5 Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 року № 1317, унормовано, що причинний зв'язок інвалідності з пораненнями чи іншими ушкодженнями здоров'я, одержаними від вибухонебезпечних предметів, встановлюється на підставі витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань [5].

Зазначимо, що для проходження МСЕК потрібні наступні документи: паспорт або ID – картка з витягом з Єдиного державного демографічного реєстру щодо реєстрації місця проживання; військовий квиток (копія) або тимчасове посвідчення (для військовозобов'язаних, призовників); направлення на МСЕК (форма № 088/о); медична документація,

оригінали (виписки з амбулаторної карти ф.025/о, виписки з історії хвороби стаціонарного хворого ф.027/о, результати лабораторних, інструментальних, променевих обстежень, консультативні висновки профільних обласних спеціалістів тощо) та амбулаторна картка хворого; в окремих випадках – трудова книжка або її копія; довідка ВЛК, свідоцтво про хворобу (видається медичними установами, де проводилось лікування); довідка про придатність військовослужбовця або військовозобов'язаного до військової служби (за потреби); довідка про обставини травми (за потреби); посвідчення УБК (копія). За наслідками огляду МСЕК видає особі, яку визнано особою з інвалідністю, довідку встановленого зразка. Довідка МСЕК є підставою не тільки для нарахування одноразової грошової допомоги, але й відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року, є підставою для оформлення інших соціальних пільг (ст. 13).

Окремо необхідно наголосити, що після того, як встановлено інвалідність, для отримання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни необхідно звернутися до органу соціального захисту населення за місцем реєстрації громадянина із заявою та довідкою МСЕК про групу та причину інвалідності. Також у Порядку [2] вказується (п. 7), що рішення про надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни ухвалюється органами соціального захисту населення, за місцем проживання, у місячний строк з дня подання документів.

Слід зазначити, що відповідно до ст. 18 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року затверджене Положення про порядок видачі посвідчень і нагрудних знаків ветеранам війни, яке регулює правила видачі посвідчень і нагрудних знаків. Так, у Положенні (п. 3) вказується, що відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року до ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни [6]. Окрім цього, з посиланням на ст. 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року зазначається, що особам з інвалідністю внаслідок війни видаються посвідчення з написом «Посвідчення особи з інвалідністю внаслідок війни» та нагрудний знак «Ветеран війни – особа з інвалідністю внаслідок війни». Доречно наголосити, що відповідно до Положення (п. 10) «Посвідчення особи з інвалідністю внаслідок війни» видається саме на підставі довідки МСЕК про групу та причину інвалідності.

Також необхідно зауважити, що відповідно до п. 8 Порядку [2] рішення органу соціального захисту населення може бути оскаржене в судовому порядку. Слід констатувати той факт, що на сьогоднішній день

на практиці, у переважній більшості випадків військовослужбовцям відмовляють у наданні статусу особи з інвалідністю внаслідок війни. Прикладом є судова практика, зокрема рішення Київського окружного адміністративного суду по справі № 320/16331/21 від 11.02.2022 року за позовом до Управління соціального захисту населення Броварської районної державної адміністрації Київської області. У рішенні вказується, що позивач проходив військову службу та є ветераном військової служби, що підтверджується посвідченням. Згідно з витягом з протоколу засідання Центральної військово-лікарської комісії по встановленню причинного зв'язку захворювань, поранень, контузій, травм, каліцтв, травма пов'язана з виконанням обов'язків військової служби. Відповідно до довідки МСЕК позивачу з 07.12.2017 року довічно встановлено II групу інвалідності, причина інвалідності – травма, пов'язана з виконанням обов'язків військової служби. Так, 30.11.2021 року позивач звернувся з заявою до начальника Управління соціального захисту населення, в якій просить встановити статус особи з інвалідністю внаслідок війни та видати йому відповідне посвідчення. Проте листом від 03.12.2021 року Управління соціального захисту населення повідомило, що згідно з наданими документами підстав для встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до п. 1 ст. 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року немає. Окрім цього, у листі відповідач зазначив, що у наданих на розгляд документах відсутнє підтвердження, що позивач брав участь у захисті Батьківщини чи у бойових діях на території інших держав. Вважаючи відмову відповідача протиправною, позивач звернувся до суду за захистом свого порушеного права. Надаючи правову оцінку відносинам, які виникли між сторонами, суд не погоджується з позицією відповідача та вважає, що всі обставини підтверджують: виявлена у позивача травма пов'язана з виконанням обов'язків військової служби. Суд дійшов висновку, що відмова відповідача у встановленні позивачу статусу особи з інвалідністю внаслідок війни та видачі відповідного посвідчення є необґрунтованою й такою, що порушує його право на одержання вказаного статусу та пов'язаного з ним соціального захисту. Суд визнав протиправною відмову, викладену у листі Управління соціального захисту населення від 03.12.2021 року та вирішив позов задовольнити [7].

Доцільно наголосити на тому, що задля соціального забезпечення осіб з інвалідністю внаслідок війни та захисту держава надає статус особи з інвалідністю внаслідок війни, який передбачає певні пільги та гарантії, що є сьогодні вкрай важливим та необхідним. Але, як показує практика, особи з інвалідністю внаслідок війни щоденно стикаються з численними проблемами, які пов'язані з порушенням їх прав. На наш

погляд, держава повинна більш активно сприяти у вирішенні проблемних питань осіб з інвалідністю внаслідок війни, зокрема питань щодо забезпечення допоміжними засобами. А також сприяти покращенню якості медичного обстеження, прозорості та відкритості процедур проведення медико-соціальної експертизи; вирішувати проблемні питання щодо зайнятості цієї категорії осіб; залучати міжнародні організації, які здатні запропонувати свою допомогу у вирішенні проблем. Вважаємо, що це дозволить особам з інвалідністю внаслідок війни в Україні брати участь у суспільному житті.

Література:

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 року № 3551-XII (ред. від 01.01.2023 року). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст.425.

2. Про затвердження Порядку надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх проведення, під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.03.2015 року № 685 (ред. від 14.07.2022 року). *Офіційний вісник України*. 2015. № 74. Ст. 2434.

3. Про затвердження Положення про військово – лікарську експертизу в Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України від 14.08.2008 року № 402 (ред. від 16.04.2021 року). *Офіційний вісник України*. 2008. № 89. Ст.2996.

4. Трюхан О.А. До питання встановлення інвалідності в умовах воєнного стану: новації законодавства. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Випуск 5. С. 15–19.

5. Про внесення зміни до Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2022 року № 1356. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 262.

6. Про порядок видачі посвідчень і нагрудних знаків ветеранів війни : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.1994 року № 302 (ред. від 20.12.2022 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-94-%D0%BF#n24>

7. Рішення Київського окружного адміністративного суду по справі № 320/16331/21 від 11.02.2022 року. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/103202277/>

ПРАКТИЧНИЙ СКЛАДНИК У ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 ПРАВО

Удовика Л. Г.

*доктор юридичних наук, професор
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Упродовж останніх років питанням реформування й вдосконалення юридичної освіти приділяється значна увага з боку державних і недержавних органів, громадянського суспільства, насамперед Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій, наукової та професійної спільноти.

Нагальна необхідність реформування юридичної освіти в Україні зумовлена низкою чинників, насамперед тим, що саме на фахівців у сфері права покладене завдання захисту прав і свобод людини і громадянина, відповідальність перед суспільством, підготовка суддів нової генерації в контексті реформи правосуддя. На реформування суттєво вплинули і модернізація в Україні освітніх і професійних стандартів, формування відповідної нормативно-правової бази, створення нової інноваційної Національної системи кваліфікацій.

Правовим підґрунтям реформування юридичної освіти став Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII, ухвалений 1 липня 2014 р. [1]. Серед низки новацій Закону «Про вищу освіту» визначальне місце посіли норми, якими контрольні функції щодо якості освіти покладено на незалежний орган – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, закріплення академічної, фінансової і господарської автономії вишів, прозорості їх функціонування, посилення студентського самоврядування, виокремлення п'яти ступенів вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії/доктор мистецтва і доктор наук), посилення академічної мобільності, запобігання й протидії плагіату та ін.

Важливим кроком у загальному процесі реформування юридичної освіти стало затвердження Постанови Кабінету міністрів України від

23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» [2], яким унормовано механізм підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні.

Згідно п. 25 «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) здійснюється за освітньо-науковою програмою та навчальним планом, що затверджуються вченою радою закладу вищої освіти (наукової установи) для кожної спеціальності. Протягом строку навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) аспірант (ад'юнкт) зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення, та захистити дисертацію. Крім того, освітньо-наукова програма і навчальний план складаються з освітньої та наукової складових і включає не менше чотирьох складових, що передбачають набуття аспірантом низки компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій, а саме: 1) здобуття глибоких знань із спеціальності за якою аспірант проводить дослідження; 2) оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору; 3) набуття універсальних навичок дослідника, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами; 3) здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою в усній та письмовій формі [2].

У набутті здобувачами компетентностей, необхідних для подальшої професійної наукової та викладацької діяльності, важливу роль відіграє практична підготовка. Водночас, її обсяг і співвідношення з іншими ОК визначається правовими актами закладів вищої освіти. У Запорізькому національному університеті у процесі підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії освітньо-наукової програми «Право» (гарант ОП д.ю.н., проф., член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України Коломоєць Т.О) практичній складовій надається значна увага [3]. Ефективність практичної підготовки забезпечується

поєднанням педагогічної та дослідницької практики, загальний обсяг яких відповідно до навчального плану складає 6 кредитів. Практика в структурі ОК ОНП складає 10% від загальної кількості ОК. Педагогічна і дослідницька практика практика являють собою відокремлений освітній компонент

При цьому, організація та забезпечення практичної підготовки здобувачів вищої освіти за ОНП визначені загальною політикою практичної підготовки в Запорізькому національному університеті. Всі робочі програми практики є у вільному доступі на сайті ЗВО й у системі Moodle. Організаційне й консультативне керівництво практикою здійснюють наукові керівники. Порядок проходження практик регламентований Положенням про практику здобувачів третього рівня вищої освіти. Також на ОНП розроблені Робочі програми практик і Методичні рекомендації із проходження практики, які оновлюються регулярно. Перелік баз дослідницької практики оприлюднено на сайті університету.

Педагогічна практика передбачає ознайомлення здобувача з викладацькою діяльністю, підготовку, організацію та проведення занять із здобувачами рівня вищої освіти «бакалавр» з дисциплін, які відповідають напряму і тематиці досліджень здобувача та підготовку методичного забезпечення з відповідної дисципліни. Перевага надається використанню інтерактивних інноваційних навчальних технологій у проведенні заняття.

Дослідницька практика здійснюється шляхом організації та проведення досліджень, у т. ч. й із використанням ресурсів партнерів ЗНУ, у формі пошуку інформації, роботи із базами даних, здійснення соціологічних й статистичних досліджень, обґрунтування результатів власних наукових досліджень. За підсумками проходження практики здобувачі захищають зміст.

Таким чином, ефективна і якісна у підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії освітньо-наукової програми «Право» у Запорізькому національному університеті забезпечується оптимальним поєднанням здобутих теоретичних знань і практичних умінь, навичок та інших компетентностей, які є достатніми для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, в науковій та педагогічній діяльності. Інституційна політика закладу вищої освіти покликана забезпечити поєднання теоретичного навчання й практичної підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

2. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

3. Експертний висновок галузевої експертної ради щодо можливості акредитації освітньої програми. Запорізький національний університет. ОП 48070 Право. Рівень вищої освіти Доктор філософії. Спеціальність 081 Право. URL: https://www.znu.edu.ua/pidrozdzily/viddil_monitoryngu/ger/_ger_081.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шаблистий В. В.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Ось уже декілька років, до вторгнення рашистів, кожен представник правової науки України або спостерігав, або був активним учасником підготовки наукових кадрів у галузі права за якісно новими та прозорими правилами, коли аспіранти в обов'язковому порядку почали освоювати і освітню складову її підготовки не тільки наукову. Звичайно, науководослідні установи тут зайняли спочатку свою особливу позицію коментувати яку я не буду. У цій доповіді я хотів би звернути увагу на декілька особливостей підготовки наукових кадрів у галузі права, особливо в умовах воєнного стану.

Гіпотеза перша (дискусійна роз'єднуюча): відомчої науки та освіти не існує, готувати кадри для правоохоронних органів України, особливо за державним замовленням, мають мати право виключно заклади вищої освіти, що представляють окремі виняткові правничі школи...

Згідно з щорічним переліком затверджених тем дисертаційних досліджень, абсолютну більшість становлять теми, які затверджуються

вченими радами неповного десятку закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України. Відповідно, кожен ЗВО МВС України володіє таким науковим потенціалом, що дозволяє МОН України схвалювати діяльність спеціалізованих вчених рад по захисту докторських дисертацій. Згідно із даними МОН України, за період дії тимчасового порядку захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, у галузі права значна частину захистів також відбулася у ЗВО МВС України. Ба більше, докторські дисертації, підготовлені у ЗВО МОН України, досить часто захищалися у спеціалізованих вчених радах ЗВО МВС України.

Отже, висновки за першою гіпотезою залишаю право зробити читачеві, оскільки наведені дані є загальнодоступними, а перший захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії відбувся в Національній академії внутрішніх справ.

Гіпотеза друга (дискусійна об'єднуюча): – вітчизняна визвольна війна, активна фаза якої розпочалася 24 лютого 2022 року, має бути відображена у кожній дисертації, тема якої затверджена після початку війни.

Цілком очевидно, що після нашої спільної Перемоги над рашистами, вся сфера суспільних відносин потребуватиме перегляду свого правового регулювання. З початком війни Верховна Рада України почала приймати закони воєнного часу, наслідки яких будемо відчувати і після скасування воєнного стану. Наприклад, чого лише варті окремі форми колабораційної діяльності, що визнані практично некараним кримінальним проступком (заборона обіймати посади, пов'язані із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, на строк від 10 до 15 років безробітному пенсіонеру, який публічно заперечував напад рашистів на нас із вами).

Отже, з кінця лютого 2022 року, кожна освітньо-наукова програма будь-якого закладу вищої освіти чи науково-дослідної установи України в освітній складовій має враховувати діяльність держави в особливий період, а кожна тема дисертації у галузі права має містити науково-обґрунтовані пропозиції по удосконаленню правового забезпечення захищеності кожного із нас від збройної агресії в першу чергу держави, що має скоро зникнути із політичної карти світу. У протилежному випадку наступна акредитація таких освітньо-наукових програм має завершуватися точно не так, як очікуватимуть заявники.

Гіпотеза третя (підсумовуюча): особливості підготовки наукових кадрів у галузі права в умовах воєнного стану має враховувати кожен суб'єкт, що зараз провадить таку діяльність. Однозначно, дискусію із розробки стандарту підготовки фахівців третього освітньо-наукового рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право можна продовжувати, проте сам стандарт не приймати, оскільки підігнати правничу науку у певні рамки на сьогодні вбачається недоцільним.

ОПТИМІЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ І НАУКИ

Шилінгов В. С.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теоретико-правових дисциплін
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

Чернецька О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

Сьогодні в Україні, незважаючи на триваючу війну, поглиблюються євроінтеграційні процеси, які зумовлюють масштабні перетворення практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства: торгово-економічній, гуманітарній, соціокультурній, в тому числі і в галузі освіти та науки. Фундаментальну роль в євроінтеграційному процесі у сфері освіти та науки відіграє Болонський процес, який було започатковано на Конференції європейських міністрів відповідальних за вищу освіту, що відбулася у Болоньї у червні 1999 р. Україна доєдналася до цього процесу в 2005 р. на четвертій зустрічі європейських міністрів відповідальних за вищу освіту, яка відбулася у Бергені (Німеччина).

Стратегічною метою Болонського процесу є посилення конкурентоспроможності європейської економіки і освіти та підвищення мобільності громадян на європейських ринках праці. Створення узгодженої системи вищої освіти Європи виступає передумовою формування Європейського простору вищої освіти [4, с. 5].

У березні 2010 р. на Конференції міністрів країн-учасниць Болонського процесу, що відбувалася у Будапешті та Відні було створено Європейський простір вищої освіти як міжнародну структуру співробітництва («Про створення Європейського простору вищої освіти»: Будапештсько-Віденська Декларація). З цього часу в Україні відбуваються суттєві зміни в освітньому процесі, зокрема запроваджується система зрозумілих і порівнянних ступенів вищої освіти (трициклова система бакалавра, магістра та доктора філософії (PhD)), впроваджується прозорість змісту навчання на підставі кредитів Європейської системи трансферу і накопичення кредитів (ЄКТС) та ін.

Період з 2014 р. характеризується комплексною модернізацією освітньо-наукової сфери. Це виявилось у прийнятті прогресивних законів України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про науково і науково-технічну діяльність» (2015 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), проєктів інших актів освітнього законодавства [2, с. 171].

Наведене засвідчує масштабні зміни як у сфері освіти і науки, так і у механізмі їх правового регулювання. Така кількість нормативно-правових актів у цій сфері підтверджує формування самостійної галузі законодавства, а саме освітнього законодавства. Втім така значна кількість нормативно-правових актів, що регламентують діяльність у сфері освіти і науки, навряд чи сприяє її ефективному упорядкуванню. Процес правового регулювання у галузі освіти і науки має задовільнити нагальну потребу суспільства в упорядкуванні суспільних відносин та їхню подальшу гармонізацію з метою прозорості, прогнозованості та стабільності у цій сфері суспільної діяльності. Ми вважаємо, що чинне законодавство є головним правовим інструментом у регулюванні суспільних відносин, однак і воно потребує не лише оновлення, але й вдосконалення. Саме систематизація законодавства у сфері освіти і науки, на наше переконання, є тим напрямком, що призведе до його оптимізації, вдосконалення та підвищення ефективності у зазначеній сфері.

Систематизація законодавства – один із ефективних засобів реформування правової системи в цілому. Адже саме в процесі систематизації з'являються можливості усунути недоліки, анахронізми, повторення тощо [3, с. 4–5].

Одним із найефективніших видів систематизації законодавства є його кодифікація. Кодифікація як більш високий рівень систематизації законодавства передбачає таку переробку нормативно-правових актів, яка не тільки виключає повтори, а й протиріччя, усуває прогалини і тим самим забезпечує цілісність, системність, внутрішню узгодженість та повноту правового регулювання суспільних відносин. Кодифікація – це різновид законотворчості, який одночасно узгоджує значну частину чинного законодавства і доповнює його [1, с. 123].

При цьому слід мати на увазі, що кодифікація – це тяжка, кропітка інколи не вдячна праця, результатом якої є кодифікований акт. Кодифікувати означає звести в єдине ціле розосереджені в різних джерелах права юридичні норми. При цьому необхідно зазначити, що не існує успішного кодексу без соціальної потреби в ньому, тобто кодекс повинен виходити не тільки і не стільки «зверху», скільки «знизу». Тут на перший план знову таки виходить функціональний критерій кодифікації, оскільки правозастосовнику байдужі наукові амбіції розробників кодексу і навіть назва останнього. Йому потрібна «правова

визначеність» – можливість без зайвих зусиль і неймовірних затрат часу знайти всі необхідні для застосування у конкретному випадку правові норми [4, с. 21].

Серед науковців сформувалася стійка думка, що кодифікація є найбільш досконалою, прогресивною та ефективною формою систематизації діючого законодавства.

Підсумовуючи варто зазначити, що кодифікація сприяє вдосконаленню законодавства та підвищенню ефективності правового регулювання суспільних відносин, покращенню якості нормативно-правових актів шляхом усунення прогалин та подолання колізій, забезпеченню суспільства повною, офіційною та достовірною інформацією. При цьому кодифікація має бути об'єктивно зумовлена потребами суспільства і ґрунтуватися на здобутках правничої науки та сприяти вирішенню проблем юридичної практики.

Все зазначене безумовно стосується і законодавства в галузі освіти і науки. У суспільстві давно сформувався запит та об'єктивно назріла потреба систематизації освітнього законодавства. Створення кодексу у цій галузі було б логічним варіантом вирішення даної проблеми та сприяло б підвищенню ефективності правового регулювання відповідних суспільних відносин, усувало б повторення, колізії та прогалини.

Література:

1. Кабрияк Р. Кодифікація / пер. з фр. Л. В. Головки. Москва : Статут, 2007. 476 с.
2. Колодій І. Державна освітня політика : навч. посібник. Київ : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 356 с.
3. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2003. 220 с.
4. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 320 с.

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДХОДІВ
ДО ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ
У ГАЛУЗІ ПРАВА**

2 січня – 12 лютого 2023 року

Підписано до друку 13.02.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,98. Тираж 100. Замовлення № 0323-018.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.